

praktiske grunde

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab

Bourdieu
om staten

UDKANTSDANMARK

Symbolsk kapital og socialklasser

At oversætte Bourdieu

2013 : 3

7. Årgang www.hexis.dk ISSN 1902-2271

praktiske grunde

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab

2013: 3

INDHOLD

Udkantsdanmark: Avisernes (med)produktion af Nordjyllands territoriale stigma Sascha Christensen og Helene Pristed Nielsen	5
Pierre Bourdieu's kurs om staten på Collège de France 1989-1992 Gustave Callewaert	21
Symbolsk kapital og socialklasser Pierre Bourdieu	37
Note om at oversætte Bourdieu Carsten Sestoft	45
Nyhedsbrevet #51 Loïc Wacquants besøg i Danmark, 30.-31. maj 2013	49
Vejledning til forfattere om manuskripter	56

Udkantsdanmark: Avisernes (med)produktion af Nordjyllands territorielle stigma

Sascha Christensen og Helene Pristed Nielsen

Artiklen¹ undersøger hvordan Region Nordjylland (NJ) beskrives i medierne og hvordan diskursen om Udkanten dominerer avisernes fremstilling af regionen². Baggrunden herfor er en interesse for social ulighed, og i denne sammenhæng Wacquants begreb om territorielt stigma (1996, 2007). Wacquant følger 'place of residence' til listen over sociale karakteristika, der kan hæmme et individs muligheder, idet "territorial infamy displays properties analogous to those of bodily, moral, and tribal stigmata" (2007: 67). Det er vores udgangspunkt, at diskursen om Udkantsdanmark er en del af et territorielt stigma. I Gunnar Lind Haase Svendsens studie af italesættelsen af 'udkanten' fra 1996-2011 ses fx en gennem de seneste år stigende anvendelse af termer som 'den rådne banan' og 'Udkantsdanmark' i medierne (Svendsen 2012: 12). Dette stigma forbindes med flere dele af Danmark (se bl.a. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2010). Men sammenfatter man de tre officielle definitioner af yderområder, nemlig Planloven, Fødevareministeriets Landdistriktsprogram 2007-13 samt EU's strukturfondsmidler, fremgår det at NJ er den region med flest yderområder, idet alle kommuner med undtagelse af Aalborg er omfattet af mindst én af disse definitioner (Stedet Tæller 2011: 2).

Wacquant udviklede sit begreb om territorielt stigma i forbindelse med en teori om marginalisering i moderne storbyer, som han konkluderede havde en tendens til at opstå i afgrænsede geografiske områder: "Advanced marginality tends to concentrate in well-identified, bounded, and increasingly isolated territories viewed by both

outsiders and insiders as social purgatories, urban hellholes where only the refuse of society would accept to dwell" (Wacquant 1996: 125). Wacquants teorier har dannet grundlag for flere undersøgelser af lignende art og med lignende konklusioner, bl.a. Garbin og Millingtons (2011) studie af den parisiske *banlieue* La Courneuve, og Slater og Andersons (2011) diskussion af — og interviewstudier med beboere i — området St. Paul's i Bristol, England. I Danmark har Christensen og Jensen (2012a, 2012b) derudover fundet klare tegn på territoriell stigmatisering af bydelen Aalborg Øst i Nordjylland. Når vi i det følgende anvender begrebet i studiet af en hel region, bruger vi altså en langt mere elastisk forståelse af ideen end i disse tidligere undersøgelser. Alligevel finder vi begrebet relevant i analysen af de implicite (og til tider eksplicite) forhandlinger om identiteter og sociale relationer, som findes i avisernes fremstilling af NJ.

Det er en central pointe for Wacquant, at territorielt stigma i sig selv kan have negative sociale konsekvenser: "[W]hether or not those areas are in fact dilapidated, dangerous, and declining matters little: the prejudicial belief that they are suffices to set off socially detrimental processes" (Wacquant 1996: 125). Denne observation hænger nøje sammen med den metodiske tilgang i denne artikel. Vi deler Faircloughs "assumption that language is an irreducible part of social life, dialectically interconnected with other elements of social life, so that social analysis and research always has to take account of language" (2003: 2). Med andre ord ser vi en dialektisk forbindelse mellem hvordan NJ omtales i medierne, og hvordan det sociale liv leves og opleves i regionen – dog uden at tilskrive relationen en regelbundet kausalitet. Begrebet 'diskurs' definerer vi med Fairclough som "a particular way of representing some part of the (physical, social, psychological) world" (2003: 17). I denne specifikke analyse anvendes ordet 'diskursen' til at referere til

1 Vi er stor tak skyldig til de anonyme reviewere på denne artikel for deres konstruktive kommentarer til en tidligere version.

2 Analysen er en del af et større projekt med titlen 'Den Globale Udkant', der har til hensigt at studere globaliseringens lokale udtryk i NJ. Projektet er finansieret af Det Obelske Familiefond.

den overordnede fremstilling af NJ som en del af Udkantsdanmark i aviserne i perioden 2007-2012.

Debattens historik

En af de tidligste medieudforskninger af diskursen om Udkantsdanmark er at finde i DR's temaopsætning 'Den rådne banan'³ fra 2007. Her præsenterede DR en række indslag med titler som 'White trash', 'Landsbyer lukker' og 'Når ildsjælene dør'. I indslagene udtaler forskere og indbyggere sig om tilbagegangen i udkanten, mens der vises billeder af forladte huse og tomme butikker. Budskabet er tydeligt: Vest- og Nordjylland er i forfald. Og debatten har langt fra været begrænset til medierne. Således optræder udtrykket Udkantsdanmark i 551 parlamentariske dokumenter i folketingets arkiver fra 2007-2013, hvorimod samme udtryk fra 1985-2006 kun samlet optræder i alt tre gange. Der ses altså primært fra 2007 og frem en national politisk og kulturelt understøttet diskurs omkring Udkantsdanmark – en udkant, der har brug for hurtig intervention, hvis tilbagegangen skal vendes.

En del af debatten om Udkantsdanmark handler om de efterladte arbejdsløse mænd med lav eller ingen uddannelse, i modsætning til de unge kvinder, der angiveligt forlader regionen for at tage en uddannelse. Denne problematik har også været debatteret i andre nordiske sammenhænge - bl.a. har Linda Marie Bye skrevet om 'Bygdas unge menn': "Det siste tiåret har høyrøstede samfunnsdebattanter og velmenende bygdeforskere hevdet at bygdas unge menn er samfunnets nye tapere. [...] Det er blitt hevdet at unge kvinner forlater bygda til fordel for byen i sin søken etter et moderne og likestilt samfunn" (Bye 2010: 1). Konstruktionen af 'udkantsmænd' som tabere uden flair for ligestilling, finder den svenske forsker Madeleine Eriksson også i sine analyser af den svenske udkants (re)produktion i svenske medier (Eriksson 2010). Af disse årsager, og fordi vi generelt er interesserede i konstruktioner af sociale uligheder, inkluderer vi et kønsperspektiv i nedenstående analyser.

Datasættets sammensætning

Analysen baseres på data indsamlet via InfoMedia. En omfattende søgning udførtes ud fra følgende kriterier:

Søgeperiode: 1.5. 2007 – 30.4. 2012 (5 år)

Kilder: Jyllands-Posten (JP), Politiken (Pol) og Nordjyske Stiftstidende (NS - inklusive alle syv lokale tillæg til avisen).

Søgeord: 1) 'Nordjylland' & 'udkant'; 2) 'den rådne banan'; 3) 'Nordjylland' & 'global'.

Søgeperiodens afslutning blev sat 30.4.2012 for at medtage den seneste udvikling på det tidspunkt datasættet blev skabt. Vi gik herfra 5 år tilbage til 2007, hvor debatten tilsyneladende startede⁴. Søgeordene er genereret ud fra en interesse i at se på diskursen om Udkantsdanmark og 'den rådne banan', men også på evt. moddiskurser.

Der blev søgt ordret på 'den rådne banan', mens søgningen efter de to andre kombinationer foregik frit, således at ordene blot skulle optræde et sted i artiklen, ikke nødvendigvis i direkte forbindelse med hinanden. Vi har dog opsat visse inklusionskriterier for hvad der skulle medtages: Således har vi ikke medtaget artikler, der fx handler om 'Bodil der er opvokset i udkanten af Hjørring', men derimod kun artikler der henviser til NJ som en udkant. Der er også screenet for gengangere i NS, således at hvis den samme artikel gik igen i flere lokale tillæg, er den kun medtaget én gang. Baseret på dette samlede vi et datasæt på i alt 340 artikler, hvoraf 18 stammer fra JP, 16 fra Pol og 306 fra NS.

Eftersom debatten, som vist ovenfor, også foregår på nationalt plan, bliver vores indsigt i diskursen i nogen grad begrænset af fravalget af TV-medier og politiske dokumenter. Vores valg af kilder reflekterer imidlertid vores interesse i at undersøge først og fremmest den lokale debat og eventuelle moddiskurs, holdt op imod et udvalg af de vinkler, der præsenteres nationalt.

Fig. 1: Artikler i datasættet i alt, per avis og søgeord (medregnet at enkelte artikler indeholder flere søgeord)

	Den rådne banan	NJ + udkant	NJ + global
Politiken	8	11	5
Jyllands-Posten	4	9	9
Nordjyske Stiftstidende	54	143	179

4 Vi har endvidere afsøgt perioden 8.10.2003 (datoen for den ældste avisartikel der anvender udtrykket 'den rådne banan') til 30.4.2007 i samme kilder, og har lokaliseret i alt kun 8 artikler fra de tre kilder om 'rådne bananer' og/eller 'NJ og udkant', hvilket yderligere understøtter antagelsen om, at debatten først blev aktuel i perioden 2007-2012.

3 <http://www.dr.dk/Tema/banan/bananpost.htm> (21.01.13)

Udvikling af kritisk metode

Vores primære sigte med analysen er at identificere 1) hvad der karakteriserer diskursen om 'udkanten', 2) hvordan og hvornår den er opstået, og hvilke aktører der bærer den, 3) hvilke forskelle der måtte være i hvordan hhv. NS, JP og Pol fremstiller diskursen, og 4) hvilke moddiskurser, der eventuelt eksisterer. Desuden ønsker vi at undersøge hvilke aktører diskursen sætter fokus på, hvilke stemmer der høres i debatten, hvilke løsningsforslag, der fremsættes i forhold til udkantens 'problemer', og om der er særlige køns- eller diversitetsproblematikker på spil. Vi har altså et *kritisk* såvel som *kvalitativt* sigte.

Der findes en mængde kritiske diskursanalytiske tilgange til kvalitative studier, både specifikt rettet mod mediediskurser og mere generelle diskursteoretiske tilgange (se bl.a. van Dijk 1988; Fairclough 2003; Wodak 2011). Blandt disse har vi primært skelet til Faircloughs critical discourse analyses [CDA] (2003).⁵ I lighed med CDA, anser vi diskurser for potentielt at udtrykke magtforhold, der påvirker sociale systemer: "When different discourses come into conflict and particular discourses are contested, what is centrally contested is the power of these preconstructed semantic systems to generate particular visions of the world which may have the performative power to sustain or remake the world in their image" (Fairclough 2003: 130). Det metodiske valg er dermed kompatibelt med Wacquants opfattelse af hvorledes territorielt stigma og diskurs påvirker sociale relationer og magt – en pointe, der blandt også ses i Hancock og Mooney (2012), hvor politiske diskurser forbindes med en dannelse af 'unequal power' (2012: 14).

Skønt inspireret af CDA har vi en selektiv tilgang til metoden, delvist inspireret af Wacquants fokuspunkter. Særligt gennemfører vi ikke grammatiske eller lingvistiske analyser af de fundne tekster, da vi finder dette mindre relevant for vores forskningsspørgsmål. Derimod vender vi os mod en anden gren indenfor den diskursanalytiske tradition, nemlig 'critical frame analysis' eller CFA (Verloo, 2005). CFA er udviklet med

det formål at analysere 'policy-diskurser', hvilket ved første øjekast ikke umiddelbart har stor lighed med nyhedsdiskurser. Alligevel adopterer og tilpasser vi metoden, idet den er relevant for forståelsen af de magtdimensioner, der kan være iboende i specifikke emner og deres fremstilling i medierne – herunder et emne som Udkantsdanmark, der i vid udstrækning kan ses som politiseret. Her vil vi gøre rede for vores tilgang til CFA, hvordan den adskiller sig fra den oprindelige model (Verloo 2005), og hvordan vi mener metoden kan tilpasses analysen af medietekster.⁶

CFA er udviklet af Verloo og hendes kolleger på MAGEEQ projektet⁷, og har rødder i "theoretical notions chosen from policy theory, social movement theory and gender theory" (Verloo, 2005: 18). Tilgangen har tydelige affiniteter med Snow og Benfords (1992; 2000) ideer om 'master frames' indenfor teorier om sociale bevægelser og mobilisering, og står også i gæld til Bacchis (1999) tilgange til analyser af 'policy problems'⁸. I lighed med Bacchi (2009), er det en antagelse i CFA, at *problemfremstillingen* eller *problemforståelsen* i (policy) diskurser har direkte indvirkning på de foreslåede *problemløsninger*. Samtidig bygger CFA, i lighed med Snow og Benfords tilgang, på antagelsen af at forskellige aktører kan have forskellige strategiske interesser i de problemfremstillinger, og dermed problemløsninger, der dominerer en debat (Snow og Benford 2000).

En af årsagerne til vores valg af CFA er, at denne metode er velegnet til at identificere dynamikker ift. dominans og eksklusion i diskurser. Dette kan også identificeres ved brug af CDA, der dog i højere grad fokuserer på de sproglige dimensioner, hvorimod CFA fokuserer på aktører og deres stemmer. CFA kan derved anskueliggøre aktørers forskelligartede værditillæggel-

5 Derimod har vi valgt at se bort fra van Dijks tilgang, da vi er mindre interesserede i mediernes nyhedsproduktion (og den magtudfoldelse der finder sted i den forbindelse), end i det dialektiske forhold mellem diskurser og sociale begivenheder og praksisser (Fairclough 2003).

6 Entmans artikel om 'Framing' (1993) er en del af baggrunden for den CFA tilgang der beskrives i Verloo (2005). Entman selv foreslår at frame analysis kan bruges i forbindelse med medietekster. I den forstand er vores tilgang ikke original, men netop en tilpasning af den tilgang der beskrives i Verloo (2005) og en konkretisering af de forslag Entman (1993) fremsætter omkring brugen af 'framing' som et paradigme indenfor flere forskningstraditioner.

7 Et 5. rammeprogram projekt under EU.

8 Senere videreudviklet i Bacchis (2009) 'what's the problem represented to be?' tilgang.

ser til regionen. Ydermere har vi en forhåndsantagelse om, at der kan være forskellige (mere eller mindre strategiske) interesser på spil i fremstillingen af NJ som en udkant. Det strategiske element er særegent for CFA i sammenligning med CDA. Anvendelsen af CFA sikrer, at vi kan identificere, hvis/når forskellige aktører præsenterer forskellige problemfremstillinger, og om/i hvor høj grad hver af de tre mediekilder viser tendenser til at viderebringe eller ekskludere bestemte aktørers typer af problemfremstillinger - det være sig positive eller negative. Endelig vælger vi at arbejde med CFA på grund af metodens kritiske potentiale. CFA ser diskurs som en magtmekanisme, der er med til at afgøre hvilke vinkler, der bliver ekskluderet/inkluderet i de dominerende fremstillinger, hvem der har en stemme i debatten, og hvem eller hvad der bliver udpeget som problemårsag. Dermed sikrer metoden både en kritisk og en kvalitativ dimension i analysen.

Analytisk værktøj

Konkret analyserer vi artiklerne for at identificere hvilke 'rammer', de formidler. Verloo definerer policy-frames som "et organiserende princip der omsætter fragmenterede eller enkeltstående informationer til en bestemt meningsfyldt og struktureret problemfremstilling der implicit eller eksplicit indeholder en problemløsning" (2005: 20, *egen oversættelse*). Medietekster indeholder dog sjældent kun én stemme og én problemfremstilling (med undtagelse af læserbreve), men præsenterer oftest situationer fra flere sider og indeholder ofte citater fra forskellige aktører (Entman 1993; Calsamiglia og Ferrero 2003; Hivon et al. 2010). Dette betyder, at rammer må redefineres i forbindelse med analyser af medietekster. Vi anvender følgende definition: *en ramme defineres som én eller flere aktørers organiserende princip for strukturering af en situationsbeskrivelse der implicit eller eksplicit indeholder en kausalitetsforklaring og handlingsanvisning*. Vi fremhæver altså aktørerne og deres mulige flerhed pga. de særlige kendetegn ved poly-vokale mediediskurser. Desuden afstår vi fra at tale om *problemfremstilling* og *problemløsning*, da vi ikke som udgangspunkt antager, at medietekster nødvendigvis fremstiller *problemer*, men også kan være situationsbeskrivende (uden at udelukke at situationsbeskrivelser kan være strategisk vægtede).

Inspireret af tilgangen i MAGEEQ (Verloo 2005:

24), har vi udarbejdet et skema, der i første omgang anvendes til kodning af artiklerne, hvorefter der kan udarbejdes tværgående analyser over hele datasættet.⁹ Efter første analyse blev de udfyldte skemaer lagt ind i Nvivo, der blev brugt til at systematisere og sammenholde den store mængde information på tværs af de forskellige parametre. Skemaets første del vedrører kilde, dato mm., og sigter på spørgsmålene om forskelle mellem medierne og udsving over tid, om debatten fx drives primært via læserbreve eller artikler mm.

Anden del, om tema og tone, sigter dels på at fastholde helhedsindtrykket fra artiklen i form af et resumé på én sætning. Dette er vigtigt for at undgå at lade kodningskategorierne styre læsningen af artiklerne, og modstå "the danger of losing the phenomenon by reifying the codes" i forbindelse med brug af computersisterede analyseprogrammer som fx Nvivo (Seidel og Kelle i Kelle 1995: 59). Desuden foretages der en overordnet vurdering af, hvorvidt NJ/udkanten¹⁰ fremstilles i et positivt, negativt eller neutralt lys i artiklen. Dette er vigtigt for at opnå indsigt i diskursens beskaffenhed. Vi har lagt følgende kriterier til grund for vurderingen: De indlæg, hvor *journalisten* eller *skribenten* har gjort brug af ladede ord, kodes afhængigt af hvad størstedelen af de ladede ord antyder (pos/neg), hvorimod de, der udelukkende omtaler praktiske problemer, tilstande og løsninger kodes som neutrale.¹¹

Skemaets tredje del tager udgangspunkt i de stemmer, der høres i debatten. Vi noterede flest mulige oplysninger om citerede kilder - herunder navn, funktionsbetegnelse, organisation, køn og tone i det omfang, de fremgår af teksten. I forhold til tonen lægger vi de

9 Den endelige fastlæggelse af skemaets indhold er udviklet efter to pilotkodninger. Først en fælles kodning af en håndfuld artikler af projektets to medarbejdere i dialog med hinanden, og dernæst en kodning på 10 artikler som blev foretaget uafhængigt, hvorefter vi sammenlignede resultater for at sikre os konsistens i kodningen. Det endelige skema kan ses i bilag 1.

10 Selvom langt de fleste artikler indeholder ordet NJ (undtagelsen er dem der er søgt frem via søgeordene 'den rådne banan', der ikke i alle tilfælde også indeholder ordet 'NJ'), er der mange der omtaler Udkantsdanmark i almindelighed, og derfor snarere fremstiller dette i et bestemt lys.

11 Bredden i disse betragtninger til trods, har parallelle pilotkodninger blandt de to involverede forskere vist stor overensstemmelse.

samme vurderingskriterier til grund som i vurderingen af tonen i artiklen som helhed. Vi har dermed fremhævet kategorien 'stemme/aktør' i vore analyser med henblik på at kunne fange et væsentligt aspekt ved medietekster, nemlig at de ofte er poly-vokale.¹² I analysen vil vi her inddrage CDAs tilgang til 'representation of social actors' (2003: 145-46). Fairclough opfordrer til at fokusere på bl.a. inklusion/eksklusion og navngivne eller klassificerende fremstillinger. Vi er enige med Fairclough i, at det er af betydning om en aktør fremstilles med henvisning til fx navn og embede eller ej.

En anden tilpasning vedrører den sidste del af skemaet, der omhandler situationsfremstillingen i artiklen. Her understreger vi atter aktørernes roller og/eller deres tillægning af roller til andre aktører ved at undersøge, om der er særlige personer eller institutioner, der ses som hhv. ansvarlige for og/eller forventes at tage ansvar for den fremlagte situation. Vi omsætter derved MAGEEQ projektets spørgsmål om 'diagnose', 'kausalitet', 'prognose' og 'aktion' (Verloo 2005) til mere pragmatiske spørgsmål til tekstens situationsfremstilling, nemlig a) Hvem påvirkes af den beskrevne situation? b) Hvem/hvad er ansvarlig? c) Hvilke løsningsforslag fremsættes? og d) Hvem skal gøre noget?

Resultatet af den indledende kodningsproces var et overblik over de gængse situationsfremstillinger i artiklerne, og hvilke aktører der blev tillagt hvilke roller.

Denne systematisering angiver de første analytiske resultater, idet det fx fremgår at hverken klimaet eller de ledige nogensinde tilskrives ansvar, men fremstår som passive aktører, hvorimod medierne og politikere udenfor regering aldrig fremstilles som passive aktører i debatterne.¹³

Figur 2: Situationsbeskrivelser i datasættet

Aktør	Ansvarlig	Påvirkes	Bør gøre noget
Borgere i DK	X	X	X
Borgere i NJ/udkanten	X	X	X
Centralisering	X	X	X
Erhvervsliv	X	X	X
EU	X	X	X
Finansverdenen	X	X	X
Ingen			X
Globalisering	X	X	X
Interesseorganisationer eller klubber	X	X	X
Klimaet eller miljøet		X	
Kulturliv	X	X	X
Ledige		X	X
Medierne/de diskursansvarlige	X		X
Offentligt ansatte/offentlige institutioner	X	X	X
Regeringen	X	X	X
Økonomien eller finanskrisen	X	X	
Øvrige politikere (regionale, lokale eller udenfor regering)	X		X
Uklart	X	X	X
Andet	X	X	X

En systematisering af de skitserede løsningsforslag ledte til at artiklerne enten blev kodet som havende 'ingen konkrete forslag', 'ingen løsning nødvendig', eller 'konkrete forslag', med følgende identificerede løsningsmuligheder:

- Decentralisering
- Diskursændring eller branding
- Finanskrisen skal forsvinde
- Flere arbejdspladser til udkanten/NJ
- Forbedret infrastruktur
- Gåpåmod, samarbejde, kreativitet og innovation
- Mere globalisering/tværnationalt samarbejde
- Uddannelse
- Økonomisk støtte til udkanten/NJ
- Økonomiske reformer
- Andet

Kodningskategorierne viste sig meget stabile undervejs, men da vi inddaterede artiklerne om 'global' og 'Nordjylland' i Nvivo, måtte vi tilføje ordene 'innovation', 'branding' og 'mere globalisering/tværnationalt

12 Datasættet indeholder dog et betydeligt antal læserbreve, der i sagens natur kun repræsenterer én stemme, men i øvrigt analyseres på samme vis som de øvrige tekster.

13 At 'ingen' indimellem skal 'gøre noget' skyldes at visse artikler beskriver positive situationer som ganske vist påvirker nogen eller noget i udkanten/NJ, men som ikke er situationer der kræver indgriben eller handling.

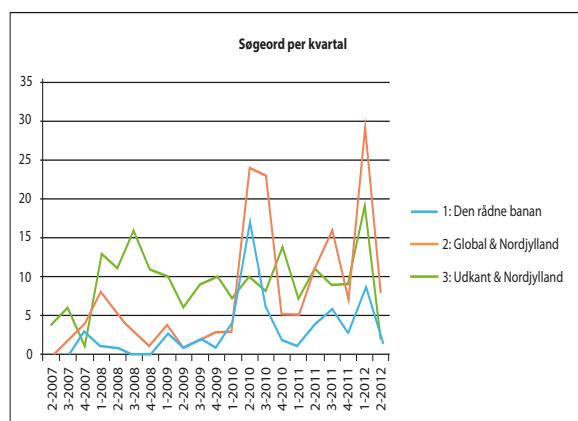
samarbejde' under løsninger. Dette vil blive uddybet nedenfor.

Som nævnt betyder anvendelsen af skemaet, at der vil være en del elementer i teksterne, vi *ikke* analyserer på. Vi ser fx ikke på grammatiske strukturer eller på hvor i avisen, artiklerne er placeret, og vi analyserer heller ikke eventuelle illustrationer. Denne selektive tilgang udelukker en del information fra analysen, og vi erkender med Fairclough at "What we are able to see of the actuality of a text depends upon the perspective from which we approach it, including the particular social issue in focus, and the social theory and discourse theory we draw upon" (2003: 16). Ikke desto mindre finder vi vores analytiske tilgang velbegrunderet i forhold til det forskningsmæssige fokus.

Nordjylland i medierne 2007-2012

Ved hjælp af Nvivo opnåede vi et kvantitativt overblik over materialets omfang og beskaffenhed. Det har vi bl.a. brugt til at undersøge, hvornår de enkelte typer af artikler optræder i datasættet fordelt på kvartaler, og til at få overblik over hvornår de enkelte debatter er på deres højeste.

Fig. 3: Det samlede antal artikler fordelt pr. kvartal

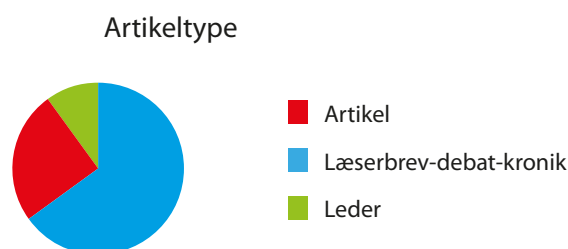
Som grafen understreger, er der udsving i hvornår de enkelte søgeord optræder oftest i datasættet. Der er et tydeligt udslag for ordet 'global' i 2008, hvilket kan tilskrives 'Go Global' koncertrækken.¹⁴ Debatten om

¹⁴ En kulturfestival der dækkede mange forskellige byer i NJ i hele 2008. I perioden er der en del artikler der omtaler disse arrangementer – hvis disse fraregnes i datasættet, reduceres antallet af artikler der inkluderer søgeordet 'global' til at være under 10 for alle 4 kvartaler i 2008.

rådne bananer og udkanter toppede første gang i andet kvartal 2010, men der kommer to ekstra peaks i hhv. tredje kvartal 2011 samt første kvartal 2012. Hvad disse peaks rent kvalitativt dækker over, vil vi komme ind på i analysen nedenfor.¹⁵

Vi har endvidere undersøgt, hvorvidt debatten drives mest af læserbreve eller artikler. Figur 4 afbilder denne fordeling. Som det ses, synes diskursen hovedsageligt at drives af artikler, der ofte angiver en tone eller holdning til udkanten/NJ, hvorimod ledere sjældent optræder og endnu mere sjældent anlægger en holdning til udkantsområderne - med undtagelse af de seks ledere bragt i Pol, der *alle* fremstiller NJ/udkanten i et negativt lys. Indlæg fra læsere er relativt hyppige i debatten, og de anlægger i meget høj grad en tone eller holdning.

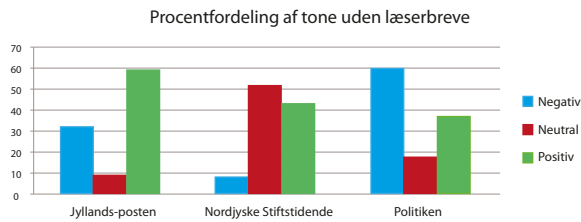
Figur 4: Typer af medieartikler

Langt hovedparten af læserbrevene stammer fra politikere, der således står som skribenter på 65 af de i alt 88 læserbreve i datasættet. Langt efter følger 12 læserbreve fra civilpersoner, 10 fra repræsentanter for interesseorganisationer, og 9 fra erhvervslivet. Halvdelen af læserbrevene fremstiller NJ eller udkanten i et positivt lys, og cirka en femtedel i et negativt lys. Ud over at undersøge hvilken tone læserbrevene bidrager med, er det også af interesse at undersøge, om der er forskel i den tone, de enkelte aviser overordnet slår an. Her finder vi til vores overraskelse, at JP har en overvejende positiv fremstilling af NJ/udkanten, og Pol en overvejende negativ, mens NS generelt oftere bringer artikler og ledere i en neutral tone.

¹⁵ Det understreges, at tallene for hhv. andet kvartal 2007 og andet kvartal 2012 ikke er sammenlignelige med de øvrige, da søgeperioden hhv. starter og slutter midt i disse kvartaler.

Figur 5: Tonen i de enkelte avisers ledere og artikler

Skønt man kunne forestille sig, at NS ville være særligt disponeret for at indtage en holdning, fordi det er den avis, hvis læserskare formodentlig bliver mest direkte påvirkede af situationerne, viser dette sig altså ikke at være tilfældet.

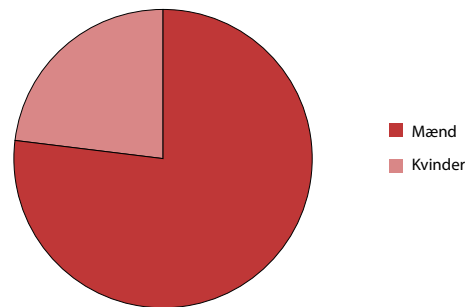
Stemmer og holdninger i debatten

Hvad angår registreringen af stemmer i debatten, udviklede vi 10 forskellige funktionsbetegnelser, der dækkede de personer, der udtaler sig i artiklerne (se bilag 1). Vi registrerede desuden deres køn og hvorvidt de fremstillede udkanten/NJ i et hhv. positivt/neutralt/negativt lys. Ved at kombinere disse 10x2x3 muligheder, opnåede vi en karakteristik af 60 'arketyper' der udtaler sig i medierne – fx 'mandlig positiv politiker' eller 'kvindelig negativ kulturpersonlighed'. Dvs. at vi i analyserne primært interesserede os for, hvilke typer af kilder journalisterne bruger.¹⁶ Ved brug af denne fremgangsmåde er i alt 449 stemmer registreret i kilde-materialet.¹⁷

Blandt de 449 registrerede stemmer var kønsfordelingen udtalt skævvreden, som det ses i figur 7. Med en kvindelig repræsentation på 23%, blev der for hver kvindelige arketype, aviserne anvendte, anvendt lidt over 3 mandlige. Dette fund er ikke overraskende, hvis

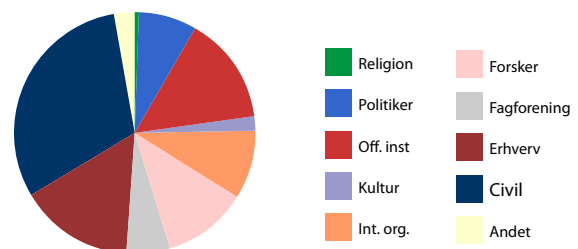
der sammenholdes med data fra tidligere undersøgelser om kvinders adgang til danske medier. I rapporten 'Who Makes the News?' findes lignende tal: Her rapporteres 30% kvinder imod 70 % mænd i de danske medier.¹⁸

Figur 6: Fordeling af stemmer efter køn

JP udviste en endnu større skævhed i kønsfordelingen: Her var kun 1 ud af 8 af de anvendte arketyper kvinder – dvs. 12% mod gennemsnittet på 23%. Også blandt funktionsbetegnelserne fandt vi en ujævn fordeling: Som det ses af figur 8, dominerede politikerne debatten, idet de udgjorde 31% af stemmerne. Det var især i form af læserbreve, at denne majoritet gjorde sig gældende: 65 ud af 140 registrerede politiske stemmer optræder i form af læserbreve. Diskursen om udkanten formes og påvirkes altså i vid udstrækning af diverse politiske agendaer og interesser.¹⁹

Figur 7: Fordeling af stemmer efter funktionsbetegnelse

16 I visse artikler er flere personer af samme type citeret – i disse tilfælde registrerer vi blot typen en enkelt gang og skelner ikke mellem, at der er tale om flere personer med samme karakteristika, der udtaler sig – fx tre mandlige politikere der udtaler sig positivt om NJ, som det er tilfældet i artiklen 'Største politiske uret' NS 20.9.2009, hvor borgmestrene Mogens Gade, Michael Klitgaard og Egon Pleidrup alle udtaler sig. Disse tre er registreret sammen under én forekomst af anvendelse af arketypen, idet de optræder i *samme* artikel.

17 Dette er ikke ensbetydende med, at 449 separate individer optræder: Hvis statsministeren fx citeres i 3 *forskellige* artikler, vil dette i optællingen blive registreret som 3 anvendelser af arketypen 'kvindelig politiker'.

18 Global Media Monitoring Project (2010). Disse tal stammer fra en optælling af individer, ikke af arketyper, hvilket – sammen med det faktum, at også andre former for medie-outlets såsom TV var inkluderet i 'Who Makes the News?' – kan være med til at forklare den moderate forskel i resultater.

19 Se fx fra NS 'Ambitiøse visioner' 31.05.2010; 'S-visioner: Godt samfund koster penge' 29.09.2009; og 'Massefyringer: Alle gode kræfter må stå sammen' 06.08.2009.

Hos de kvindelige politikere specifikt talte læserbrevne for 20 ud af 39 forekomster af kvindelige, politiske stemmer (51,2%), mod 45% hos de mandlige politikere. Ikke alene optræder kvindelige politikere altså langt sjældnere i det hele taget: Når de gør, er det oftere på eget initiativ, end det er fordi de specifikt udvælges og opsøges af en journalist.

Som det ses i figur 7, udgør personer fra erhvervslivet ligeledes en stor del af de repræsenterede stemmer, og her er den ulige fordeling mellem kønnene næsten total: Mændene står for 91% af denne kategori, med 59 anvendelser af arketyperen 'erhvervsmand', mens der i samtlige artikler kun er registreret 6 erhvervskvinder. Det eneste, der tilsyneladende lå jævnt fordelt mellem mænd og kvinder, var den generelle tone og holdning i deres udtalelser omkring NJ/udkanten. Langt de fleste udtrykte sig enten neutralt eller positivt omkring områderne, og der viste sig ingen signifikant forskel mellem kønnene. De samlede, anvendte stemmer forholder sig desuden generelt *mindre* negativt til udkanten end aviserne selv (jvf. figur 6), hvilket synes overraskende.

At være eller ikke være 'udkant'

I artiklen 'At Måle Liv og Land' fra NS 19.03.2011, hævder forfatteren Knud Sørensen at være den første til at bruge begrebet Udkantsdanmark (dette skete i digtsamlingen *Beretninger fra en dansk udkant*, Sørensen 1978). Artiklen bygger på et interview med Knud Sørensen, og præsenterer hans liv og forfatterskab, men indeholder samtidig en række af de vigtigste pointer om begrebet 'udkant' i datasættet som helhed. Først og fremmest fordi den præsenterer NJ/udkanten i et overvejende positivt lys, hvilket gælder for hovedparten af artiklerne om udkanten, nemlig 71 ud af de 163.²⁰

Dernæst fordi Knud Sørensen i interviewet lægger stor vægt på sprogets magt og diskursers betydning. Fx foreslår han at erstatte ordet 'udkant' med 'polycentrisme' for at understrege at centrum kan være flere steder, og han betegner byen Hune som sin hjemstavn, hvorimod hans bopæl på øen Mors omtales som hans 'valgstavn'. Ideen om at det først og fremmest er en diskursændring, der skal til for at vende udviklingen for NJ/udkanten, går igen i 18 af de 163 artikler om

udkanten. Men selvom de alle er fælles om dette løsningsforslag, er der stor forskel på de rammer, de enkelte artikler fremstiller. Nogle af de artikler, der mest entydigt slår på behovet for en diskursændring, er bl.a. en leder fra NS (31.10.2010) med titlen 'Ord er farlige', og et læserbrev af 'Astrid Høgsberg Kristensen, ung i Vestjylland' fra Pol (08.11.2011) med titlen 'Sprog om Udkantsdanmark: Det hedder faktisk Jylland!'. Lederen omtaler Udkantsdanmark som "et letkøbt ord, der kan vanskeliggøre livet i store dele af vort land" og læserbrevet påpeger at nedsættende termer er blevet gængse i de danske medier og i almindelig omgangstone. I et andet læserbrev af Pia Kjærsgaard,²¹ påpeger hun at omtalen af Udkantsdanmark kan bidrage til at skabe en ny form for classesamfund, hvilket Astrid Kristensen også antyder i sin betragtning om at "landmændene leverer mælk til caffelatten og æg til proteinkurene i København".

Disse implicite og eksplicite betragtninger om reproduktion af klasseforskelle i diskursen om Udkantsdanmark er interessante, fordi de udgør empiriske udtryk for Wacquants pointe om, at territorielt stigma er en socialt ulighedsskabende kategori på linje med fx klasse og race. Dette har også i andre sammenhænge været hhv. en teoretisk og analytisk pointe. Fx fremhæver den britiske geograf Doreen Massey at "so long as inequality is read in terms of stages of advance and backwardness not only are alternative stories disallowed but also the fact of the *production* of poverty and polarisation within and through 'globalisation' itself can be erased from view" (2005: 84). Og den svenske geograf Madeleine Eriksson konkluderer i sin analyse af fremstillinger af den svenske 'udkant' Norrland at "'traditional' becomes synonymous with 'working class', and equality becomes a measurement of urban modernity, middle class and progress, something Norrland is represented as lacking" (Eriksson 2010: 55).

Selvom både Massey (1994, 2005) og Eriksson (2010) begge fremhæver kønnede konsekvenser af opfattelser af steder,²² er dette en sjældenhed i vores datasæt. Det forekommer dog fx i en leder fra NS, hvor der efterspørges "den moderniserede udgave af 1960'ernes egnsudviklingslov, den lov, der for 40-50 år skaffede

20 Dette i kontrast til de kun 28 negative historier, og 64 neutrale historier.

21 'Snobberi må ophøre' NS 14.08.2010.

22 Se endvidere Shields 1991: 29.

masser af produktionsarbejdspladser til blandt andet Nordjylland, og som i høj grad løslod kvinderne fra de hjemlige kødgryder?”²³ Et andet eksempel, der på paradoksalt vis understreger Erikssons pointe om, at udkanten fremstilles som et sted hvor ligestilling kan have svære kår, er i artiklen 'Ingen rådne bananer her'²⁴, hvor journalisten laver en reportage fra Morild der "set udefra [måske] ligner [...] det blødeste punkt i 'den rådne banan'". Følgende udsnit fra artiklen både be- og afkræfter Erikssons pointe: "Martin bor i Morild sammen med sin mandlige kæreste, og det forekommer måske vovet at slå sig ned i en lille landsby midt i Vendsyssel i den situation. - Men der er aldrig blevet peget fingre af os. Ikke en eneste gang, siger Martin."

Selvom visse artikler om udkanten ensidigt fremhæver behovet for en diskursændring, er der også en del, der stiller sig kritiske i forhold til hvad en diskursændring alene kan opnå. Et godt eksempel på dette er artiklen 'Haugsgaard med vision'²⁵. Her interviewes Landdistriktsminister Carsten Hansen (S), Folketingsmedlem Birgit Josefsen (V), og kulturpersonligheden Niels Hausgaard, hvorved flere rammer og situationsforståelser kommer i spil. Noget der understreges ved hvordan de tre stemmer i artiklen citeres:

1. "Den politiske debat har været forkert, og derfor er resultaterne forkerte. Min rolle er at være med til at ændre debatten og sætte nogle højere ambitioner, siger Niels Hausgaard"
2. "Visionsgruppen skal ikke komme med konkrete forslag til politik, men ifølge Carsten Hansen handler det også mest om nye toner i debatten"
3. "Hver gang, vi spørger om noget, bruger [Carsten Hansen] en masse ord, men jeg vil gerne se handling, siger Birgitte Josefsen"

Kondenseringen af debatten i denne artikel afspejler spændvidden i de artikler, der påpeger behovet for en diskursændring, og der er faktisk ganske mange der *også* kommer med konkrete forslag til politik. Bl.a. citeres direktøren for Aalborg Boldklub Lyngby Jakobsen for at "lufte tanken om, at man kan gøre det attraktivt for unge studerende at bo i landsbyerne ved at sørge for transportmuligheder" samtidig med at artiklens ho-

ved-ramme kan ses i titlen 'Det handler også om hvad vi siger'.²⁶

De artikler, der slår på værdien af en diskursændring, kan endvidere ses i sammenhæng med de mange artikler, der omtaler udkanten i rent positive situationsbeskrivelser, der ikke kalder på nogen løsning, fordi der ikke fremstilles et problem. Dette gælder for 38 artikler, heriblandt fx 'Nybyggerne i Tolne',²⁷ der blot fortæller om to par, der bygger energirigtige huse i fælles naboskab.

Udover disse rendyrkede moddiskurser, der hhv. kalder på en diskursændring eller simpelthen anfægter problemstillingens relevans, er der en større gruppe relaterede artikler. Med overskrifter som 'Samspil skaber udvikling', 'Det sprudler i udkanten',²⁸ 'Den allerbedste plet' og 'Det bliver for trist hvis alle bor i byen'²⁹ signaleres der en aktiv moddiskurs til diskursen om Udkantsdanmark - en moddiskurs, der fokuserer på værdien af og muligheden for øget samarbejde, kreativitet og gåpåmod i regionen. Et særtilfælde indenfor denne type er historien fra JP om, hvordan kysten ved Klitmøller tiltrækker unge og veluddannede surfentusiaster fra hele verden, der bosætter sig og udvikler det lokale miljø med skoler og foreninger, samt hvordan området tiltrækker læger og stimulerer boligmarkedet.³⁰ Paradoksalt nok, kan denne form for aktive moddiskurs siges implicit at bekræfte fordommene om Udkantsdanmark.

Den implicitte anerkendelse af problemernes eksistens understreges dog i højere grad i de lidt sjældnere fremsatte politiske forslag i form af økonomisk støtte til udkanten, økonomiske reformer, decentralisering eller forbedret infrastruktur. Det mest gennemgribende forslag til økonomiske reformer findes i læserbrevet 'Danmark bliver trukket skævt',³¹ hvori den civile afsender Torben Mikkelsen fra Århus foreslår at "finansieringen kunne indrettes, så det kun er sjællandske skatteydere,

23 'Livet ude på kanten' NS 04.09.2010.

24 NS 17.08.2010

25 NS 29.02.2012

26 NS 04.03.2012. Andre artikler med lignende fokus er bl.a. 'Udviklingsplan uden klynk' og 'Ny bro kræver indsats' NS hhv. 30.06.2010 og 01.10.2010.

27 NS 05.08.2011

28 Læserbreve: JP hhv. 13.05.2010 og 15.05.2010

29 NS hhv. 29.02.2012 og 11.03.2012

30 'Surferne slår rødder i Klitmøller', JP 29.04.2012

31 JP 29.01.2009

der betaler til alle de offentlige koncertsale, teatre, operaer, museer mv. og infrastruktur på Sjælland, og ligeledes betaler jyske skatteydere kun for samme institutioner og infrastruktur i Jylland". Ligeledes fremhæver læserbrevsskribent og erhvervsmand Henrik Willadsen i sit indlæg (NS 13.05.2010) 'Fair betingelser – tak' at "for eksempel bør der ske en radikal omfordeling af støtten til kulturelle formål - teatre, musikliv, museer - således at København ikke som nu får en væsentlig større del af kagen end hele resten af Danmark tilsammen".

Mange læserbreve foreslår flere løsninger på én gang. For eksempel opfordrer Hjørrings borgmester Arne Boelt i sit indlæg 'Giv os mulighederne tilbage' (NS 21.05.2010) til både forbedret infrastruktur, decentralisering og økonomisk støtte til NJ. Men i sammenhæng med territorielt stigma er særligt hans betragtninger om centrum/udkant interessante: "Jeg betragter ikke Hjørring Kommune som et stykke Udkantsdanmark uden fremtid eller håb. Tværtimod bor jeg lige midt i Europas centrum, i porten mellem Norden og landene sydpå". At udkant, og dermed centrum, er relative begreber bringes også i spil af de to venstre-politikere Marian Geller og Christian Steen, når de advarer mod at satse på udvikling af Aalborg by og dermed glemme landområderne i Region Nordjylland.³² "Det er naturligvis vigtigt, at vi udvikler Aalborg som nordjydernes hovedstad og kraftcentrum. Men for os er det dog helt afgørende, at vi samtidig holder fast i, at der trods alt er en tredjedel nordjyder, der bor i landdistrikterne". Geller og Steens italesættelse af et 'kraftcentrum' kan sammenholdes med Erikssons betragtninger om, hvordan strukturelle uligheder opstår ikke blot imellem vestlige og ikke-vestlige stater, men også *internt* i vestlige stater.

Postcolonial research suggests that all identities are constructed through the representations of the 'other', and that these representations are always made in a state of power imbalance [...] this Orientalism is internal, dramatizing distance and difference within the nation. The internal Orientalist discourse represents a subordinate section of the state in a particular way so as to produce a national identity with desirable characteristics

(Eriksson 2010: 64).

En betragtning der er tankevækkende, idet udtrykket 'det interne uland' bruges i artiklen 'Livet ude på Kanten' (NS 04.09.2010).

I forhold til aktørerne i diskursen om udkanten, er det overvejende regeringen og øvrige politikere der fremstilles som ansvarlige. Det er også dem, der forventes at gøre noget - og i lidt mindre grad borgerne i udkanten selv. Derimod er det ofte borgerne i udkanten, der omtales i den passive rolle som påvirkede af situationerne, hvilket kan bidrage til at understrege indtrykket af en magt-ubalance, der fremstiller borgerne i Udkantsdanmark som passive tilskuere til den nationale udvikling.

Om 'rådne bananer' og modstanden mod et territorielt stigma

Selve diskursen om 'den rådne banan' har sin oprindelse næsten 20 år før vores søgeperiode: Hanne W. Tanvig brugte som den første vendingen tidligt i 1990'erne. Udtrykket var dengang et spil på konceptet om 'den blå banan', som den franske geograf Roger Brunet i 1989 anvendte som illustration af den strækning ned over Europa, han mente lå udenfor vækstområderne. Tanvigs 'rådne banan' var ment som en letforståelig understregning af, at der også lå væksthæmmede områder *inden* i de områder, som Brunet ellers havde defineret som udviklingsstærke. I dag mener Tanvig med egne ord dog, at modellen "[...] er for grov. Flere af de områder, der bliver dækket af den rådne banan, er i udvikling. Hvis man virkelig skal ind under huden på problemerne, så skal man ned på det helt lokale niveau" (Karkov, 2010).

Men ikke desto mindre bredte udtrykket sig med tiden til mainstream medier, som vist af vores egen søgning. Den ældste avisartikel, der anvender udtrykket som betegnelse for udkantsområderne, stammer fra JP 8.10.2003. Denne artikel ('Nyt liv i udkanten') understøtter netop Tanvigs pointe om, at der findes byer i udkanterne, der oplever både befolkningstilvækst og fremgang på trods af deres beliggenhed indenfor 'bananen'. Her ses altså en form for modreaktion mod udbredelsen af Tanvigs udtryk. Det påpeges i artiklen, at hver tredje landsby i området er i fremgang, ikke i forfald. Natur, foreningsliv og skoler nævnes som nogle af de elementer, der er med til at danne en 'lokal identitet' og styrke byerne.

32 Læserbrev: 'Fra udkant til forkant' NS 02.02.2012.

Selve termen 'den rådne banan' er ofte negativt ladet og anvendes flere steder i aviserne til at fremkalde billeder af faldefærdige huse, dårligt jobmarked og lavt uddannelsesniveau. I lederen 'Udkantsdanmark er det vilde vesten' (Pol 27.04.2010) kaldes kulturen i udkantsområderne for 'taberkulturen', og det fremhæves at "unge mænd, der er vokset op vest for den jyske højderyg, er ofte lige så dårligt integreret som de tyrkiske gæstearbejdere, der kom hertil fra den anatolske højslette i 1960'erne [...] Danmarks nye vilde vesten, også kaldet 'den rådne banan', er ved at blive forbeholdt passive unge, ældre og kroniske arbejdsløse mænd."³³

Men som det ses i tidligere analyser af stigmatiserede områder, er det ikke nødvendigvis sandt, at den negative diskurs automatisk internaliseres af beboerne selv: De kan i stedet vælge at blive vrede, trodsige eller triste, når de konfronteres med negative udtalelser om deres hjemegn (Jensen og Christensen 2012a, 2012b; Slater og Anderson, 2011; Garbin og Millington, 2011). I sit læserbrev 'Fair betingelser, tak', skriver Henrik Willadsen, formand for Erhverv Hjørring fx: "Ingen vil benægte, at vi har problemer i vores lokalsamfund. Men det har de da vist også i København" (NS 13.05.2010).

Flere indlæg i NS tager udtrykket 'den rådne banan' i brug i forbindelse med positive og især kulturelle hændelser, hvor der *ikke* lægges op til, at nogen forandring er nødvendig. Her anvendes udtrykket ofte til at beskrive, hvordan stigmatiseringen har inspireret diverse kunstnere og arrangører til at skabe sange, bøger og programmer, der giver udtryk for deres egne – både positive og negative – oplevelser af det at bo i en udkant.

[Manglende marketing] er måske en af forklaringerne på, at Thy hinsides Storebælt betragtes som en del af 'den rådne banan' [...]. Men griber man muligheden [...] vil man opleve klassisk kammermusik af høj kunstnerisk standard, men også musik, der er formidlet med en smittende glæde og entusiasme, som man ellers kun støder på med års mellemrum.³⁴

33 Se desuden fra NS fx 'Gør noget ved ledigheden' 26.02.2009 og 'Mange fattige i Jammerbugt' 23.04.2009.

34 'Engageret kammermusik i Thy' NS 22.08.2011. Se desuden fra NS fx 'Et væksthus for projektmagere' 16.04.2011; 'Der er jo masser af liv herude' 27.01.2012; og 'Film til den rådne banan' 05.02.2012.

Selvom anvendelsen af udtrykket i denne sammenhæng umiddelbart mest tjener til at adskille Thy fra resten af den (udefinerede) rådne banan, er der i de mange kulturelt orienterede artikler ikke desto mindre tale om en moddiskurs fra NS selv, centreret omkring en ide om, at udkanten er levende og interessant, og at de negative holdninger er affødt af uvidenhed. Selvom dette måske er en lige så simplificeret diskurs som den altomfattende 'rådne banan', understøtter det ikke desto mindre Jensen og Christensens pointe: At en negativ diskurs ikke nødvendigvis internaliseres universelt – selv ikke, hvis den har været i brug i 20 år. Af yderligere interesse, i forhold til vore forskningsspørgsmål om, hvilke aktører der bærer diskursen, er det værd at bide mærke i, at det i dette tilfælde er en institutionel aktør (NS), der modsætter sig det territoriale stigma, fremfor de individuelle borgere, som er fokus i Christensen og Jensens analyse.

Kan en udkant være 'global'?

Søgningen efter artikler indeholdende ordene 'global' og 'Nordjylland' udsprang af vores interesse for potentielle moddiskurser til Udkantsdanmark. Som det ses af figur 1, genererede denne søgning mange artikler, og faktisk flere i NS end omtalen af 'Nordjylland' og 'udkant'. Det er desuden tankevækkende, at Pol har haft relativt større fokus på diskursen om rådne bananer og Udkantsdanmark end på globale tendenser i disse områder (Figur 1). Ser vi på fig. 3, kan det konstateres, at bortset fra et udsving forårsaget af 'Go Global' koncerttrækken i 2008, har der været en jævn stigning i brugen af ordet 'global' i sammenhæng med 'Nordjylland' i hele søgeperioden.

Vender vi os mod selve indholdet, adskiller de sig fra de øvrige artikler i datasættet på en række områder. Mest markant ved at erhvervslivet i meget høj grad omtales som den påvirkede part, og også ofte den part der skal tage initiativ til en løsning. Disse historier spænder meget vidt, fra beretningen om, at Aalbæk Camping har fået tildelt EUs miljøblomst for sin indsats for miljøet, til historien om Aalborg Havns indtræden i et globalt erhvervsnetværk og overskriften 'Vokseværk for millioner' – en historie om iværksætteri i regionen.³⁵

35 NS hhv. 'Aalbæk Camping gik forrest' 19.06.2007; 'Aalborg Havn nu med i stort globalt netværk', 09.12.2011; samt 'Vokseværk for millioner' 16.11.2009.

Sidstnævnte er udtryk for en anden tendens i artiklerne fundet via søgeordet 'global', nemlig at offentlige institutioner ofte tillægges en problemløsende eller initiativtagende rolle. Fokus i artiklen om 'vokseværk' er på Væksthus Nordjylland, der ofte optræder i materialet.³⁶ En anden institution der på lignende vis gør sig særligt bemærket ved positiv omtale er Aalborg Universitet³⁷, der endda opnår positiv omtale i Pol.

Erhvervslivet er dog ikke alene om at blive påvirket, og borgere i NJ omtales ofte som den påvirkede part i forhold til globalisering. Her findes en række positive omtaler af påvirkning, som i læserbrevene 'Rebild som en global vinder' og 'Nordjylland er en vinderregion',³⁸ hvoraf førstnævnte omtaler en indsats i Rebild kommune for at klæde skolebørnene bedre på til globaliserings udfordringer ved at oplære dem i en 'innovationskultur'. Der findes også mere negative vinklinger, fx artiklen om at regionen savner et nyt væksteventyr efter at have været højborg for mobilteknologien eller artiklen, der påpeger at regionen ikke kan lægge sin udvikling an alene på sin enestående natur.³⁹ Omtalen af 'naturen' i denne artikel er også symptomatisk for denne del af datasættet, der ofte peger på klimaet eller miljøet som den påvirkede part i forbindelse med globalisering og udvikling.

Artiklerne om globaliseringens gennemslagskraft i NJ adskiller sig også ved at bringe nye former for løsninger i tale. Herunder tilføjede vi helt konkret ordene 'innovation', 'branding' og 'mere globalisering eller tværnationalt samarbejde' som løsninger i vores kodningsskema, da vi kom til denne del af materialet, hvor flere artikler fx omtaler 'markedsføringsstrategier' – bl.a. én, der henviser til den positive effekt af TV2s julekalender 'Ludvig og Julemanden' i 2011, der blev

optaget på Børgholm Kloster.⁴⁰ Ordet 'innovation' optræder hyppigt i NS, men yderst sjældent i de to øvrige aviser. Fx taler artiklen 'Nordjydernes fremtidige levebrød i nyt lys'⁴¹ om innovation både indenfor fødevareindustri og oplevelsesøkonomi. Pol bragte en leder med titlen 'Den rådne banan er en krystalkugle'⁴² hvori 'innovation' fremhæves som én blandt flere løsninger på udviklingen i "døde zoner som Lolland og Bornholm [der] i dag [er] ved at blive tømt for økonomiske værdier". JP bragte en længere artikel⁴³ baseret på et interview med byplanlæggeren Jørgen Møller, hvori det bl.a. påpeges at "det nu engang er i de store byer, at de fleste veluddannede befinder sig, og dermed også den største grad af jobskabende innovation". Det er altså et langt fra positivt billede af Udkantsdanmark der tegnes i disse artikler, skønt artiklen fra JP også fremhæver positive muligheder for udvikling.

I forhold til ideen om, at mere globalisering kan have positive effekter, er der flere eksempler, bl.a. artiklerne 'Nordjysk erhverv internationaliserer' og 'Virksomheder skal til Afrika'.⁴⁴ Førstnævnte indleder med sætningen: "Et stigende antal nordjyske virksomheder oplever succes på de udenlandske markeder, og den aktuelle finanskriser giver små virksomheder et stort vækstpotentiale i eksport". Udover fokus på den udadrettede globalisering med nordjysk initiativ som baggrund, er der også artikler der fokuserer på den modsatte tendens; fx 'EU investerer også i Nordjylland'⁴⁵, hvori projektchef på Norddanmarks EU kontor i Bruxelles, Anne Britt Larsson, udtaler, at "EU er med sine mange støtteprogrammer med til at styrke den regionale udvikling, og det er nødvendigt, for at vi kan overleve i en verden, der globalt set kun bliver større og større". Selvom EU omtales som 'fødselshjælper', lægges der også stor vægt på betydningen af den enkelte nordjyske virksomheds udadrettede initiativ - dermed er der ikke tale om at NJ fremstilles som en passiv aktør i forhold til globalisering.

36 NS fx læserbrevet 'Ambitiøse Visioner' 31.05.2010; samt artiklerne 'Eksportrådet får nordjysk filial', 30.12.2010; og 'Dansk eksport var samlet i Hobro' 18.11.2011.

37 Se fx læserbrevet 'Universitet viser vejen', NS 20.08.2007; samt artiklerne 'Unge vil gerne læse til teknoantropolog', Pol 14.08.2011; 'Underviserne her skal være forskere', Pol 26.12.2010; og 'Mere vågen og global', NS 19.10.2009.

38 Bragt i NS hhv. 10.06.2007 og 26.09.2008.

39 Fra NS hhv. 'Savner nyt væksteventyr' 25.02.2012; 'Vi nordjyder er for sårbare' 31.03.2012; samt 'Natur er ikke nok', 26.02.2008.

40 'Det mener nordjyderne', NS 11.03.2012.

41 NS 03.03.2008.

42 Pol 30.03.2010.

43 'Andelssamfundet med nye specialiteter' JP 29.01.2012.

44 NS hhv. 23.11.2008 og 15.05.2011.

45 NS 13.10.2009, se desuden fx 'EU-milliarder til energiprojekter omkring Danmark', Pol 29.01.2009.

Selvom vores søgeperiode dækker den globale finanskrise, der for alvor tog fart i tredje kvartal 2008, har langt hovedparten af disse 193 artikler en positiv (92) eller neutral (80) situationsfremstilling, og hele 50 af artiklerne indeholder en situationsfremstilling der ikke kræver nogen løsning, hvilket leder os til at konkludere, at globalisering ikke fremstilles som en trussel mod NJs borgere eller erhvervsliv.

Konklusion

Hvis der sammenfattes på tværs af datasættet, er der ud over hoveddiskursen omkring Udkantsdanmark som et samfund under afvikling, så at sige 2½ moddiskurs til stede: Én der kræver et andet sprogbrug for at undgå yderligere stigmatisering, én egentlig moddiskurs der anfægter problemets eksistens, samt én, der peger på ressourcefordeling som nøglen til løsningen – og som dermed måske ikke udgør en egentlig moddiskurs, fordi den implicit indebærer en præmisse om Udkantsdanmark som et samfund, der har behov for hjælp.

Analysen peger endvidere på en række paradokser vedrørende diskursen om Udkantsdanmark. Først og fremmest er det tydeligt at artikler fra NS er overrepræsenterede i datasættet. Selvfølgelig har NS med sit regionale udsyn og læserskare interesse i at bringe artikler, der diskuterer problematikker omkring netop Region Nordjylland. Ikke desto mindre er avisen dermed med til at videreformidle et territorielt stigma. Som Wacquant påpeger, kan steds ry skæmmes af såvel nedsættende omtale 'nedefra' af individuelle aktører, som 'oppefra' af institutionelle aktører: "discourses of vilification proliferate and agglomerate about them, 'from below', in the ordinary interactions of daily life, as well as 'from above', in the journalistic, political and bureaucratic (and even scientific) fields" (2007: 67).

Omfanget af debatten i NS kan dermed i Wacquants udlægning i sig selv udgøre et problem. Hvis vi derimod vender os mod tonen og nuancerne i de trykte synspunkter de tre aviser imellem, synes der ikke at være tvivl om, at de mest stigmatiserende artikler og ledere er at finde i Pol, jvf. fig. 5. Udover at viderebringe negative fremstillinger af Udkantsdanmark i artikler, har lederkollegiet ved Pol også selv forfattet en række stigmatiserende ledere,⁴⁶ ligesom der findes eksempler

på karikerede fremstillinger. For eksempel i artiklen 'Sprog: Ormekur',⁴⁷ hvor journalisten indleder med ordene: "Alle er glade for at bo i Nordjylland, hele 98 procent af et stort antal adspurgte". Herefter følger en række sarkastiske betragtninger om nordjyderes overvægt, kræmmermentalitet og manglende formulerings-evner i en gennemgang af annoncer fra avistillægget Gul&Gratis, der udlægges til underholdning for oplyste københavnere, der opfordres til at more sig over formuleringer som "børnevenlig tæve ønsker nyt hjem, da hun ikke kan med min gamle tæve".

Vi vil dog her hæfte os ved artiklens indledende formulering om, at 98% af adspurgte nordjyder er glade for at bo i landsdelen, fordi tilfredsheden genfindes i Christensen og Jensens undersøgelser vedr. den stigmatiserede bydel Aalborg Øst, hvor 65% af de adspurgte beboere er tilfredse med at bo i bydelen (2012: 73). Dette står i kontrast til en af Wacquants betragtninger: "All too often, the sense of social indignity can be deflected only by thrusting the stigma onto a faceless, diabolized Other - the downstairs neighbors, the foreign family dwelling in an adjacent building [or] the youths from across the street who 'do drugs'" (1996: 126). Her må vi på baggrund af vores materiale konkludere, at det i ringe grad ser ud til, at det territorielle stigma forbundet med NJ internaliseres af beboerne eller afledes over på andre. I stedet tales der om sammenhold og ildsjæle, og at det simpelthen ikke er sandt, at det er et skidt sted at bo eller drive erhverv. Derimod er der, forskellene i diskursen mellem særligt Pol og NS taget i betragtning, ret tydelige tegn på det, Eriksson diskuterer som en post-kolonial konstruktion af en intern 'anden', hvorved det nationale centrum kommer til at fremstå som oplyst og avanceret, i modsætning til den uoplyste og bagudskuende periferi.

bruger begreberne 'døde zoner' og/eller 'slum' om Udkantsdanmark: 'Den rådne banan splitter Danmark' 17.11.2009, 'Hvide drenge er den nye underklasse' 26.01.2010, 'Slumbørn' 03.03.2010, 'Fattigzone' 14.03.2010, 'Den rådne banan er en krystalkugle' 30.03.2010, og 'Udkantsdanmark er det vilde vesten' 27.04.2010, samt 'Europa stinker af rådne bananer' 28.10.2011.

46 Pol har bragt en række ledere der gentagne gange

47 Pol 21.07.2010.

Sascha Christensen

Forskningsassistent, Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet

Helene Pristed Nielsen

Lektor, Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet

Abstract

Peripheral Denmark: Media (re)productions of North Denmark's territorial stigma. Drawing on the theories and research of Wacquant (1996, 2007) in the field of territorial stigmatization, as well as several different approaches to discourse analysis, this article discusses the trends and tendencies uncovered in an analysis of the discourse surrounding North Denmark as a peripheral region in 340 newspaper-articles published during 2007-2012 in three major Danish media outlets. Issues of social power, diversity, gender and the effects of discourse and stigmatization are discussed, and it is suggested that the representation of North Denmark in the media has an impact on the political, local, globalized and social realities of life in the region.

Keywords

Periphery, territorial stigmatization, diversity, gender, globalization.

Litteraturliste

- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2010. *Udkantsdanmark. Nyt kommunalt velfærdsindeks viser billedet af et opdelt Danmark*, <http://ae.dk/analyse/nyt-kommunalt-velfaerdsindeks-viser-billedet-opdelt-danmark> (22.02.13)
- Bacchi, C. L. 1999. *Women, Policy and Politics: The Construction of Policy Problems*, London: Sage Publications
- Bacchi, C. L. 2009. *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* Pearson Education, French Forest, New South Wales.
- Bye, L. M. 2010. *Bygdas unge menn. En studie av bygdemenns forhandlinger om og utforming av "rurale maskuliniteter"*. PhD afhandling, Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Calsamiglia, H. and Ferrero, C. L. 2003. Role and position of scientific voices: reported speech in the media. *Discourse Studies*, 5: 147-173.
- Christensen, A. og Jensen, S. 2012a. Territorial stigmatization and local belonging. *City: analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, 16(1-2): 74-92.
- Christensen, A. og Jensen, S. 2012b. *Stemmer fra en bydel. Etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Entman, R. M. 1993. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(3): 51-58.
- Eriksson, M. 2010. *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North*. PhD thesis, Umeå: Kungliga Skytteanska Samfundet & Department of Social and Economic Geography.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Garbin, D. and Millington, G. 2011. Territorial Stigma and the Politics of Resistance in a Parisian Banlieue: La Courneuve and Beyond. *Urban Studies* 49: 2067-2083
- Global Media Monitoring Project, 2010. *Who Makes the News?* <http://www.whomakesthenews.org/2010/2010-preliminary-report.html> (08.11.12)
- Hancock, L. and Mooney, G. 2010. 'Welfare Ghettos' and the 'Broken Society': Territorial Stigmatization in the Contemporary UK. *Routledge, Housing, Theory and Society*, 18 May 2012: 1-19
- Hivon, M., Lehoux, P., Denis, J.-L. and Rock, M. 2010. Marginal voices in the media coverage of controversial health interventions: how do they contribute to the public understanding of science? *Public Understanding of Science*, 19(1): 34-51.
- Karkov, R. 2010. Den rådne banan skrællet. *Videnskab.dk*. <http://videnskab.dk/kultur-samfund/den-radne-banan-skraellet> (21.01.13)
- Massey, D. 1994. *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press
- Massey, D. 2005. *For Space*. London: Sage Publication
- Seidel, J. and Kelle K.U. 1995. Different Functions of Coding in the Analysis of Data. In K.U. Kelle, *Computer Aided Qualitative Data Analysis: Theory, Methods, and Practice*. Thousand Oaks, California: Sage Publications
- Shields, R. 1991. *Places on the Margin. Alternative Geographies of Modernity*. London and New York: Routledge.
- Slater, T. and Anderson, N. 2011. The reputational

- ghetto: Territorial stigmatization in St Paul's, Bristol. *Transactions of the Institute of British Geographers* Vol 37(4): 530–546
- Snow, D. A. and Benford, R. B. 1992. Master Frames and Cycles of Protest. In Morris, A. D and Mueller, C. M *Frontiers in Social Movement Theory*, 133-155. New Haven: Yale University Press
- Snow, D. A. and Benford, R. B. 2000. Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology* 26: 611-639.
- Stedet Tæller <http://www.stedet-taeller.dk/om-kampagnen/hvad-er-et-yderomraade.aspx> (22.02.13)
- Svendsen, G.L.H, 2012. Landlig italesættelse og virkelighed 1996-2011. In Svendsen, G.L.H. *Livsvilkår og udviklingsmuligheder*. Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Sørensen, K. 1978. *Beretninger fra en dansk udkant. Digte 1970-77*. Nykøbing Mors: Attika.
- Verloo, M. 2005. Mainstreaming Gender Equality in Europe. A Critical Frame Analysis Approach. *The Greek Review of Social Research*, 117, B: 11-34
- Van Dijk, T. A, 1988. *News as Discourse*. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Wacquant, L. 1996. The Rise of Advanced Marginality: Notes on its Nature and Implications. *Acta Sociologica*, 39: 121-139.
- Wacquant, L. 2007. Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality. *Thesis Eleven*, 91: 66-77.
- Wodak, R. 2011. *The Discourse of Politics in Action. Politics as usual*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bilag 1: Endeligt codeskema: Diskursen om Udkanten

Titel:		Dato:		
Søgeordskategori (sæt x): 1. Udkant 2. Rådden banan 3. Global		Kilde (sæt x): 1. Pol 2. JP 3. NS		Artikel type (sæt x): 1. Debat/ læserbrev/ kronik 2. Artikel 3. Leder
Kort situations- beskrivelse (én sætning)	Hvilket lys fremstilles NJ/Udkanten i?			
	Positivt		Negativt	Neutralt
Antal stemmer i artiklen: navn?	Funktionsbetegnelse?*	Organisation	Mand eller kvinde? (M/K)	Hvilket lys fremstiller stemmen NJ/Udkanten i? (positivt/ negativt/ neutralt)
1)				
2)				
3)				
4)				
5)				
Hvem påvirkes af situationen?				
Hvem/hvad er ansvarlig for situationen?				
Hvilken løsning?				
Hvem skal gøre noget?				
Særlige interessepunkter?				

*Funktionsbetegnelser: Forsker, politiker, civilist, kulturperson, erhvervsliv, fagforening, interesseorganisatio-
ner/klubber, religion, offentligt ansatte/institutioner, andet.

Pierre Bourdieu's kurs om staten på Collège de France 1989-1992

Gustave Callewaert

Föreläsning om Pierre Bourdieu, *Sur l'État*. Cours au Collège de France 1989-1992 (Paris: Raisons d'agir/Seuil 2012), vid konferensen organiserat av forskargruppen Ethos, Uppsala universitet, den 23 november 2012; Ethos är den svenska avdelningen av den Nordiska forskargruppen Praxeologi.

Inledning

Detta är den senaste postuma publikationen av ett verk av Bourdieu, nu av en muntlig framförande, 600 sidor på franska.¹ Texten är etablerad av ett antal gamla medarbetare på grundval av inspelningar av Bourdieus föreläsningar på Collège de France 1989-92. En tidigare publikation *Science de la science et réflexivité* byggde också på föreläsningar från Collège de France, men blev utgiven under Bourdieus eget ansvar (Bourdieu 2001). Bourdieu föreläste i allt från 1982 till 2002, i 20 år. Men han hade till skillnad från Foucault inte ett forskarseminarium i anslutning till Collège, men däremot sin mycket stora forskarutbildnings- och forskningsaktivitet på École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS). Man kanske kan räkna med att det kommer många fler volymer, såsom det hände med Foucault.

Vi kan inledningsvis se på den yttre strukturen av denna undervisning. Undervisarnas formella förpliktelser är mycket begränsade. De skall om jag minns rätt undervisa minst 26 timmar om året. Undervisningen hålls ofta i januari-februari. Under det första universitetsåret 1989-1990 har Bourdieu haft fem undervisningstillfällen i januari-februari, vilket ger 166 sidor text i boken, drygt 30 sidor text per tillfälle. 1990-1991 ger nio tillfällen samma period, 1991-1992 tio tillfällen men nu under oktober-december. Innehållsförteckning

gen anger på några få rader de temata som behandlades i undervisningen.

Tesen i boken är, reducerad till det väsentliga, att staten, den offentliga sfären, inte är någonting som är given i och med att det finns land och det finns folk, men att den inte fanns från början och har konstruerats av specialister, huvudsakligen jurister, för makthavarna, genom tiderna, som ett antal institutioner och regler, med anspråk på att vara inte *en* synpunkt på hela det sociala univers men *den* synpunkten på alla synpunkter som slåss mot varandra, *ett* kapital som ger makt över alla andra sorters kapital som redan är koncentrerade i maktfältet (s. 313), ett kapital som är den avgörande kapitalformen. Staten är inte naturligt ”given”, men en social konstruktion, dock inte som de konstruktionistiska teorierna tänker sig. En konstruktion som konstituerar land till ett territorium och folk till en nation, inte tvärtom, som om det att det finns land och folk skulle konstituera staten. En social konstruktion som fungerar såsom den oskrivna regel som Kabyliens bönder säger sig följa när de gifter sina söner med ”korskusiner”, det vill säga med ett gott parti som liknar mest en korskusin. Eller på samma sätt som staten har konstruerat en relation mellan att dricka alkohol och bilolyckor, fast man ju inte behöver köra bil därför att man har druckit alkohol. Historien om statens genes visar att det inte är staten som konstruerar den sociala verkligheten, men tvärtom.

När staten gör utbildningen, sjukvården, lönearbetet etc. officiellt tillgängliga för alla, oberoende av ålder, kön, språk, etnicitet, religion, medborgarskap etc., dvs. gör dessa förmåner universella, vill det i verkligheten säga att staten gör det universella till ett monopol för de få, så att människorna som oförkortat hade sitt liv i egen hand, till exempel hade sin lokala dialekt som sitt språk, sina mått för att mäta, sin habitus som kapital osv., nu utsätts för kampen om sådana kapital av alla

1 Jag tackar Inger Callewaert, Anna Nørholm Lundin och Kim Esmark, som på olika sätt har bidragit till att det blev en läsbar text.

mot alla, medan de är de minst resursstarka.

Texten är inte en litterär prestation, såsom Foucaults föreläsningar. Det som slår mig omedelbart är att just det är den stora skillnaden i jämförelse med Foucaults publicerade föreläsningar från Collège de France där han undervisade 1970-1984, (enbart under två gemensamma år föreläste de båda på Collège). Foucaults alltid helt utskrivna underlag är mycket litterärt, Bourdieus muntliga förredrag med stöd av anteckningar är nervös och stökig. De hänvisar ytterst sällan till varandra generellt, som jag har visat i min artikel (Callewaert 2006), förutom att Bourdieu i sina skrifter kritiserar Foucault, till exempel i *Raisons pratiques* (Bourdieu 1994), kapitel 4, där han säger att Foucaults totala avvisande av de sociala vetenskapernas giltighet nog kan uppfattas som en pubertets fas; kritiken är mycket mera våldsamt i en liten efterskrift till uppsatserna i *Le bal des célibataires* (Bourdieu 2000c) men då adresseras kritiken till Foucaults forskningsgrupp, bland annat Donzelot. Kritiken går ut på att forskningsgruppen sysslar med ett typiskt överklassprojekt att återuppföstra underklassen; den kritiken missade jag i min artikel. Bourdieu hänvisar i boken om statens genes inte heller till Foucaults föreläsningar om uppkomsten av den moderna staten. Under 1977-1980 undervisar Foucault om detta tema, som vi först nu kan läsa i de fyra volymer, som publicerats efter hans död, *Il faut défendre la société* (1997), *Sécurité, Territoire, Population* (2004), *Naissance de la biopolitique* (2004), och *Du gouvernement des vivants* (2012) (Svenska, danska och norska översättningar publiceras vartefter som de kommer på franska, den fjärde senast i år). Två andra föreläsningar från serien 1978-79, som senare skulle bli berömda som föreläsningar om den s k "gouvernementalité" publicerades redan 1978 på italienska, senare på tyska och engelska, men även 1986 (alltså efter Foucaults död 1984) i Bourdieus tidsskrift *Actes*, nr 54. Hela serien från universitetsåret 1978-1979 publicerades 2004 under titeln *Sécurité, territoire, population*. Men eftersom alla Foucaults föreläsningar 1975-1980, relevanta för problematiken om statens genes och struktur, inte som helhet var utgivna på franska och delvis fortfarande var under utgivning fram till i år, är det möjligt att Bourdieu bara hade en vag kunskap om Foucaults föreläsningar. Dessutom var Foucaults eget försök till rekonstruktion så omfattande, säregen och ur Bourdieus synpunkt

problematiserande, så att ta ställning till det skulle ha tagit allt utrymme. Men i princip har han kunnat läsa vissa texter, i alla fall dessa två föreläsningar, som direkt behandlar ett liknande tema. Men det finns inte ett spår av dem i hans egna föreläsningar. Ändå är det en fascinerande tanke att Foucault, som undervisade studenten Bourdieu i hans egenskap av undervisningsassistent på École Normale Supérieure, hela tiden har legat 10 år före Bourdieu, också cirka 10 år före Bourdieu undervisade om genesen av den moderna staten på samma Collège de France 1977-1980, utan att Foucault ens nämns av Bourdieu 1989-1992.

Å andra sidan blir man snabbt klar över att just här i diskussionen om staten, blir nästan alla stora problemkomplex som Bourdieu har arbetat med, sammanförda till en större konstruktion: reproduktionen av samhället, de sociala klasserna, det formella utbildningssystemet, det symboliska våldet och det fysiska våldet, de sociala klassernas bildande genom distinktion och kamp, alla dessa återkommande temata ser i denna text ut som byggstenar till en "grand theory" om samhället, vare sig Bourdieu vill det eller ej. Men kanske var det inte för honom själv men för oss andra att det stora sammanhanget ofta varit dolt eller ännu inte uppdagat, just för att Bourdieu vid varje nytt huvudtema går på djupet med det separata temat; det är som om det då inte finns mer kraft, tid eller pengar för att sätta det enskilda temat i sitt stora sammanhang, vare sig för Bourdieu eller för läsaren. Texten vittnar (som så ofta sedan) redan då, tio år före hans bortgång om en nervös drift av någon som är rädd att inte få verket avslutat.

Bourdieus undervisnings- och forskningsstil

Foucaults föreläsningar var litterärt utformade, och avbryts mycket sällan av att han talade till sina åhörare utanför sin text. Bourdieus språk är hackat och styckat, nervöst, alls inte litterärt, men heller inte så svårt att förstå som i böckerna. Bourdieu vänder sig dessutom genom ett direkt tilltal hela tiden till sin publik under själva föreläsningen. Han talar själv om sin föreläsning i en slags meta-undervisning som skall förtydliga varför Bourdieu angriper föreläsningen just på detta sätt. Han agerar som en skådespelare på teaterscenen som hela tiden kommenterar sin egen text "vid sidan av", genom att rikta sig inte till sina medskådespelare men till publiken. Bourdieu säger explicit att han gör så på

grund av en förmodan om att hans åhörare har mycket olika och motsatta förutsättningar, för att minimalisera sannolikheten att han blir missförstådd, men också för att i förväg signalera att själva problematiken fatalt leder till missuppfattning av saken. Det är en generell egenskap hos hela Bourdieus författarskap att han utgår ifrån att det mest sannolika är att han blir missförstådd, som en egenskap av själva saken som är på tal. Det vill säga: saken som är på tal är så beskaffad att man nästan tvunget uppfattar den felaktigt, och forskarens försök att korrigera detta kan likaledes bli fel/missförstått. För missuppfattningen är själva saken, som man alltså inte kan slutgiltigt befria sig från, inte ens som forskare, man skall hela tiden börja om från början. För staten ser till att man tänker staten just med ett stats-tänkande.

Man fortsätter till exempel på bred front att tro att Machiavellis *Fursten* utmärker sig genom att öppet tillråda härskaren att handla effektivt men omoraliskt. Men det är inte där poängen ligger, för härskare från alla tider har inte haft tidens moral som rättesnöre, för konsten att styra har sin egen logik, som inte är moralisk. Det är en öppen fråga vad som egentligen är nytt i det Machiavelli säger, och varför hans skrifter diskuteras än idag.

Man kan också säga att Bourdieu inte bara undervisar, men att han dessutom är mycket explicit ”pedagogisk”, eller didaktisk. Dock inte i traditionell mening, eftersom den traditionellt didaktiska pedagogiken inte gör klart att och varför man går bakom ryggen på åhörarna. Han måste meddela en problematik som man egentligen inte kan förstå vid första anblicken, och till en publik som spänner från att vara maximalt tränad till att inte alls vara tränad. Då finns det ingen annan utväg än att gå bakom ryggen på åhörarna, och så att säga lura insikten på dem mot bättre vetande, men i Bourdieus fall samtidigt hela tiden säga att man gör så och varför.

Det handlar delvis om någonting som vi också känner till från hans publicerade verk. En sociologisk analys går ofta själv vilse, och om den ändå lyckas, blir den nästan nödvändigtvis missförstådd, för att den skall erövrats på trots av och emot en samhällsförståelse som ligger i språket, i alla organisationer och institutioner, och som till synes är en adekvat förståelse av de erfarenheterna alla menar sig göra, och som de etablerade diskurserna tillhandahåller som en doxa, en evident mening, som man inte ens vet att man har. Det vill säga,

om det är sant att även forskaren efter två brytningar med doxa, ändå fortfarande arbetar driven av sin habitus, som alltid redan erbjuder en implicit skiss i förväg, oavsett hur mycket reflexivt väl överlagt resonemang som kommer på banan, så måste man räkna med att de levande, forskaren och publikum, hela tiden ändå blir gripna av förhistorien i dem: ”le mort saisit le vif”: de döda griper fortfarande fatt i de levande.

Så både när Bourdieu fiskar upp en mindre känd genialisk monografi om en eller annan detalj, eller när han själv kommer med sin tolkning, så introduceras det alltid med ”ja, men det här kommer ni nästan nödvändigtvis att missförstå, hur skall jag kunna vrida det så att ni kan se, att det inte är så galet som det låter; men för att jag skall kunna göra det klart måste jag ta det hela från början och det har vi ju inte tid till, så vi får se hur långt vi kommer”, osv. Det kan verka nästan lite barnsligt, och speciellt irriterande om man möter det inte som ett levande ord men en död text. Att publicera föreläsningar som en text på papper är faktiskt mera problematiskt än man skulle tro, även om man är så glad att få lov att vara närvarande i salen, fast det är det man inte är.

Det intressanta är att Bourdieu i den situationen ofta ändå häver ur sig ett eller annat slitet ordspråk eller slanguttryck som visar vägen, bort från den doxiska förståelsen, till hans egen lärda konstruktion. Ofta antyder Bourdieu att det inte är de icke-skolade människorna som missförstår allt, att alltid har någon sagt det förr, utan lärdom, direkt. Som han ofta har sagt: det finns en galen insikt i hur verkligheten är beskaffad, även bortom den lärda förklaringen. Djupast sett vet de drabbade vad de har att hålla sig till, även om de enligt Bourdieu är fångna i en bortförklaring så att de medverkar till sin egen undertryckelse.

Jag skall ge ett exempel på ett sådant utspel taget från min egen mentor på ett läger för invandrarna i Paris på 60 talet. Han skrattade högt när han upptäckte att någon uteliggare med stora bokstäver hade skrivit på en 10 meter bred reklam i en metro station av en folklig del av Paris som varnade ”Alkohol konsumtion dödar långsamt”: ”Det gör ingenting, vi har inte bråttom”. Från ett sidospår kan en viss kategori allt för väl fatta vad statens kampanjer egentligen går ut på...

Bourdieu klagar hela tiden också över att tiden inte räcker till, att han skulle behöva flera år, ja ett helt liv

för att utreda saken. Framför allt den senare klagan, som kanske förekom naturlig eller acceptabel, är lite tröttsam vid läsningen. Men å andra sidan är det härligt att uppleva hur han slåss med problematiken, att kunna vara vittne till hur han framställer verkligheten en gång till, i tankar, i ord, i bilder, i begrepp...

Men som sagt klagar han hela tiden explicit över att man kommer att missförstå vad han menar. Med åren har tydligen känslan av att sociologin arbetar i uppförbacke, eller att i alla fall han alltid blir missuppfattad, blivit starkare och starkare, och då ligger denna undervisning dock flera år före den stora brytningen med den akademiska miljön, när han gick bokstavligen på barrikaderna under generalstrejken 1995.

Men det mest påfallande är dock, såsom han explicit beskriver i de första lektionerna och undervägs, hur han explicit utgår ifrån att eftersom man har levat i/under staten i minst 500 år, så tänker man med ett stats-tänkande om allt, bl. a om staten, så att vetenskap handlar om att komma undan detta tänkande, inte genom en negativ kritik av det, men genom att slå sönder det i sina beståndsdelar, mest av allt genom en historisering (hur, när, varifrån, varför osv.), för att bygga upp det igen som avslöjat, transparent framställt i sin historiska nödvändighet när det framställer sig själv och har tänkts av oss alla som något helt annat än det, det är. Bourdieu varnar mot att vara skadeglad över att avslöja det hela, eller att bara vara kritisk, visa att så här borde det inte vara, för det hjälper ingen; det handlar om att visa det i sin historiska nödvändighet, att förstå varför det är som det är, som man säger på franska: *rendre raison*, på svenska redogöra för det.

Bourdieu's material

Det är nästan inte möjligt att läsa hela boken i ett svep. Den omfattar 3 år totalt, varje år med ett antal undervisningsdagar som ger varje gång cirka 30 sidor utskrivna text. Gör man det kan man lätt få intrycket av att Bourdieu hela tiden upprepar sig, men vid närmare anblick ser man att det inte är fallet, att texten skrider fram, men att Bourdieu hela tiden staplar argument, bevis, citat på varandra för att göra det trovärdigt att hans tolkning av processen inte är så galen som det kan se ut som. Man måste unna sig själv mer tid vid läsningen, någonting som åhörarna säkert också skulle ha behövt.

Ett par gånger börjar undervisningen med att Bour-

dieu svarar på frågor/invändningar som folk har lämnat in skriftligt. Ofta klagar han över att frågorna eller invändningarna tyder på att de doxiska uppfattningarna råder vidare, att han inte har kunnat rubba dem; dessa korta dialoger ger inte mycket.

Största delen av tiden går åt att presentera det som även Bourdieu anser för att vara de stora basala publikationer, av författare såsom Elias, Barrington Moore Jr, eller Sockpol. Men oftast har han grävt fram ett livsverk av en eller annan lärdomsforskare eller specialist som bara är känt av en liten krets, som på en eller annan punkt ofrivilligt har tagit fram saker som Bourdieu kan bruka för att underbygga sin egen nya modell. Om de stora verken typ Elias heter det som oftast att de har visat väsentliga ting, men ändå inte har förstått det som är den springande punkten..., naturligtvis. Märkvärdigt nog säger Bourdieu explicit att de avgörande verken stort sett alla är anglosaxiska, eftersom det är där det har funnits de stora medlen för att genomföra sådan forskning. Jag fick mig en liten personlig tillfredsställelse, att jag har läst de flesta av dessa verk på 70 talet och senare.

Här ser man hur även de stora sociologerna är tvungna att utarbeta sin sociologiska förklaring med hjälp av en kolossal stor massa litteratur skriven av historiker, ekonomer, statsvetare, humanister, etnografer, religionsvetare osv., så snart man inte arbetar enbart med administrativ statistik eller frågeformulär. Man måste bli en andrahands all-vetare som kan avlocka andras arbeten de helt avgörande men för dem själva inte överblickbara nya insikterna. Bourdieu ser sina föreläsningar om den moderna statens uppkomst och väsen dessutom enbart som underlag för en konstruktion av en teoretisk modell, som hittills inte skulle ha funnits.

Precis som i Foucaults föreläsningar är arbetet anlagt så att man låter en vetenskaplig förståelse av vad den nutida staten är för något växa fram ur en historisk rekonstruktion från de statslösa till de aktuella västerländska samhällena idag. Därvid litar Bourdieu mest på monografier av historiker som har studerat ett konkret del-tema, snarare än antingen statsvetenskapliga texter eller de stora världshistoriska arbetena.

Bourdieu's teori om staten är en historisk sociologi av staten

Bourdieu arbetar som sociolog, det vill säga att han i

allt väsentligt ser efter hur de konkreta livsbetingelserna utformar relationerna mellan olika sociala grupper och klasser och därmed utformar maktförhållandena generellt, som till sist blir koncentrerat i en statsbildning. Frågan om staten är en fråga om hur olika sorter av kapital samlas i en maktkoncentration. Men dessa processer är inte uniliniära; när en ny princip åberopas som förklaring/motivering av en ny fördelning av den politiska makten, och därmed en ny fördelning av alla de andra former av makt, den symboliska, den sociala, den ekonomiska osv. mellan klasserna, och därmed den förra principen förlorar sin makt, så visar det sig att den gamla principen ändå står vid makt, antingen som grund för den nya principen, eller som delprincip för en särskild grupp i den nya konstellationen.

Ett gott exempel kunde man hämta från Inger Callewaerts avhandling om Kiang-kiang rörelsen bland de statslösa Balanta i Guinea-Bissau: Den profetiska kvinnliga ledaren åberopar en mission hon har fått i drömmar från förfäderna, om att makten som har legat hos församlingen av de äldste männen skall tas ifrån dem. Hon åberopar en princip för att legitimera avskaffandet av själva den principen man åberopar, som ger all makt i himmelen och på jorden, åt de äldste bland män. Båda tillsammans utgör den drive som sociologin vill fänga.

Och för att avslöja hemligheten med detsamma: den sociologiska modell som Bourdieu önskar att uppfinna och påvisa som det rätta sättet att tänka genesen och strukturen av staten sociologiskt, består av olika kombinationer av två motsatta principer för reproduktionen av förhållandena, å ena sida den naturliga eller arvs- eller dynastiska principen (sonen är legitim innehavare av makten för att han är son till sin far), och å andra sidan en form av rationellt tänkande eller den symboliska principen: någon är legitim makthavare för att han/hon har den rätta kompetensen, och av den anledningen eventuellt blir vald eller lyckas framstå som den första bland de lika kompetenta, *primus inter pares*.

Det handlar om två motsatta möjliga principer av reproduktion av samhället, dvs. av de sociala maktrelationerna, respektive genom arv eller genom kompetens, som ersätter fysiskt våld eller rent innehav av rikedomar. Den historiska processen som leder till den nutida västerländska statsformen består av att progressivt symboliskt våld tar över istället för fysiskt våld, dvs.

kompetens + makt. Därmed spelar utbildningssystemet en allt mer central roll i samhällets reproduktion, snarare än reproduktion av makten via äktenskap, familj och arv. Den självklara ledningen av samhället kan historiskt tillfalla riddarna eller den feodala adeln, det vill säga adeln som bär svärd och/eller innehav av land, eller adeln som bär en toga, antingen i skolan, i kyrkan eller i rättsväsendet, och slutligen den adeln som genom sin utbildning och anställning har ett stort symboliskt kapital, och därför monopoliserar den offentliga förvaltningen, antingen förvaltningen av sakområden, eller den överordnade politiske förvaltningen, de två hälften av den offentliga sektorn. Då skulle man kunna tala om den byråkratiska adeln. Men man kan på goda grunder kalla även de sista för adeln, såsom Bourdieu gör i sin bok om "statsadeln" (Bourdieu 1989). För deras ledande maktställning beror inte bara på deras kompetens, men också på att de flesta härstammar från familjer som är dynastier från far till son/dotter, som innehar de högsta ämbeten i den offentliga sektor, men byter gärna även med den privata sektors högsta ämbeten. D.v.s. de reproducerar sig de facto enligt den dynastiska/naturliga principen, och bara skenbart enbart enligt kompetensprincipen, på papper tillgängligt för alla medborgare oavsett härkomst, kön, ålder etc., det vill säga universalistisk, men i verkligheten mycket selektivt ärftligt tillgängligt. Allt detta visar att den nya principen kombineras med den gamla principen som den är tänkt att avskaffa. Den demokratiska principen som garanterar alla tillgång till de högsta ämbeten på alla områden, politiskt, byråkratiskt, rättsligt och ekonomiskt, är då fortfarande långt borta.

Alltså två rörelser: en rörelse mot koncentrationen av alla former av makt, och en rörelse mot universalisering, dvs. tillgänglig för alla, delad med alla. Det senare betyder att fler och fler blir bärare av den mer och mer koncentrerade makten.

Så varje gång det tas ett steg i riktning av en universalisering, dvs. universell tillgänglighet av maktpositioner, är där de facto en ärftlig faktor med invävt, som en betingelse, och icke som en avvikelse. Det vill säga koncentrationen ökar hela tiden men universaliseringen avtar igen.

Bourdieu's modell har som variabler för sin förklarande modell:

- A. Det handlar alltid om ett samhälle, dvs. ett territorium och en befolkning, som får en statlig organisering som en meta-konstruktion.
- B. Modellen för all vetenskap om staten måste omfatta kunskap om hur stater har kommit till stånd, staternas genes i olika faser.

Det vill säga inte nödvändigtvis en strikt historisk rekonstruktion av fallet Frankrike (som levererar naturligtvis mest material, eller av England, Kina, Japan, de latinamerikanska och centralamerikanska precolumbianska riken som också ger material), men att konstruera en slags typologi över en genes över tid. Sestoft ger i sin recension i *Praktiske Grunde* (Sestoft 2012) en fin presentation av det som han kallar för faser i genesen, som jag här sammanfattar (även om jag menar att man skall markera en fas som varken Bourdieu eller Sestoft går närmare in på: de statslösa samhällena av typ familj enheter, släktskapsenheter, klaner osv.):

- a. Första fasen, som är en fas av koncentration av alla former av kapital, militärt och ekonomiskt men framför allt också symboliskt kapital. Symboliskt kapital som finns både i de objektiva strukturerna men också i befolkningens huvuden, symboliskt våld som kombineras med fysiskt våld, vilket gör det förståeligt att undersåtar omedvetet medverkar till sin egen underkastelse. Kapitalkoncentrationen medför en centralisering och universalisering, befolkningen förlorar sina lokala former för regering, armén, lagstiftning, kultur, språk, formell utbildning, rättstavning osv., men får däremot i stigande grad tillgång till mera universella former av en högre dignitet, vilket dock betyder också mera underkastelse under större fysiskt och symboliskt våld.
- b. Andra fasen är den dynastiska staten, där staten är i en familjs privata egendom, där familjereproduktion i form av arv spelar en central roll, så att det offentliga och det privata inte är åtskilt. Den dynastiska staten har ett strukturellt problem, kungen kan inte personligen regera i alla stycken, och behöver mer och mer mellanmän, förvaltare, som innehar ett monopol vad gäller kommunikationen mellan regenten och befolkningen, med korrupsionen som konsekvens.
- c. Tredje fasen är den byråkratiska staten. Jurister som

har ett egenintresse i det universella och det symboliska, utarbetar mer och mer invecklade och detaljerade organisationsformer och praxisformer för den relativt autonoma förvaltningen via rättsliga regleringar (lagar och förordningar). På det sättet blir staten och det offentliga ett slags metafalt överordnat de sakliga fälten. Det privata och det offentliga blir åtskilt, och avpersonaliserat (jfr Webers definition av byråkratin). Regenten får mer och mer en rent symbolisk funktion. Reproduktionsformen av ämbetsmän ändrar sig från födelse till merit, vilket ger bland annat juristståndet en ökad maktposition. Den utvecklingen är historiskt synlig i Europa från 1200 till 1800 talet, med bildandet av de stora nationalstaterna från 1500 talet. Tiden går dock inte lineärt framåt med sin universalisering och meritbaserings, eftersom enväldiga stater fungerar under längre perioder och över stora territorier efter motsatta principer och även om det formellt går efter merit, så är det aldrig bara efter merit.

- d. Fjärde fasen skulle så vara den så kallade välfärdstaten i vår tid, som Bourdieu i denna bok mera kort behandlar i slutet, och som man skulle kunna utläsa från alla hans empiriska studier publicerat i en lång rad huvudverk om nutidens samhälle och staten. Bland annat skall man minnas *La misère du monde* (Bourdieu 1993), där ett centralt tema är att *staten håller på med att dra sig tillbaka från samhället*, där den under efterkrigstiden motsatt har byggt upp ett offentligt rum *där staten själv äger, leder och/eller finansierar väsentliga sociala funktioner såsom hälsovården och försäkringen, arbete och arbetslöshetsförsäkringen, utbildning, armén, polisen och fängelseväsendet, den så kallade välfärdsstaten som försök till en statlig omfördelning av inkomster och rikedom från de rika till den arbetande befolkning, som man aldrig har kunnat bevisa verkligen fick den effekten.*

Jag vill tillfoga att Bourdieu hade då i slutet av 80 talet ännu inte lika mycket anledning att ta upp *den så kallade konkurrensstaten*, där inte bara ekonomin men också de sociala funktionerna i det offentliga rummet både organiseras efter neoliberal principer som en gång Milton Friedman (1955) från Chicago ekonomerna stipulerade i en berömd artikel om skolan. Så att vi idag ser skola, hälsovård och äldreomsorg organiseras och

drivas som vilka kapitalistiska företag som helst, dock i det närmaste totalt finansierat med offentliga medel, men driven för vinst som utbetalas till ägarna, som efterhand mycket väl kan vara stora internationella koncerner eller riskkapitalfonder, så att det inte längre är de offentliga sociala funktionerna som styr verksamhetens logik, men den så kallade NPM, New Public Management. Även om institutionen förblir offentlig drives den i stigande grad efter en vinstorienterat modell. Men det ville vara en intressant uppgift att se huruvida man skulle kunna använda Bourdieus "modell" för att intellektuellt placera denna dialektik av offentlig/privat, social egenlogik och management, saklig resultat och finansiell vinst.

Ytterligare en fas man kan urskilja opererar med skillnaden mellan det Bourdieu kallar för statens vänstra hand (regera via sociala reformer) och statens högra hand (regera genom repression). Bourdieu underströker att det är repressionen som tiltar.

Inom parentes kan vi notera att Foucaults kurs om samma tema, men som han inte vill skall handla om staten som sådan, i många delar är en studie av det han hela vägen kallar för den neoliberala "gouvernementalité".

C. Modellen för en sociologisk teori av staten måste också omfatta de olika dimensionerna av statens praxisformer:

- Reproduktion av makt (innehavaren) via arv kontra via kompetens
- Graden av koncentration av makten
- Graden av universalisering av makten (d.v.s. tillgängligheten för alla, oavsett social härkomst, kön, ålder, etnicitet, religion osv.)
- Graden av den relativa autonomi av
 - det byråkratiska (administrativa) fältet
 - det politiska fältet
 - det ekonomiska fältet (marknad/statens högra hand)
 - det sociala fältet (statens vänstra hand)
 - det juridiska fältet
 - det repressiva fältet

I förbindelse med alla dessa analyser är det helt centralt: bruket av själva fältteori och fälttänkandet, som på en gång ett sätt att tänka men också att bli varse om att vi talar om relativt autonoma områden, där kampen om de olika kapitalen organiseras enligt en egen logik

(slutpunkten av Webers avmytologisering/rationalisering).

Om dessa teorier säger Bourdieu att de måste komma med en bättre förklaring av deras egna domäner. Teoretikerna säger att den domän som är till diskussion är inte i verkligheten såsom den i sin egen doxa presenterar sig själv. Men Bourdieu menar att den stora svagheten hos till exempel Marx och marxismen är att bara neget, inte integrera, inte visa vad det i verkligheten handlar om. Det man så missar är att visa varför det som det inte borde vara, inte bara är ett faktum, inte bara egennyttigt våld av den starka, men en under de givna betingelserna historisk nödvändighet som därför kan avlocka de undertryckta en viss form av oundviklig medverkan, om man skall överleva. Sociologen måste påvisa att återkomsten av den dynastiska principen, när de olika sorters inte ärftliga sociala positionerna, som enbart skall bygga på den av utbildningssystemet garanterade kompetensen, ändå går i arv, och sätter därmed sin egen legitimitet på spel, är en produkt av en viss historisk nödvändighet, given betingelserna. Något som i nutiden händer dels genom de systematiska utbytet mellan den privata och den offentliga sektorn, dels genom den systematiska ersättningen av kompetens med socialt arv. Toppen i staten och det privata näringslivet och i samhället i övrigt återgår efter eventuella "revolutioner" till att hamna/förbli i händerna på få borgerliga dynastier: jfr sättet på vilket Olof Palme som son av en sådan dynasti, bevarar sin position i sin dynasti, men nu som socialdemokratisk statsminister, liksom hans söner återgår till att bli högre ämbetsmän.

Hela meningen med Bourdieus kurs är att konstruera en modell som kan infånga den historiska processen som ändå går från de statslösa samhällena till den exemplariska Franska Revolutionen med dess efterspel in i våra dagar. Den fas som upptar största delen av kursen är konstitueringen av den så kallade byråkratiska staten. Byråkrati är då mer ett förhållningssätt av statsapparatusens ämbetspersoner i snäv mening: presidenten/kungen, departementchefer, högsta domstolens domare, arméchefen, polischefen, skola/högskola ämbetet, och deras jurister och ämbetsmän/kvinnor. Jfr Bourdieu 1993. En text som är återupptryckt i boken *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action* (Bourdieu 1994), och alltså kan läsas i den boken på danska (Bourdieu 1997) samt på norska i boken *Symbolisk makt*

(Bourdieu 1996). Samt naturligtvis mest utvecklad i boken *Sur l'État*.

Det senare verket säger inte speciellt mycket om det politiska fältet: medborgarnas politiska uppfattningar, organisationer och aktioner, politiska partier, mass-media, den parlamentariska aktiviteten, och idag vill vi tillfoga de så kallade sociala det vill säga asociala medierna, samt samspelet av allt detta, också med det byråkratiska fältet.

Vi kommer att se att i den aktuella boken spökar igen Bourdieus mycket egensinniga uppfattning om den roll som symbolisk makt spelar (konst, religion, språk), man skulle lite maliciöst kunna säga med en anspelning på en skolmässig definition av ekonomins roll i en marxistisk katekes: symbolisk makt som avgörande i sista instans, som också denna gång omedelbart har gett upphov till polemik i recensionerna (jfr nedan).

Det betyder dock att Bourdieu klart skiljer mellan det byråkratiska fältet och det politiska fältet, även om analysen av det politiska fältet inte är utarbetat i denna postuma publikation, och bara lite mer i mindre ad hoc publikationer). Ett visst antal av dem är samlade i en liten publikation, *Propos sur le champ politique* (Bourdieu 2000b).

I samband med Bourdieus analys av genesen av den byråkratiska staten kan man också förvåna sig över att klassiska begrepp/fenomen såsom åtskillnaden av den lagstiftande, exekutiva och dömande makten, folksuveränitet och den representativa demokratin (som s.k. bygger på s.k. delegation av makten), medborgarskap på grund av födelse eller territoriell tillhörighet osv. inte spelar en stor roll i texten.

D. Modellen måste också utläsas av Bourdieus tidigare arbete med staten och statsadeln, där aspekter har blivit belyst som här inte tas med.

Dem som inte har gått på föreläsningarna, men läst Bourdieus böcker, artiklar i *Actes* och övriga publikationer har de facto kunnat läsa valda delar av det kursen handlar om, eftersom Bourdieu publicerade väl lyckade delar i sin tidskrift, och bakade in andra delar i arbetet med de böcker som publicerats i samma period, fr. a om de handlade om samma ämne, såsom till exempel *La Noblesse d'État* (Bourdieu 1989). Redaktörerna har ofta kompletterat med exakta referenser i fotnot när Bourdieu själv inte ger eller bara ger en vag hänvisning.

Detta verk som publiceras samma år som undervisningen om staten börjar på Collège de France, omfattar redan ett utkast till den modell Bourdieu vill utveckla och underbygga vidare i undervisningen.

Många element är redan på plats: använd inte stats-tänkandet för att tänka statsadeln, de akademiska kategorierna duger inte. Hur produceras statsadel, hur blir man dubbad till riddare i staten. Fältet av de högre specialskolorna vid sidan om Universiteten satt parallellt med fältet av de sociala klasserna, där den statsadliga habitusen blir inkorporerat – Bourdieu använder sig av boken *La distinction*'s väl kända fördelning av sociala grupper (Bourdieu 1979). Han visar då att även om statsadeln hävdar att de rekryteras p.g.a. deras förstklassiga kompetens tillägnad på de speciella skolorna, så kan sociologen spåra att den kompetensen tydligen är ärftlig, från far till son. Vilket visar att tillgången till dessa positioner ännu inte är meritokratisk. Slutligen är det i denna bok som Bourdieu för första gången utförligt utvecklar idén om ett "Maktfält" och dess transformationer genom historien, bl.a. genom dess två sätt det reproducerar sig, genom familjen eller genom skolan, eller genom förskjutningen från landadeln, de adliga riddarna, till adeln som bär togan, främst jurister men också i utbildningen, dem som bär uniformen av de speciella skolorna. (I boken skriven tillsammans med Loïc Wacquant (Bourdieu & Wacquant 1992) finns det en lång fotnot om maktfältet (s. 76). Jfr för en översikt Fröhlig & Rehbein 2009 (Rehbein & Saalman: Feld/champ; Koller: Machtfeld/champ de pouvoir).

Bourdieu avslutar boken om statsadeln med en diskussion om hur de sociala krafter som strävar efter förändring i riktning av ett mera meritokratisk samhälle reagerar på att sociologin avslöjar att staten och det offentliga, till exempel den offentliga utbildningen, faller ändå samman med det sociala maktfältet. Så att det inte är först vid privatiseringen av den offentliga sektor som staten åter har kommit i privat ägo som under kungadömet. Men är då inget framsteg möjligt? Ja, för maktfältet är fullt av interna konflikter, och ett av de förnämsta vapnen i dessa kamper mellan de härskande består i att man framställer sina privata intressen som universella; och även om det sker för legitimeringen eller mobiliseringens skull, leder det oundvikligen till att det universella vinner terräng (Bourdieu 1989, s.389).

Man skulle möjligtvis kunna utleda en tumfinger-re-

gel för fältstudier att de måste situera det utforskade fältet mot alla andra fält och mot Makt-fältet.

Ändå är den nya boken om Staten verkligen ny, för ingenstans har Bourdieu formulerat ett så pass ambitiöst stort projekt om ett fenomen som sträcker sig över 3000 år, över stort sett hela världen, omfattande naturens utveckling, de mänskliga grupperingarna, ekonomi, krig, de symboliska formerna och staten. Och hur i olika regioner i olika faser makten, det vill säga den samlade makten som har koncentrerat sig, reproduceras å ena sidan, med tiden universaliseras, fast med igen inslag av dynastiska element. Dessa processer har Weber försökt att fänga med hans begrep avmytologisering, rationalisering, och byråkratisering, Elias med begreppet civilisering osv.

Bourdieu stannar i princip vid Franska revolutionen, som då var över för 200 år sedan, och retar sig på alla möjliga obetänkta publikationer dagen till ära. Men han underlåter inte att hela tiden ge dags-aktuella hints, om hur processen skrider fram till våra dagar.

Publikationen är ett formidabelt arbetsinstrument tack vare också redaktörernas arbete. Föreläsarna måste varje år lämna in en sida resumé om vad de har pratat om. Den får vi också här. Dessutom en fin rekonstruktion av var Bourdieu befann sig som forskare och undervisare just dessa 3 år, som utgör bakgrunden varifrån han talar, den "Sitz im Leben" av hans kurs.

Men samtidigt framgår det att Bourdieu under just dessa år, just för kursen, letar efter litteratur, läser kolossalt mycket, koncentrerar sig på de verk som har anat vad som det var som var på gång när den moderna staten växte fram, arbetar med mera vågade konstruktioner av en modell som skulle göra uppkomsten av den moderna staten i sin helhet förståelig.

Den symboliska ordningen och makten får en hög prioritering – för hög menar somliga recensenter, men de tar fel

En hel central punkt är här som i hela Bourdieus författarskap om olika delar av samhället eller helheten, nämligen att man ingenting kan begripa eller förklara om man inte har fatt i den historiska genesen, i de naturliga, materiella, ekonomiska och sociala betingelserna, men att de symboliska former med vilka allt detta kommer till uttryck och till stånd också är en hel central maktfaktor. Sagt med en kliché: överbyggnaden är kronan

på verket, som håller det hela samman. Det begrepp som Bourdieu själv har präglat i hans utbildningssociologi för att uttrycka vad skolan gör, nämligen "symbolisk våld" får här igen en central betydelse, både för att urskilja det från fysiskt våld, men också för att erkänna att de symboliska uttrycksformerna också är våld, men i sin egen art. Till den grad att han redan har kritiserats som så många gånger för att hans position är en typisk elitistisk intellektuell position, som ser verkligheten ovanifrån. Bourdieu understryker att den sociala verkligheten däribland staten, riktigt nog är skapad av de ledande kretsarnas sätt att tänka den när de formar den, materiellt och symboliskt (dvs. intellektuellt). Även befolkningen som behärskas, eller undertrycks, erkänner dessa förståelseformer som korrekta och legitima, och i den mån medverkar de till sin undertryckelse, tills hela bubblan periodiskt exploderar. Det sociala tänkandets former ger inte bare mening men är en relativt autonom maktfaktor, symboliskt våld vid sidan om fysiskt våld hos polis och militär, eller ekonomiskt våld hos kapitalet.

Bourdieu menar inte att man primärt skall se staten som en instans, som ensam har rätt till att använda fysiskt våld och utskriva skatter (som en tradition som åberopar Weber menar), för då missar man det väsentliga: de symboliska förståelsesformer som i sig själv utgör en maktfaktor, men inte ersätter de ekonomiska och militära/polisiära maktfaktorerna (tvärt emot kritiken i Jobard 2012, s. 388-400).

Bokens innehåll i resumé

Eftersom det är omöjligt att resumera verket utifrån hela dess text, även om man har studerat den en gång, gör jag ett försök att få grepp över helheten utifrån de sju sidors resumé Bourdieu har lämnat in till administratör, som dokumentation, och som publiceras årligen i Collège's årsbok.

Kursen startar med att vidare utveckla den bestående kritik av föreställningarna av staten, som "ett fideikommiss utrustat med automatism och med oberoendet från personer" (Valery), men framför allt en institution som existerar också och fram för allt genom föreställningar. Därför har Bourdieu närmare undersökt begreppet "officiell" som betyder sett från ett officiums synvinkel, d.v.s. synvinkeln från en institution investerat med monopolet av det legitima symboliska våldet,

eller synvinkeln sett från en funktionär, titularis av ett officium, som talar och handlar "ex officio", talar och handlar som en enligt lagen mandaterad funktionär för att tala och handla i namn av en illusorisk gemenskap (Marx).

På 70 talet har Bourdieu gjort en sociologisk studie av de kommissioner som skulle utarbeta en ny politik som skulle hjälpa människorna att komma över en egen bostad. Där han kunde försöka att fatta logiken i arbetet med att officialisera den processen, som går ut på att göra en partikulär synvinkel legitim, det vill säga universell. Den partikulära synvinkeln är i detta fall bankens synvinkel, som bara skall ge ett lån, som på alla sätt redan är garanterat av låntagarna, men som banken använder för att med statens goda minne, ta ensam kontroll av hela processen genom att ställa sina egna betingelser, som inte stämmer överens med de ursprungliga stipuleringarna av lagen. Det är det fenomen som Bourdieu utförligt har avrapporterat först i *Actes*, sen i en separat publikation *Les structures sociales de l'économie* (Bourdieu 2000a).

Det ser ut som att denna fallstudie har förstärkt Bourdieus idé om att staten är den instans som koncentrerar all makt, dvs. alla former av kapital som är på spel i ett samhälle eller en sektor, dvs. den instans som för ihop alla former av kapital och gör att de växer, huvudsakligen genom att låna operationen dess begrepsliga och språkliga i-klädning, som gör den "officiell". Det har föranlett Bourdieu att närmare undersöka egenskaperna hos det officiella retorik, som åläggas de officiella, och i någon mån alla som riktar sig till ett publikum, eller till den offentliga mening, som är den förkroppsligade "generaliserade andra" (Mead). Denna retorik fungerar som en censur, som påminner om de universella värdena, dvs. dem som gruppen officiellt gör gällande, men som i verkligheten legitimerar underliggande maktförhållanden såsom mellan banken och den enskilda husägaren, under förevändningen att skapa "egna hus" åt alla.

Personifikationen är den främsta formen av förtrollning genom vilken en officiell agent iscensätter den imaginära referent (nationen, staten), i vems namn agenten talar, och som agenten skapar genom att tala i hans namn, enligt reglarna. För att vara symbolisk effektiv måste en personifikation också vara en representation. Det måste till synes handla om en grupp, som

synes överens om något, instämmer med den moderas mening är framfört, av intresse för det allmänna intresset, fri för egen intressen, ser att funktionären dokumenterar att han i hans egenskap av funktionär förkroppsligar det allmänna intresset. Lite brutalt sagt: Bourdieu har alltid menat att så snart en förening har en talesperson, är medlemmarna sold, men de medverkar till det.

Analysen av betingelserna under vilka man över-skrider gränsen mellan det privata och det offentliga, av publikationen i vid mening, för oss till principen av själva den politiska fetischismen. Den fetischismen bygger på att man låter orsaker uppstå ur effekter. Det vill säga att man håller staten, dvs. helheten av agenter och institutioner som utövar en suverän auktoritet, för att vara det legitima språkröret för denna grupp av människor. När någon härskar över en viss befolkning, konverteras det till att någon representerar denna befolknings intressen, utan något egenintresse.

Kort sagt skulle jag säga: staten skapas från början av den mystifikation som först blir explicit från och med upplysningsfilosoferna och teorin om det sociala kontraktet... Det är då man har uppfunnit att det inte är kungen som härskar av Guds nåd, men befolkningen som utan att säga eller veta det har sluttat ett avtal med varandra om att bli regerade på statens sätt...

När den utgångspunkten väl är fastlagd, kan jag gå över – skriver Bourdieu i sin rapport – till en genetisk sociologi eller en socialhistoria av institutionen staten, som skall leda till en analys av dess specifika struktur. Men eftersom det har forskats så mycket i den historien, kan det vara klokt att med detsamma se närmare på några av de stora komparativa studierna av denna genes i olika riken, i stället för att hänga kvar vid olika nationalstater, som alltför ofta blir en komparation mellan Frankrike och England. Jag har till min glädje upptäckt att de flesta komparativa studier som Bourdieu värdesätter och analyserar är dem jag själv också studerade på 70 talet: Eisenstadt, Anderson, Barrington Moore, Bendix, Skocpol. Här som i hela boken kan man notera – Bourdieu gör det själv också explicit – att alla dessa studier och i stort sett alla avgörande monografier som Bourdieu använder, är anglosaxiska. Det är tydligen där det har funnits en tillräckligt stor koncentration av kompetens och medel.

Komparationen strävar efter att fånga genesen av

statslogiken, eller genesen av ett relativt självständigt byråkratiskt fält som socialt universum, hur det som Marx kallar en "koncentrerad och organiserad social kraft" som vi kallar för staten konstituerar sig; det vill säga det ställe där olika sorters specifika byråkratiska resurser är koncentrerade, som är på en gång instrument och insatser för den kamp som utkämpas i det byråkratiska fältet och i det politiska fältet.

Bourdieu har därefter använt ännu ett antal undervisningstillfällen åt en analys av tre av de stora teoretikerna om den historiska genesen av staten, Norbert Elias som är inspirerat av Weber, Charles Tilly, och Philip Corrigan & Derek Sayer. Igen menar Bourdieu att de har haft fatt i mycket av det väsentliga, men inte i det hela, såsom han menar han själv skall ställa upp det i hans egen modell.

Hans egen modell är kännetecknad av att inte exkludera vissa element, men däremot anvisa alla sin plats i en helhetskonstruktion. Så till exempel måste man behålla Durkheims poäng att det är staten som ålägger alla en och samma princip av vision och division, den *nomos*, som grundlägger samma logiska och moraliska konformism, och alltså en konsensus om vad som är meningen och värdet med världen. Staten är den viktigaste producenten av de instrument som konstruerar den sociala verkligheten, det är staten som organiserar de stora institutionsriter som skapar de sociala uppdelningarna och sättet att percipiera dem. Denna gemensamma kod för kunskapen och kommunikation (det nationala språk, kultur osv.) är i familj med statens strukturer, och alltså med dem som behärskar staten.

Mot den baggrunden har det varit möjligt att konstruera en modell för statens genes som en koncentrationsprocess av de olika formerna av kapital, som leder till emergens av en slags meta-kapital, som kan utöva makt över de andra formerna av kapital, och staten som det fält där striderna om makten över de andra fälten utspelar sig, bl a makten över det juridiska fältet och alla andra regleringar av universellt omfång. Staten inrättar sig progressivt som den som koncentrerar alla former av symbolisk kapital, så att de äresbevis som staten utdelar med tiden ersätter de äresbevis som olika typer av adel hade rätt till p.g.a. sin statut: "fontänen av äran, officium och privilegium".

Statens genes är per definition en dubbelbottnad process eftersom den på en gång universaliserar men också

monopoliserar, allas integration medför en speciell form av härskande/undertryckelse, som statsadeln utövar.

Men under det sista året tar Bourdieu det historiskt från början, om inte från de statslösa samhällena, så i alla fall från de resurser som medföljer med att någon intar konungens plats som var början till platsen som den första bland lika, som man blev valt till, men snart blev ärftlig, och inrättat som en dynasti, med sitt fädernesarv, det vill säga sitt "hus" eller domän. Här möter vi en specifik motsättning mellan en personifierad makt kombinerad med en begynnande byråkrati (dvs. konungens broder som måste gottgöras och hans ministrar.) Dessa motsättningar förorsakar övergången från Kungens hus (*maison du roi*) till statsangelägenheten (*raison d'état*). (I Bourdieus födelseby talade man fortfarande om till exempel huset Bourdieu, Bourdieus faders släkt med gården, bröderna osv., som hans far lämnade för att bli statsanställd på Posten). Det finns genom historien många mekanismer med vilka man förhindrar eller motverkar att makten och rikedomarna kommer i händerna på en ärftlig dynasti via biologisk reproduktion av adeln, såsom till exempel att man anförtrot den byråkratiska makten till främmande tekniker, eller i gränsfall till slavar, eunucker, judar. Det bryter det personliga tillägnandet av statens institutioner med sina fördelar, staten blir till en kontra-natur, en natur-vidrig entitet, något som till exempel framgår av de åtgärder som staten tar för att motverka familje- eller vänskapskorruption.

Det handlar om ett kollektivt konstruktionsarbete av de sociala realiteter som hör till inplantningen av idén om offentligheten. Korpset av jurister och andra som har gemensam sak med statslogiken, som fungerar mera universellt eller universalistiskt än den dynastiska logiken gör, spelar en avgörande roll i konstruktionen av vad som är en offentlig angelägenhet, av den byråkratiska logiken, och av det byråkratiska fält (kontoret, sekreteraren, underskriften, stämpeln, utnämningsdekret, certifikatet, attesten, registreringen, osv.). Analysen av den långa processen som leder till den långa kedjan av agenter som hanterar kungens segel till exempel, gör det möjligt att få fram arbetsdelningen av arbetet med att härska; något så helt avgörande som att kungens segel sätts under ett dokument för dess giltighet, är inte längre i kungens makt, men kräver en hel kedja av byråkraters intervention; det leder till att

den dynastiska auktoritet förvandlas till en byråkratisk auktoritet via delegationen av begränsade maktportioner till agenter som ömsesidigt garanterar varandras befogenhet och kontrollerar varandra. Det är det som den härskande klassen gör när den härskar, för att uttrycka det med en uppsats från Cambridge professor i sociologi Göran Therborn som frågar: "Vad gör den härskande klassen när den härskar?"

Processen genom vilken makten som ursprungligen var koncentrerad i händerna på ett fåtal personer differentierar sig och distribueras nu mellan agenter bundna av den organiska solidariteten (Durkheim!) som impliceras av härskandets arbetsdelning, den processen leder till konstitueringen av ett relativt autonomt byråkratiskt fält, som utgör platsen där striden utkämpas med som insats i den egentliga byråkratiska makten som utgöres i alla övriga fält. Dessa kamper kan handla om detaljer i den byråkratiska praxisen, såsom det är fallet i debatterna omkring den så kallade "kungen som skipar rättvisan vid parlamentet", *le lit de justice du roy* (en ritual där kungen själv beger sig till parlamentet, det vill säga högsta domstolen – för att där, och inte hemma hos sig – uttala en dom, ett sätt att kombinera de två högsta rättsinstanserna, om vilken man inte kunde ena sig om det antingen var kungen eller parlamentet som vann), eller vid debatten om institutionernas historia, som alla är tillfällen för att bidra till den kollektiva konstruktionen av de offentliga institutionerna.

Den progressiva framgången hos dem som höll på den byråkratiska principen, klerkerna, vilkas auktoritet grundade sig på deras kulturella kapital, på bekostning av den dynastiska principen, får ett definitivt språng framåt i Frankrike genom Revolutionen, där återopandet av de universella principerna hos den nya byråkratiska republiken är olösligt förbunden med ägarna av det kulturella kapitalets rätt till att tillägna sig det universella. Statsadeln affirmerar sig som sådan samtidigt med att den skapar den territoriala staten och den enhetliga nationen, tillägnar sig det offentliga kapitalet samt rätten att kontrollera detta kapital och att fördela dess vinster.

Det är genom att skriva den "långa" historian som man kan begripa arbetet med den kollektiva konstruktionen genom vilken staten skapar nationen, dvs. arbetet med att uppfinna och pålägga de gemensamma principerna för visionen och divisionen, där framför

allt armén och skolan spelar en central roll. Men den sociala konstruktionen av verkligheten (Schütz!) som det här handlar om är inte ett mekaniskt aggregat av individuella konstruktioner, men det förverkligar sig i fält som står under det strukturella tvånget utmätt av de härskande styrkeförhållandena. Konstruktionen av nationen som juridiskt territorium, och konstruktionen av medborgaren som bunden till staten och de övriga medborgarna genom ett set av rättigheter och plikter går hand i hand. Men det byråkratiska fältet är alltid både platsen och insatsen för kamp, och arbetet nödvändigt för att säkra medborgarens deltagande i det offentliga livet, och särskilt i den officiella politiken, som kan karakteriseras som en reglerad oenighet, måste förlänga sig i en social politik, som definierar välfärdstaten, inriktad på att garantera alla de minimala ekonomiska och kulturella betingelserna (inklusive initiationen i de nationella koderna) för att utöva sina rättigheter som medborgare, genom både att leverera assistans och genom att disciplinera. Byggandet av välfärdstaten förutsätter en riktig symbolisk revolution som har sitt centrum i att det offentliga ansvaret breder ut sig över den plats som intas av det privata ansvaret.

Eftersom det byråkratiska fältet i sig bär spår från alla förhistoriens konflikter, förstår man bättre de strider som utkämpas i fältet, och de relationer som dessa strider underhåller med den kamp fältet är föremål för, på grund av deras homologa position, och som har som insats de makter den kontrollerar.

Boken om statens mottagning i de första recensionerna: ännu en ny missförståelse redan från början?

Det som omedelbart verkar kunna förhindra att även denna bok tydligt visar den centrala roll temat "staten" spelar i Bourdieus författarskap, och den centrala roll som denna kurs och dess förberedelser kan ha spelat för publikationer efter 1992, speciellt *Les structures sociales de l'économie* (Bourdieu 2000a), är att de första recensionerna – även Carsten Sestofts recension i *Praktiske Grunde* (Sestoft 2012) har feltolkat verket på en viktig punkt. De tolkar kursen som att Bourdieu nu tillskriver de symboliska ordningarna som huvud, ja som enda orsak till statens utveckling, under det att de social-ekonomiska faktorerna förlorar sin centrala ställning. Så till exempel Fabien Jobard i hans recensionsartikel i ett special nummer av den gamla mycket skarpsinni-

ga tidskriften *Critique* om staten (*État, est-tu là?*) som har titeln "L'Etat, de l'appareil à l'apparat" (Jobard 2012). Titeln på artikeln är en ordlek omöjlig att återge på svenska eftersom man då i stället vänder upp och ner på det hela: "Staten, från apparaten till paraden". En tydlig allusion på bl. a. Althusser's would be marxistiska begrepp: ideologiska och repressiva statsapparater. Det Jobard suggererar är att Bourdieus nya statsteori enbart behåller staten som ideologisk statsapparat, närmare bestämt *staten som pompa och ståt*. Bourdieus proportionerligt sett större arbete med analysen av det monopol på det legitima symboliska våldet, än med analysen av det monopol på det legitima fysiska våldet, som kännetecken för staten, tolkas som att Bourdieu har gett upp det som är kännetecknande för hans författarskap, att alltid kräva belegg för de social-ekonomiska betingelserna bakom kulturella fenomen, innan de får lov att figurera som orsaksförklaring av ett fenomen. I detta fall som orsaksförklaring till statens sätt att verka, bland annat genom den intellektuella och juridiska utformningen av praktiker, men också genom ett iscensättande, i givet fall under extrema former såsom vid Louis XIV:s hov i Versailles. Bourdieu skulle tillskriva den kulturella nivå den avgörande rollen framför den social-ekonomiska nivån som förklaring till den historiska utvecklingen av staten. Något som tillspetsar sig i en diskussion om hur Bourdieu använder sig av Webers definition av staten såsom den instans som har monopol på användning av legitimt fysiskt våld och utskrivning av skatter. Weber anger huvudsakligen rätten att använda fysiskt våld och att häva skatt, men talar i sina korta formuleringar inte om legitimt symboliskt våld som konstitutivt för staten. Det kan lätt bli ännu ett historiskt exempel om hur den så kallade "scientific community" förstår konsten att ta fel och därigenom missa tåget, som bara kommer förbi en gång. I en korrespondens har Sestoft skrivit att hans formulering var oklar, att han enbart menade att Bourdieu inte säger så mycket om ekonomiska förhållanden och statens fysiska maktmonopol därför att andra har skrivit så mycket om det. Så inte Jobard, som är forskare vid ett Center för rättssociologisk forskning, som anför en text från den första föreläsningen den första dag där Bourdieu verkar säga att han har korrigerat Weber genom att inte bara hänvisa till monopoliet för legitim användning av fysiskt våld som Weber, men också av monopoliet på legitim användning av symboliskt våld, och att eftersom

våld bara verkar om det möter en eller annan form av medhåll, kan man säga att det symboliska våldet är det centrale eftersom det är en betingelse för att det fysiska våldet skall kunna verka. Vem som helst kan ju se att detta är någonting helt annat än det Jobard gör det till. Men det framgår av hela Jobards artikel att hans rättsteori inte kan tänka sig att rätten inte är någonting som är givet, men som skall erövrats. Jobard kritiserar också Bourdieu för att tillskriva jurister en central roll i konstitueringen av staten i sina olika faser, men utan att i någon större grad konsultera juridisk forskning, och för att inte bry sig om att närmare specificera hur undersåtarna motiveras till att böja sig för det fysiska och det symboliska våldet, så att det kan upplevas som legitimt. Det sista visar nog att Jobard kanske inte har läst mer än just denna bok av Bourdieu, som ju på många olika sätt i stora publikationer har visat hur det verkar.

Någon gång undrar man om folk kan läsa. Redan 1973 höll Bourdieu i Chicago en föreläsning som sedan publicerades 1977 i tidskriften *Annales*, med följande avslutning på hans abstract på engelska: "Symbolic power (...) is dominated power. It makes its own contribution to social order by representing the other forms of power (economic and political) in a form which is disguised and therefore seen as legitimate" (Bourdieu 1977, s. 632).

Sestoft skriver i sin recension att han inte behöver referera bokens innehåll för läsarna av tidskriften *Praktiske Grunde* som år 2010 publicerade ett specialnummer om Bourdieu och staten, som bl.a. omfattade en artikel av Hansen och Hammarslev som resumerade alla Bourdieus publikationer i ämnet (Hansen & Hammarslev 2010). Jag upplever också att deras översikt är mycket allsidig och läsvärd, och till hjälp för den som har 600 nya sidor fram för sig. Men man skall kanske ändå understryka att här finns både en detaljrikedom och en integration av analysen i en modell som inte har funnits tidigare eller senare för den delen under de cirka 10 år som Bourdieu har fortsatt att verka, bl. a. med föreläsningar på Collège de France, men också med en mer uttalad konflikt med den franska staten och den Europeiska Unionen i hans eget liv efter 1995 fram för allt.

Korta avslutande kommentarer för att sätta kursen i ett litet större sammanhang

Men det som alla dessa översiktliga presentationer av tematiken, inklusive Bourdieus egna, ultrakorta eller

långa, inte ger är en helt klar avgränsning av tematiken, vad den handlar om och inte handlar om, och en helt klar presentation av slutresultatet i form av en ”modell” som i fortsättningen kan tjäna som ett heuristiskt instrument. Många delmoment har på vägen blivit utforskade, men hur de hänger samman blir inte helt klarlagt. Till och med kanske mindre klarlagt än i de delpublikationer som Bourdieu själv har företaget omkring den perioden. Temat är helt centralt i hans författarskap i termer av hur viktigt det är att det blir avklarat; men kanske inte i termer av att Bourdieu själv skulle ha gjort det. Kanske bland annat eftersom han var sociolog, det vill säga har samhället som sitt ämne, inte statsvetare/politolog eller historiker. Det är varje gång när han kommer till den ultimativa betydelsen av ett av sina sociologiska deltemata såsom utbildningssystemet, sociala klasser, social reproduktion, kultur och smak, socialvetenskapernas epistemologi och metodologi, övertygelsen om att alla sociala frågor är politiska frågor, som staten, som har stått och väntat i utkanten, blir central. Kursen på Collège var ett försök att sätta staten i mitten. Det lyckas till hälften, men så hade Bourdieu ju 10 år mer att arbeta. Han skulle komma att göra det med helt nya direkta politiska interventioner, bland annat med nya arbetsformer och publikationsformer, som skulle underbygga en nu mera explicit deltagande i den Franska och Europeiska politiska arena.

En av de första frågor som boken har rest för mig har varit: talar vi om samhället eller om staten? För mig personligen hänger det ihop med två saker. Dels min övertygelse om att man med fördel sedan länge kunde ha konfronterat Bourdieu och Godelier, bl. a med den senares syntes i *Au fondement des sociétés humaines. Ce que nous apprend l'anthropologie* (Godelier 2007). Godelier är en socialantropolog som har bevarat sin marxistiska inspiration i sina studier av Afrikas pygméer och Nya Guineas stammar, typiskt grupper som Pierre Clastres ville ha kallat för statslösa grupper. Godelier har ett sista kapitel om ”hur grupper av människor bildar ett samhälle” där statsbildningen spelar högst en sekundär roll.

Det får mig att tänka på Bourdieus studier av de då levande Kabyliiska grupperna i Algeriet, Algeriets icke-arabiska ursprungsbefolkning, och av hans ursprungslandsbygd vid Pyrenéerna där han själv var född, och som han håller upp gentemot varandra i de

många uppsatser samlat igen i *Le bal des célibataires* (Bourdieu 2000c), och som han ofta refererar till i kursen för att illustrera en eller annan poäng. Detta var ju studier av ursprungsbefolkningar som på den ena sidan av Pyrenéerna hade varit erövrade och koloniserade av Araberna, Romarna, Frankrike, på den andra sidan av centralmakten i norra Frankrike, men hade bevarat många drag av ”statslösa” samhällen, som kunde ha gett anledning att börja undersökningen där. Hans undersökning är i allt väsentligt en undersökning av hur man utifrån territoriet dagens Frankrike går från grupper som hålls samman av sin biologiska härkomst, via grupper som ”väljer” (dvs. erkänner) en släkting som ledare som har gripit makten, till att någon griper makten utan att bli vald/erkänd, men kallar sig kung, över en stigande centralisering och ackumulation av alla sorters kapital, framför allt symboliskt kapital, och vi får en nationalstat i form av kungadöme som går i arv, som har lagt under sig de de-centrala feodala herrarna, och samlat dem vid hovet i ledighet, vid siden om en stigande central sak-baserad förvaltning, och slutligen i en byråkratisk statsapparat, och en välfärd stat.

Den modell som slutligen sticker fram näsan utan att någonsin bli helt explicit, kunde ha formen av en grafik, som samlar upp *Distinction*'s klassamhälle, berikat av *Noblesse d'état*'s ”maktfält”, *Homo Academicus*' och *Noblesse d'état*'s grafer över de stora kategorierna av den byråkratiska statens *ämbetsmän*, över de *elitskolor* där de blir utbildade, och den *överklass* från vilka de *reproducerar sig från far/mor till son/dotter*, men *mest från far till son*.

Och det som man kan kalla för undersökningens resultat är att den historiska rörelsen drivs av å ena sidan en progressiv ersättning av statens personalrekrytering från att vara dynastisk (jag är den jag är och har det jag har för jag är min fars son) till att bli mer och mer symbolisk och utbildnings-, så kallad kompetens-baserad, och i viss utsträckning därför öppen för alla, universaliserad, kort sagt mer meritokratisk, men enbart till en viss grad eftersom de i större grad meritokratiskt tillsatta återigen erövrar dynastiska privilegier, förutom att rekryteringen de facto aldrig har varit meritokratisk mer än av namn. Och att det som driver den processen är inte bara fysiskt eller ekonomiskt, men framför allt symboliskt våld. Om något så är det detta Bourdieu har visat genom hela hans författarskap, här samlat till

de första utgångspunkterna för en sociologisk teori om staten.

Det vill säga en revolution stöttar sig på det den vill avskaffa för att kunna legitimera sin aktion, och slutar med att delvis återupprätta det den har avskaffat: detta är den politiska historiens gång.

Man kan vara tacksam över att Bourdieu inte repeterar de eviga komparativa studier mellan Frankrike och England, men prövar att ta med material från Kina och Japan förutom den allt överskyggande analysen av fallet Frankrike. Jag saknar dock till exempel Archer's *Social Origines of Educational Systems* med Frankrike/Ryssland som centralistiska fall och Danmark/England som decentralistiska. Och självklart missar jag Godelier's bok, men den kunde ju Bourdieu inte ha läst.

Hur lite staten i Bourdieu "normala" receptionen betraktas som ett centralt tema i Bourdieus författarskap kan man se av att staten saknas bland de centrale begrepp i den nyaste tyska *Bourdieu Handbuch* (Fröhlich & Rehbein 2009, som har en artikel om Machtfält, 3 små kolonner av små 500 sidor i dubbel kolonn).

Och till slut en mera personlig saknad och så tillvida en kritik. En gång i tiden menade Marx och marxistiska teoretiker att den sociala revolution som arbetarrörelsen till slut skulle framkalla skulle upphäva staten. Bourdieus analyser gör den tanke plausibel, så tillvida att den visar att staten och dess reproduktion trots allt utgör ett tunt skal klistrat ovanpå de andra domänerna, som den bara samlar upp. Det som dock inte aktualiseras, för Bourdieu tycker inte om att leka revolutionär i hans teoretiska arbeten, är en ännu äldre grundläggande tanke inom bl. a arbetarrörelsen, att framtiden tillhör alla sociala funktioner i form av deltagarnas självförvaltning, d.v.s. det motsatta av socialdemokratien, eller statskommunismen. Men det är så ett helt annat kapitel.

Men jag kan inte låta bli att notera att det begrepp av staten som Bourdieu låter växa fram under föreläsningarnas gång har mycket gemensam med maffian. När representanten för endera organisationen presenterar sig, kan det låta så här: "ja, ja vet det är svåra tider, och du har stort behov av skydd, för dig själv, din familj, din rörelse, din egendom, mot alla slags laglösa rövare och banditer; min organisation är särskild bra på att leverera detta skydd, mot skäligen betalning. Ja, jag vet du har tagit en privat försäkring, men den räcker ju inte långa vägar. Och för att säga sanningen, vårt erbjudan-

de är inte frivillig, man är med, om man vill eller ej; och vi skulle mycket nödig bli tvungen att använda våld..."

Not om begreppen *gouvernement* och *gouvernemental/gouvernementalité(s)* hos Foucault

Ordet har sitt ursprung i ett grekiskt verb som återfinns på latin som i sin första betydelse hänvisar till rodret, att styra såsom den som står vid rodret och styr båten. Det vill säga att ordet inte i första hand framkallar idén att härska, att dominera, men att vägleda, att vägleda beteendet. Foucault talar om *gouvernement de soi*, *des âmes*, *des enfants*, *des populations*, *des hommes*, *de l'État*, dvs att vägleda *conduite*. Han har också dragit fram i ljust betydelser av det grekiska/latinska begreppet herde/pastor och därav pastorat som en form av regering från den grekisk-latinska antiken till den tidiga kristendomen. Senare är det den så kallade "direction de conscience", andlig ledning av samvetet, som kommer i förgrunden. Men gentemot upproriskt beteende heter det används makt, och det har man polisen till i inlandet och armén mot utlandet. Slutligen har hans kommentatorer gjort ett stort nummer av begreppet "gouvernementalité" lanserat vid två undervisningstillfällen, senare också publicerat i *Sécurité, territoire, population* (Foucault 2004, s. 91-138). Det skall inte översättas med "regerings-mentalitet", men med "det som hör regerandet till". Texten startar vid Machiavellis goda råd till "Prinsen", och går igenom en del klassisk modern litteratur, för att sedan gå tillbaka till det kristna begrepp pastorat.

Bourdieu ser *gouvernement*/regeringen mer som en del av staten, dvs. som en maktapparat, vid sidan om människorna som lever tillsammans i ett territorium, en apparat som verkar i detta samhälle, och i den grad åtskiljs från "civilsamhället" dvs. samhället minus staten.

Allt detta är alltså rätt olik det vi i dagligt tal förstår som "regeringen".

Gustave Callewaert

Professor emeritus

Referenser

- Archer, M. (1979). *Social Origines of Education Systems*. London: Sage.
- Bourdieu, P. (1971). *Esquisse d'une théorie de la pratique, précédée de trois études d'ethnologie Kabyle*.

- Genève: Librairie Droz.
- Bourdieu, P. (1973). "The three forms of theoretical knowledge". In *Social Science Information* 12, s. 53-80.
- Bourdieu, P. (1977). "Sur le pouvoir symbolique". in *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*, vol. 32., Nr. 3, s. 405-411; abstract s. 632.
- Bourdieu, P. (1979). *La Distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. (1986). "La force du droit". In *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 64.
- Bourdieu, P. (1989). *Noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. (1990). *Esprits d'État. Genèse et structure du champ bureaucratique*. In *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 96-97.
- Bourdieu, P. (1993). *La misère du monde*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. (1994). *Raisons Pratiques. Pour une théorie de l'action*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolisk makt*. Oslo: Pax.
- Bourdieu, P. (1997). *Af praktiske grunde. Omkring teorin om menneskelig handlen*. København: Reitzel.
- Bourdieu, P. (2000a). *Les structures sociales de l'économie*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. (2000b). *Propos sur le champ politique*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon.
- Bourdieu, P. (2000c). *Le bal des célibataires. Crise de la société paysanne en Béarn*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. (2001). *Science de la science et réflexivité*. Paris: Seuil/Raisons d'agir.
- Bourdieu, P. (2004). *Ungkars ballet. Krise i bondesamfunnet*. Oslo: Pax.
- Bourdieu, P. (2012). *Sur l'État. Cours au Collège de France 1989-1992*. Paris: Seuil/Raisons d'agir.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1970). *La Reproduction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. & L. J. D. Wacquant (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: Chicago University Press.
- Callewaert, I. (2000). *The Birth of religion among the Balanta of Guinea-Bissau*. Lund Studies in African and Asian Religions vol. 12. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Callewaert, S. (1994). *Kultur, Paedagogik og Videnskab. Om Pierre Bourdieus habitusbegreb og praktikteori*. København: Akademisk Forlag.
- Callewaert, S. (2006). "Bourdieu critic of Foucault". In *Theory Culture and Society*, vol. 23, nr. 6, s. 73-98.
- Clastres, P. (1974). *La Société contre l'État*. Paris: Minuit.
- Foucault, M. (1997). *Il faut défendre la société. Cours au Collège de France 1975-1976*. Paris: Hautes Études/Gallimard/Seuil.
- Foucault, M. (2004). *Sécurité, territoire, population. Cours au Collège de France 1977-1978*. Paris: Hautes Études/Gallimard/Seuil.
- Foucault, M. (2004). *Naissance de la biopolitique. Cours au Collège de France 1978-1979*. Paris: Hautes Études/Gallimard/Seuil.
- Foucault, M. (2012). *Du gouvernement des vivants. Cours au Collège de France 1979-1980*. Paris: Hautes Études/Gallimard/Seuil.
- Friedman, M. (1955). "The Role of Government in Education". In Robert A. Solo (ed.), *Economics and the Public Interest*. New Brunswick N.J.: Rutgers University Press.
- Fröhlich, G. & Rehbein, B. (Hrsg) (2009). *Bourdieu Handbuch*. Stuttgart: J.B:Metzler.
- Godelier, M. (2007). *Au fondement des sociétés humaines. Ce que nous apprend l'anthropologie*. Paris: Albin Michel.
- Hansen, J.A. & Hammerslev, O. (2010). « Bourdieu og Staten ». In *Praktiske Grunde – Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, nr. 1-2, s. 12-32.
- Jobard, F. (2012). "l'Etat, de l'appareil à l'apparat". In *Critique*, Maj 2012.
- Sestoft, C. (2012). "Bourdieu's föreläsningar om statens genese". In *Praktiske Grunde – Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, nr. 1.
- Skocpol, T. (1987). "A society without 'State'?" In *Journal of Public Polity*, vol. 7, nr. 4, s. 349-371.

Symbolsk kapital og socialklasser

Pierre Bourdieu

“At være adelig er, hvis man er titlen værdig, at ødsle, det er en forpligtelse til at tage sig ud og at være dømt til luksus og gavmildhed. Jeg ville endda mene, at tendensen til flothed blev forstærket i begyndelsen af det 13. århundrede som reaktion på de nyriges sociale opstigen. For at distingvere sig fra de bondske må man overgå dem ved at vise sig mere rundhåndet end dem. Litteraturens vidnesbyrd er her helt tydelig. Hvad adskiller ridderen fra parvenue? Sidstnævnte er gerrig, og førstnævnte er ædel, fordi han glad bortgiver alt, hvad han har, og er forgældet fra top til tå.”

- Georges Duby, *Hommes et structures du Moyen Age* (1973)

Ethvert videnskabeligt projekt må tage højde for den kendsgerning, at de sociale agenter fremtræder som objektivt kendetegnede af to forskellige slags egenskaber, dels materielle egenskaber, der som eksempelvis kroppen kan tælles og måles ligesom alle andre ting i den fysiske verden, og dels symbolske egenskaber, som træder frem i relationen til subjekter, der er i stand til at opfatte og værdsætte dem, og som fordrer fortolkning ud fra deres specifikke logik. Det betyder, at den sociale virkelighed tillader to forskellige læsninger: På den ene side den læsning, som rustet med en objektivistisk forståelse af statistikken etablerer *fordelinger* (i både statistisk og økonomisk forstand) forstået som kvantificerede udtryk for opdelinger i et stort antal individer, som konkurrerer om en endelig mængde social energi, der kan måles med “objektive indikatorer” (dvs. materielle egenskaber). På den anden side den læsning, som går ud på at afkode betydninger og på at blotlægge de kognitive operationer, gennem hvilke agenterne producerer og afkoder dem. Den første retning sigter mod at gribe en objektiv “virkelighed”, som er helt utilgængelig i den almindelige erfaring, og mod at fastslå “love”,

det vil sige meningsfulde (i betydningen ikke tilfældige) relationer inden for fordelinger. Den anden tager ikke “virkeligheden” som genstand, men de forestillinger om den, som agenterne danner, og som udgør hele “virkeligheden” ved en social verden, som på de idealistiske filosofers maner konciperes som “vilje og forestilling”. Førstnævnte, som indrømmer eksistensen af en social “virkelighed” uafhængig af “individuelle bevidstheder og viljer”, funderer meget logisk videnskabens konstruktioner i et brud med almindelige forestillinger om den sociale verden (Durkheims “forudantagelser”). Sidstnævnte, som reducerer den sociale virkelighed til den forestilling, som agenterne gør sig om den, tager meget logisk den primære erfaring af den sociale verden som genstand:¹ Som en simpel “redegørelse for redegørelser”, som Garfinkel siger, er denne “videnskab”, der som sin genstand har en “videnskab”, nemlig den viden, som agenterne iværksætter i deres praksis, ikke andet end en beskrivelse af beskrivelser af en social verden, som i sidste instans ikke ville være andet end et produkt af mentale – og det vil sige sproglige – strukturer.

Til forskel fra en social fysik kan en social videnskab ikke reduceres til en registrering af (som oftest konti-

¹ Ved her kun at tage den form for social fysik i betragtning (eksempelvis Durkheims), som er enig med den sociale cybernetik i opfattelsen af, at “virkeligheden” kun kan erkendes gennem brugen af logiske klassifikationsinstrumenter, er det ikke hensigten at benægte den særlige affinitet, som findes mellem den sociale energetik og den positivistiske tilbøjelighed til at se klassifikationer som enten arbitrære og “operationelle” inddelinger (f.eks. aldersklasser eller indkomstniveauer) eller som “objektive” opdelinger (f.eks. diskontinuerte statistiske fordelinger eller vendepunkter på kurver), som blot skal registreres. Hensigten er alene at betone, at det grundlæggende valg ikke består i valget mellem det “kognitive perspektiv” og behaviorismen (eller alle andre former for mekanisme), men mellem en hermeneutik for forhold mellem betydninger og en mekanik for styrkeforhold.

nuerte) fordelinger af materielle indikatorer for forskellige former for kapital. Uden nogensinde at identificere sig med en "redegørelse for redegørelser" må den integrere den (praktiske) erkendelse, som agenterne (genstanden) har af genstanden, i den videnskabelige erkendelse af genstanden. Sagt på en anden måde må socialvidenskaben i den videnskabelige erkendelse af knapheden og konkurrencen om knappe goder indføje den praktiske erkendelse, som agenterne får ved at skabe individuelle eller kollektive inddelinger, der er fuldt ud lige så objektive som de fordelinger, den sociale fysik aflægger regnskab for.

Problemet med socialklasser er særligt egnet til at gribe modsætningen mellem de to perspektiver: Den tydelige antagonisme mellem dem, der vil bevise klassers eksistens, og dem, der vil benægte den, – og som viser, at klassifikationer er genstand for kamp – skjuler en vigtigere modsætning, der angår selve erkendelsesteorien for den sociale verden. Den ene side anlægger i sagens tjeneste den sociale fysiks synspunkt og vil derfor kun se socialklasse som et heuristisk begreb eller som arbitrære statistiske kategorier opfundet af forskeren, som dermed indfører diskontinuiteter i en kontinuert virkelighed. Den anden side forsøger at grundlægge eksistensen af socialklasser i agenternes *erfaring* og søger at vise, at agenterne anerkender eksistensen af klasser med forskellige grader af prestige, at agenterne indskrifter individer i disse klasser ud fra mere eller mindre eksplicitte kriterier, og at de tænker sig selv som medlemmer af en klasse.

Modsætningen mellem den marxistiske teori i den strengt objektivistiske form, som den ofte antager, og den weberske teori, som skelner mellem socialklasse og statusgruppe (*Stand*), hvor sidstnævnte defineres af symbolske egenskaber som dem, der danner livsstilen, udgør en anden og lige så fiktiv form af valget mellem objektivism og subjektivism: Livsstilen udfylder per definition kun sin distingverende funktion for de subjekter, som er disponerede for at anerkende den, og den weberske teori om statusgrupper er meget tæt på alle de subjektivistiske teorier, der som Warners indfører livsstil og subjektive forestillinger som konstitutive træk ved sociale opdelinger. Men Max Webers fortjeneste er, at han i stedet for at anse dem for gensidigt udelukkende *forener* de to modsatte opfattelser i de materielle forskelles objektivitet og i forestillingernes subjektivi-

tet; dermed stiller han problemet med de sociale opdelingers dobbelte rødder. Han fordunkler imidlertid atter spørgsmålet ved at foreslå en naivt realistisk løsning i form af to "typer" af grupper, hvor der kun er tale om *to måder at eksistere* på, som gælder for enhver gruppe.

Teorien om socialklasser bør således overskride modsætningen mellem objektivistiske teorier, som identificerer socialklasser (eventuelt for at bevise deres ikke-eksistens *per absurdum*) med adskilte grupper forstået som simple og tællelige populationer adskilt af grænser, som er indskrevet objektivt i virkeligheden, og subjektivistiske (eller om man vil marginalistiske) teorier, der reducerer den "sociale orden" til en slags kollektiv klassifikation dannet ved aggregationen af individuelle klassifikationer eller, mere præcist, af de klassificerende og klassificerbare individuelle strategier, gennem hvilke agenterne klassificerer andre og gør sig selv klassificerbare.

Udfordringen fra dem, der bruger kontinuiteten i de statistiske fordelinger som argument for at benægte eksistensen af socialklasser, er for dem, der tager den op, en idiotisk strid, en plump fælde. Den efterlader nemlig ikke andet valg end i det uendelige at konfrontere de modsigelsesfyldte opregninger af socialklasser, som man kan finde i Marx' værker, eller bede statistikken om at løse de nye versioner af kornbunkens paradoks, som statistikken selv frembringer i den samme operation, hvori den synliggør forskellene og gør det muligt præcist at måle deres udsving, men samtidig udviser grænserne mellem de rige og de fattige, borgerskab og småborgerskab, folk i byer og folk på landet, de unge og de gamle, folk fra Paris og dem fra forstæderne, og så videre. Fælden lukker sig ubarmhertigt om dem, der helt alvorligt i marxismens navn bekendtgør efter at have lagt sammen på kryds og tværs, at antallet af småborgere "højst er 4.311.000".

Kontinuitetens sociologer, der er rene "teoretikere" i den helt banale betydning, at deres udsagn ikke bygger på noget empirisk grundlag, vinder hver eneste gang ved at overlade bevisførelsen til deres modstandere; men det er tilstrækkeligt at bruge Pareto, som de ofte henviser til, som modargument: "Man kan ikke trække en linje, som på en absolut måde adskiller de rige og de fattige eller kapital- og ejendomsbesiddere fra arbejdere. Mange forfattere mener deraf at kunne udlede den konsekvens, at man ikke i vores samfund kan tale

om en klasse af kapitalister eller modstille borgerskab og arbejdere”. Man kunne lige så godt sige, fortsætter Pareto, at der ikke findes gamle mennesker, fordi man ikke ved, hvornår i livet alderdommen begynder.

Hvad angår reduktionen af den sociale verden til den forestilling, som nogle har om de fremstillinger, som andre giver af sig selv, eller, sagt på en mere præcis måde, reduktionen til aggregatet af de (mentale) forestillinger, som hver agent har om de andre agenter, det vil sige om de (teater-) forestillinger, som de giver, og de (mentale) forestillinger, de har om agenten, det vil sige om (teater-) forestillinger, agenten giver dem, – så udelader denne reduktion det, at de subjektive klassifikationer er funderet i objektiviteten i en klassifikation, som ikke kan reduceres til den kollektive klassifikation, som fås ved at lægge alle de individuelle klassifikationer sammen: Den “sociale orden” dannes ikke som resultatet af en afstemning eller priserne på et marked ud fra de individuelle ordener.²

En klasses eksistensbetingelser, som den sociale statistik påviser ud fra forskellige materielle indikatorer for positionen i produktionsforholdene, eller sagt på en mere præcis måde, som påvises ud fra klassens evne til materiel tilegnelse af redskaber til materiel eller kulturel produktion (økonomisk kapital) og evne til symbolsk tilegnelse af disse redskaber (kulturel kapital), bestemmer direkte og indirekte, gennem den position, som de kollektive klassifikationer tilstår den, de forestillinger, som hver agent har om sin position, og strategierne for “selvpræsentation” med Goffmans udtryk, det vil sige for iscenesættelse af agentens position. Det kunne vises selv i de mindst indlysende tilfælde, eksempelvis den amerikanske middelklassens univers med dens mangfoldige og uklare hierarkier, som interaktionismen beskriver, eller i det grænsetilfælde, som snobismens og salonernes verden udgør i Prousts fremstilling. Disse universer, som er gennemsyret af præventions- og distinktionsstrategier, giver

et forstørret billede af et univers, hvis sociale orden er et produkt af en slags løbende skabelsesakt og derfor til ethvert tidspunkt er det foreløbige og skrøbelige resultat af en klassekamp, som er reduceret til en klassifikationskamp eller til en konfrontation mellem symbolske strategier med sigte på at forandre positionen ved at bearbejde forestillingerne om positionen, eksempelvis de strategier, som består i at benægte afstand (ved at vise sig “ukompliceret” eller ved at “være imødekommende”) for så meget desto bedre at gøre afstanden erkendt, eller omvendt, at anerkende afstanden for så meget bedre at kunne benægte den (gennem en variant af Eric Bernes Schlemiehl-spil). Dette berkeleyske rum, hvor alle forskelle ville kunne reduceres til tænkning om forskelle, hvor de eneste afstande er dem, man “lægger” eller “holder”, er et sted for strategier, hvis grundlag altid er forsøget på at indordne sig eller udskille sig: at bluffe ved at forsøge at identificere sig med grupper, der har ry for at være højere placeret; at være snobbet ved at adskille sig fra grupper, som identificeres som lavere placeret (i overensstemmelse med den famøse definition: “a snob is a person who despises everyone who does not despise him”). Loven for akkumulation af mondæn “kreditværdighed” består i at få adgang til de højest placerede, mest lukkede og mest “eksklusive” grupper og samtidig lukke adgangen til sig selv for flere og flere. En salons prestige afhænger af stregheden i dens udelukkelse (man kan ikke modtage en lidet agtet person uden at tabe i agtelse) og i “kvaliteten” af de deltagende personer, som i sig selv måles på “kvaliteten” af den salon, som de deltager i. Kursstigninger og -fald på de mondæne værdis børs, som den mondæne sladder registrerer, måles ud fra disse to kriterier, det vil sige ud fra hårfine nuanceringer, som fordrer et trænet øje. I et univers, hvor alt er klassificeret og dermed klassificerende, fra steder, man skal ses, eksempelvis smarte restauranter, hestevæddeløb, mondæne foredrag, udstillinger, over steder og forestillinger, man skal have set, Venedig, Firenze, Bayreuth eller Djagilevs *Ballets russes*, til de lukkede områder som elegante saloner og klubber, er en fuldkommen beherskelse af klassifikationernes rangordner (som smagsdommerne arbejder på at ændre på, så snart de bliver for bredt kendte) uundværlig for at give det bedste afkast af de mondæne investeringer og for i det mindste at undgå at blive identificeret med grupper i

2 Her et særligt karakteristisk udtryk, helt ud i metaforen, for denne sociale marginalisme: “Each individual is responsible for the demeanour image of himself and deference image of others, so that for a complete man to be expressed, individuals must hold hands in a chain of ceremony, each giving deferentiality with proper demeanour to the one on the right what will be received deferentially from the one on the left.” (Erving Goffman. “The Nature of Deference and Demeanour”. *American Anthropologist*, vol. 58, 1956, s. 473-502.)

lav kurs. Man bliver klassificeret ud fra sine klassifikationsprincipper: Det er ikke kun Odette og Swann – der alene ved at læse listen over de inviterede til et selskab kan afgøre, hvor chic det er – som har forskellige klassifikationsprincipper, men også Charlus, Madame Verdurin og landsretsdommeren på ferie i Balbec, og disse klassifikationsprincipper klassificerer dem uundgåeligt, når de mener at klassificere; for intet varierer så klart med positionen i klassifikationssystemet som netop synet på klassificering. Det ville imidlertid være farligt uden videre at acceptere det billede af den mondæne verden, som Proust fremlægger. Han er prætendenten, der ser den mondæne verden som et sted, der skal erobres, på samme måde som romanens Madame Swann, hvis selskabelige aktiviteter altid har form af risikable ekspeditioner, der et sted sammenlignes med kolonikrige. Værdien af individer og grupper er ikke så direkte en funktion af snobbens mondæne arbejde, som Proust antyder, når han skriver: “vores sociale personlighed er skabt af de andres tanke”.³ Den symbolske kapital hos dem, der dominerer den mondæne verden, Charlus, Bergotte eller hertuginde af Guermantes, afhænger ikke kun af deres ringeagt og afvisning, af deres kulde og forekommenhed, af deres tegn på anerkendelse og unåde eller beviser på respekt og foragt, kort sagt af hele systemet af domme. Den er den ophøjede form af de simple objektive virkelighedstræk, som den sociale fysik opregner – slotte, jorder eller ejendomme, adelstitler eller universitetsgrader – når de forvandles af den fortryllede, mystificerede og meddelagtige perception, som definerer det specifikt snobbende (eller på et andet niveau, den småborgerlige prætention). Klassifikationsoperationerne henviser ikke blot til tegnene på kollektive domme, men til de positioner i fordelinger, som de kollektive domme allerede medregner. Klassifikationerne har tendens til at lægge sig op ad fordelingerne og bidrager dermed til at reproducere dem. Den sociale værdi i form af miskredit, ry, prestige, respektabilitet eller agtværdighed er ikke produkt af de forestillinger, som agenterne har eller giver, og den sociale væren er ikke at være set.

Sociale grupper og især klasser eksisterer på sin vis to gange, og det endda før det videnskabelige blik: De eksisterer i en førsteordensobjektivitet, nemlig den der registreres af fordelingen af materielle egenskaber; og de eksisterer i en andenordensobjektivitet som kontrasterende klassifikationer og forestillinger, der produceres af agenterne ud fra et praktisk kendskab til fordelinger, således som de viser sig i livsstile. Disse to eksistensmåder er ikke uafhængige, selv om forestillingerne har en vis autonomi i forhold til fordelingerne. Den forestilling, som agenterne gør sig om deres position i det sociale rum (i lighed med de forestillinger i Goffmans teaterbetydning, de giver af den), er et produkt af et system af perceptions- og vurderingsskemaer (habitus), der selv er det inkorporerede produkt af sociale betingelser defineret ved en bestemt position i fordelingen af materielle egenskaber (objektivitet 1) og af symbolsk kapital (objektivitet 2), og som ikke blot medregner de forestillinger (der følger samme love), som de andre gør sig om denne position, og hvis aggregeret definerer den symbolske kapital (almindeligvis betegnet som prestige, autoritet osv.), men også positionen i fordelinger, der symbolsk tilbageoversættes i livsstilen.

Trods benægtelsen af, at forskellene kun eksisterer, fordi agenterne tror eller får nogen til at tro, at de eksisterer, må man indrømme, at de objektive forskelle, der er indskrevet i materielle forskelle og i de differentielle profitter, de leverer, forvandler sig til *anerkendte distinktioner* i og igennem de forestillinger, som agenterne gør sig og giver om dem. Enhver anerkendt distinktion, der er accepteret som legitim, fungerer derigennem som en symbolsk kapital, der leverer en distinktionsprofit. Den symbolske kapital med de former for profit og magt, som den sikrer, eksisterer kun i relationen mellem distinkte og distingverende egenskaber som ens krop, sprog, tøj eller møbler (som hver for sig får deres værdi af deres position i systemet af samme slags egenskaber, der selv objektivt er forbundet med systemet af positioner i fordelingerne) og individer eller grupper, som er udstyret med perceptions- og vurderingsskemaer, som prædisponerer dem for at genkende og anerkende disse egenskaber, det vil sige for at konstituere dem som stiludtryk, der udgør transformerende og miskendelige formninger af positionen i styrkeforholdene. Ingen praksis eller egenskab

3 Marcel Proust. *A la recherche du temps perdu*. Paris: Gallimard, bind 1, 1954. s. 19, jf. Goffman i den citerede artikel: “the individual must rely on others to complete the picture of him”.

(i betydningen tilegnet genstand), som karakteriserer en bestemt måde at leve på, kan unddrage sig at blive tilskrevet en distinktiv værdi som funktion af et socialt bestemt relevansprincip og dermed udtrykke en social position. Eksempelvis kan det samme "fysiske" eller "moraliske" træk, en tyk eller tynd krop, en lys eller mørk hud, at drikke alkohol eller lade være, tilskrives helt modsatte (positionelle) betydninger i det samme samfund på forskellige tider eller i forskellige samfund.⁴ For at en praksis eller egenskab kan fungere som *distinktionssymbol* er det nødvendigt og tilstrækkeligt, at den sættes i relation til denne eller hin praksis eller egenskab, som den i et bestemt socialt univers er praktisk substituerbar med, og dermed at den føres tilbage til det symbolske univers af praksisser og egenskaber, der ved at fungere ud fra de symbolske systemers specifikke logik, nemlig de differentielle afstandes logik, tilbageoversætter økonomiske forskelle til distinktive markeringer, til tegn på distinktion eller social stigmatisering. Ligesom sprogtegnet er distinktionstegnet arbitrært, og det får derfor kun den bestemthed, der får det til at fremstå som nødvendigt i folks bevidsthed, fra dets tilhørsforhold til de modsætningsforhold, som udgør systemet af distinktive markeringer. Det er det, der gør, at selv om de i deres væsen er relationelle (det ligger i selve ordet 'distinktion'), opfattes distinktions-symbolerne, som kan være helt forskellige, alt efter hvad de socialt sætter af fra, ikke desto mindre som medfødte kendetegn på en "naturlig distinktion". Uanset om det drejer sig om hjemmets stil og indretning eller retorikken i måden at tale på, om dialekten eller tøjets former og farver, om måden at spise på eller de etiske dispositioner, beror det særegne ved distinktions-symboler på, at de givet deres ekspressive funktion på sin vis er dobbelt determinerede, nemlig af deres position i systemet af distinktive tegn og af den bijektive relation mellem dette system og systemet af positioner i fordelingen af materielle goder. Når de som funktion af

et klassifikationssystem opfattes som socialt relevante og legitime, ophører egenskaberne derfor med kun at være materielle goder, som kan udveksles og give materiel profit, for i stedet at blive til udtryk og til *tegn på anerkendelse*, som får deres betydning og gyldighed gennem hele mængden af forskelle i forhold til andre egenskaber – eller ikke-egenskaber. Inkorporerede eller objektiverede egenskaber fungerer således som en slags oprindeligt sprog, som man bliver fortalt af snarere end selv at tale det, på trods af alle strategier for selvpræsentationen.⁵ Enhver ulige fordeling af goder og tjensteydelser tenderer således mod at blive opfattet som symbolsk system, det vil sige som system af distinktive markeringer. Fordelinger som dem mellem biler, boliger, sportsgrene eller spil udgør i den almindelige perception lige så mange symbolske systemer, inden for hvilke hver praksis (eller ikke-praksis) får sin værdi, og summen af disse socialt vigtige fordelinger aftegner systemet af livsstile, som hver for sig er et system af forskelle, der udspringer af smagen og opfattes af smagen som tegn på god eller dårlig smag og dermed som adelstitler, der kan bibringe en distinktionsprofit, hvis størrelse er proportional med dens distinktive sjældenhed, eller en social stigmatisering.

Den objektivistiske teori om sociale klasser reducerer sandheden om social klassifikation til den objektive sandhed om denne klassifikation, idet den i den komplette definition af den sociale verden udelader den primære sandhed, som den konstruerer sig op imod (og som den politiske praksis, der vejledes af denne objektivistiske teori, støder på i form af forhindringer, som den til stadighed må bekæmpe for at knæsatte et syn på den sociale verden, som passer til teorien). Den videnskabelige objektivering er først fuldført, når den også anvendes på den subjektive erfaring, som står i vejen for den. Og den adækvate teori er den, der integrerer den partielle sandhed, som den objektive erkendelse griber, og den egne sandhed i den primære erfaring forstået som en (mere eller mindre permanent og total) misken-delse af denne sandhed; det vil sige den affortryllede erkendelse af den sociale verden og erkendelsen af an-

4 Joseph Gusfield viser i en meget fin bog, hvordan afholdenhed, der i det nittende århundredes USA var symbolet par excellence på et tilhørsforhold til borgerskabet, lidt efter lidt blev opgivet i de samme miljøer til fordel for et behersket alkoholindtag, som blev et led i en ny og mere afslappet livsstil (J.R. Gusfield. *Symbolic Crusade. Status, Politics and the American Temperance Movement*. 1966. Urbana & London: University of Illinois Press.)

5 Sproget selv udsiger altid, ud over det det siger, den talendes sociale position (det hænder endda, at det ikke siger andet) gennem den position, som den talende indtager – det, Trubetskoj kalder "udtryksstilen" – i systemet af stile.

erkendelsen forstået som den fortryllede eller mystificerede erkendelse, som den sociale verden er genstand for i den primære erfaring.

Miskendelsen af det virkelige grundlag for forskellene og principperne for deres videreførelse er det, der gør, at den sociale verden ikke opfattes som stedet for en konflikt eller konkurrence mellem fjendtlige grupper, men som en "social orden". Al anerkendelse er miskendelse: Alle slags autoritet, og ikke kun den, som sætter sig igennem med ordrer, men også den der realiseres uden at man har behov for at håndhæve den, den som man kalder naturlig og som findes i et sprog eller en holdning, i manerer eller livsstil, ja endog i ting som fortidens sceptre, kroner, hermelinskåber eller togaer, og i nutidens malerier, antikke møbler, biler eller chefkontorer, hviler på en form for oprindelig tro, som er dybere og mere uudryddelig end den religiøse. En social verden er en verden af *forudsætninger*: Alle spil og alt, hvad der er på spil i den, de hierarkier og præferencer, som den påtvinger, kort sagt hele mængden af uudsagte betingelser for tilhørsforholdet til den, alt det der er selvfølgeligt for dem, der er del af den, og værdifuldt for dem, der ønsker at være en del af den – alt dette hviler i sidste ende på den umiddelbare overensstemmelse mellem den sociale verdens struktur og de perceptionskategorier, som udgør doxaen, eller som Husserl sagde *protodoxaen*, det vil sige perceptionen af den sociale verden som en naturlig og selvfølgelig verden. Objektivismen, der reducerer de sociale relationer til deres objektive sandhed som styrkeforhold, glemmer, at denne sandhed kan fortrænges gennem en kollektiv *mauvaise foi* og en fortryllet perception, som forvandler dem til legitime dominansforhold i form af autoritet eller prestige.

Uanset hvilken form den antager, udøver al kapital en symbolsk vold, så snart den anerkendes, det vil sige miskendes i dens sandhed som kapital, og sætter sig igennem som en autoritet, der kalder på anerkendelse. Symbolsk kapital ville blot være et andet ord for det, som Max Weber kalder karisma, hvis ikke det var fordi han, der bedre end nogen anden forstod, at religionssociologien var et af de vigtigste kapitler i magtens sociologi, var forblevet fanget i de realistiske typologiers logik og derfor havde gjort karisma til en bestemt form for magt i stedet for at se den som en dimension ved enhver form for magt, det vil sige et an-

det ord for legitimitet som et produkt af anerkendelse eller af miskendelse eller af den tro, "i kraft af hvilken de personer, som udøver autoritet, tilkendes prestige". Troen defineres af miskendelsen af den *kredit*, som den giver sin genstand, og som bidrager til den magt, som genstanden udøver i form af adel, kredit, kendthed, prestige, ry, ære, renommé eller begavelse, talent, intelligens, dannelse, distinktion, smag – alt sammen projektioner af den kollektive tro, som den kollektive tro mener at finde i genstandens *natur*. At være snobbet eller prætentios er at være disponeret for at tro, det er altid at være hjemsoget af angsten for ikke at slå til, for at begå fejltrin og forsynde sig mod smagen, fordi man altid er domineret af transcendent magter, som man er udleveret til på grund af den blotte anerkendelse af dem – eksempelvis kunst, kultur, litteratur, haute couture eller andre verdslige feticher og alle deres vogtere som smagsdommere, modeeksperter, malere, forfattere og kritikere, som alle er skabt af den sociale tro, der udøver en reel magt over de troende, både når det drejer sig om at helliggøre materielle genstande ved at overføre det kollektivt hellige til dem eller om at transformere forestillingerne om dem, der uddelegerer deres magt til dem. Troen er en tilslutning, der er uvidende om, at den skaber det, den tilslutter sig, og den ved ikke eller vil ikke vide, at det, der skaber genstandens inderste charme eller karisma, er produktet af de utallige kredit- eller miskredithandlinger på markedet for symbolske goder, som alle er lige ubevidste om deres sandhed, og som materialiseres i officielt anerkendte og garanterede symboler, eksempelvis distinktionstegn, indikatorer på hellig indvielse og patenteret karisma som adelstitler eller akademiske grader, der som objektiverede markeringer af respekt kalder på markeringer af respekt, eller som pomp og stads ikke alene fremviser den sociale position, men også den kollektive anerkendelse af den ved at tilstå fremvisningen af vigtighed så megen plads. I modsætning til prætentation forstået som et misforhold mellem den vigtighed, som individet tilkender sig, og den, som gruppen tilkender det, mellem det, individet "tillader sig", og det, som man tillader det, mellem prætentationer og legitime ambitioner, sætter den legitime autoritet sig igennem som sådan ved ikke at behøve at gøre andet end at eksistere for at sætte sig igennem.⁶

6 Enhver agent må til enhver tid regne med den pris, som

Transformationen af en given slags kapital til symbolsk kapital er en grundlæggende hændelse i den sociale alkymi. Forvandlingen til symbolsk kapital som en legitim ejendom, hvis begrundelse findes i indehaverens natur, forudsætter altid en form for arbejde, en synlig udgift (uden at den nødvendigvis er stillet til skue) af tid, penge og energi, en *omfordeling*, som er nødvendig for at sikre anerkendelsen af fordelingen, i form af den anerkendelse, som gives af den, der modtager, til den, der er bedre placeret i fordelingen og derfor i stand til at give, altså en anerkendelse af gæld, som også er en anerkendelse af værdi.⁷ Livsstilen er den første og i dag måske den vigtigste af disse symbolske fremvisninger, tøj, møbler, eller enhver anden egenskab, som ved at fungere ud fra logikken i tilhørsforhold og eksklusion synliggør kapitalforskelle (forstået som evne til at tilegne sig sjældne goder og de dertil hørende profitter) i en form, så de undviger den uretfærdige brutalitet i kendsgerningen som *datum brutum*, der enten er uden betydning eller ren vold, og i stedet bliver til denne miskendte og fornægtede vold – og dermed bekræftede og legitimerede vold – som den symbolske vold er.⁸ Såle-

des forvandler “livsstil” og “stiliseringen af livet” styrkeforholdene til betydningsforhold og til systemer af tegn, der som Hjelmlev siger, “defineres ikke positivt af deres indhold, men negativt af deres forhold til de andre termer i systemet”; og disse tegnsystemer er af en slags forudetableret harmoni prædisponerede for at udtrykke rangen i fordelingerne. For selv om de får deres værdi fra et system af modsætninger og dermed ikke er andet end det, som de andre ikke er, synes livsstilene – og de grupper, de udmærker – ikke at have andet grundlag end deres bæreres naturlige dispositioner, sådan som den distinktion, man kalder ‘naturlig’, på trods af at den, som ordet siger, kun eksisterer i og med den distinktive relation til mere “almindelige” – det vil sige statistisk hyppigere forekommende – dispositioner. I den naturlige distinktion indeholder privilegiet sin egen retfærdiggørelse. Den legitimerende teatralisering, som ledsager enhver form for magtudøvelse, breddes ud til alle praksisser og især til forbruget, der ikke har nødig at være inspireret af en søgen efter distinktion for at virke distingveret, eksempelvis den materielle og symbolske tilegnelse af kunstværker, hvis eneste princip synes at være personens dispositioner i deres uerstattelige singularitet. Ligesom de religiøse symboler inden for andre former for dominans bidrager den kulturelle kapitalers symboler, hvad enten de er inkorporerede eller objektiverede, til legitimationen af dominansen, og selve *kunsten at leve* hos magthaverne bidrager til den magt, som gør den mulig, fordi dens virkelige mulighedsbetingelser forbliver ignorerede, og fordi den kan opfattes som ikke blot et legitimt udtryk for magten, men som grundlaget for dens legitimitet.⁹ “Statusgrupper”, som grundlægges af en “livsstil” og en “stilisering af livet”, er ikke, som Weber mener, forskellige fra klasser, men *fornægtede klasser* eller, om man vil, sublimerede og dermed legitimerede klasser.

Oversat af Carsten Sestoft fra: “Capital symbolique et classes sociales”, l’Arc 72 (1978), s. 13-19.

vedkommende har på markedet for symbolske goder, og som definerer, hvad vedkommende kan tillade sig (det vil blandt andet sige, hvad vedkommende kan gøre fordring på og legitimt kan tilegne sig i et univers, hvor alle goder selv er hierarkiserede). Sansen for værdien af denne prissætning (der i nogle universer som det intellektuelle eller kunstneriske felt udgør hele værdien) vejleder strategierne, som for at opnå anerkendelse hverken må lægges for højt (præntion) eller for lavt (vulgaritet og mangel på ambition) og især strategierne for at nærme sig eller lægge afstand til andre grupper, som inden for visse grænser kan spille på de anerkendte afstande (jeg har andetsteds vist, hvordan en kunstners “aldrig” til en vis grad er en effekt af væksten i symbolsk kapital og den tilsvarende udvikling i de legitime ambitioner).

7 I prækapitalistiske samfund sætter dette forvandlingsarbejde sig igennem med en særlig strenghed, fordi akkumulationen af symbolsk kapital er den både faktisk og juridisk eneste mulige form for akkumulation. Generelt er det sådan, at jo stærkere den direkte fremvisning af kapitalmagt er censureret, i desto højere grad er det nødvendigt at akkumulere kapital som symbolsk kapital.

8 Jo svagere graden af bekendtskab er, jo mere må dagligdags klassifikationshandlinger bygge på symboler for at udlede den sociale position: I landsbyer eller små byer kan den sociale vurdering bygge på et næsten udtømmende kendskab til de vigtigste økonomiske og sociale egenskaber i modsætning til lejlighedsvis og anonyme møder i storbyer, hvor stil og smag utvivlsomt bidrager langt mere til at vejlede den sociale vurdering og de strategier, som iværksættes i social interaktion.

9 Det betyder, at analysen af magtfeltet som system af magtpositioner ikke kan adskilles fra analysen af de egenskaber, som agenterne i disse positioner har, og af det bidrag, som de giver til opretholdelsen af magten gennem de symbolske virkninger, de udøver.

Note om at oversætte Bourdieu

Carsten Sestoft

Blandt mine intellektuelle fritidssysler i dette forår har været at oversætte Bourdieus ret ukendte tekst fra tidskriftet *l'Arc* (nr. 72, 1978) om "Symbolsk kapital og socialklasser". Der står for så vidt ikke noget i den, som ikke er kendt og udtrykt andetsteds, eksempelvis i *La Distinction*, som udkom året efter. Artiklen deler den egenskab med bemeldte bog, at den er formuleret på en helt enestående kompleks og kompliceret måde med meget lange sætninger og et stort antal indskud. En ting er, at den er meget vanskelig at læse; en anden, at den også er temmelig svær at oversætte.

Det sidste rejser for mig to til dels forbundne spørgsmål: Er det nødvendigt, at teksten er så kompliceret formuleret? Og hvordan gengiver man den bedst på dansk? Hvis svaret på det første er nej, kunne man jo forenkle i oversættelsen, f.eks. ved at splitte sætningerne med flere punktummer. Hvis svaret på det første spørgsmål er ja, må man forsøge at gengive kompleksiteten så godt som det nu er muligt på dansk. Det er for så vidt ikke så svært, når man først har fået styr på den enkelte sætnings indre struktur og kan holde den sammen i hovedet, så de enkelte dele kan oversættes til noget, der virker sammen. Dansk kan sagtens skrives, så det indeholder de samme logiske relationer som Bourdieus fransk-germanske syntaks.

Problemet er blot, om der er nogle læsere, som faktisk forstår det. Dermed mener jeg selvfølgelig ikke, at mennesker med dansk som modersmål generelt ikke skulle begribe kompliceret sprog, men at vi ikke er vant til at støde på så store vanskeligheder i afkodningen af dansk, at vi bruger den tid til afkodning, som er nødvendig for at forstå kompleksiteten. Kompleksiteten er nemlig mere af logisk (eller videnskabelig eller intellektuel) art end sproglig. Vi ville normalt være mere tilbøjelige til at bruge lang tid på at forstå en sætning, hvis den er på udenlandsk, som vi ikke er helt sikre på at forstå.

Måske vil det være klarest at give et eksempel, for derigennem kan jeg også bedre forklare, hvorfor jeg tror, at kompleksiteten er begrundet i sagens natur og dermed ikke blot er Bourdieus prætentiose forsøg på at give den som tysk filosof – sin tids Kant eller noget i den stil. Her er det samme sted fra den franske teksts anden side, først på fransk og derefter på dansk:

La condition de classe que la statistique sociale appréhende à travers différents indices matériels de la position dans les rapports de production ou, plus précisément, des capacités d'appropriation matérielle des instruments de production matérielle ou culturelle (capital économique) et des capacités d'appropriation symbolique de ces instruments (capital culturel), commande directement et indirectement, à travers la position que lui accorde le classement collectif, les représentations que chaque agent se fait de sa position et les stratégies de "présentation de soi" comme dit Goffman, c'est-à-dire de mise en scène de sa position qu'il met en oeuvre.

En classes eksistensbetingelser, som den sociale statistik påviser ud fra forskellige materielle indikatorer for positionen i produktionsforholdene, eller sagt på en mere præcis måde, som påvises ud fra klassens evne til materiel tilegnelse af redskaber til materiel eller kulturel produktion (økonomisk kapital) og evne til symbolsk tilegnelse af disse redskaber (kulturel kapital), bestemmer direkte og indirekte, gennem den position, som de kollektive klassifikationer tilstår den, de forestillinger, som hver agent har om sin position, og strategierne for "selvpræsentation" med Goffmans udtryk, det vil sige for iscenesættelse af agentens position.

Man kan mene meget om den danske oversættelse, men den forsøger at gengive Bourdieus tekst med udgangspunkt i den syntaktiske struktur. En alternativ måde at formidle den på kunne være en slags niveaude-ling, som synliggør, hvordan de forskellige dele hænger sammen:

“En classes eksistensbetingelser,

som den sociale statistik påviser ud fra forskel-
lige materielle indikatorer for positionen i pro-
duktionsforholdene,

eller sagt på en mere præcis måde,

som påvises ud fra klassens

1. evne til materiel tilegnelse af redskaber til ma-
teriel eller kulturel produktion (økonomisk ka-
pital) og
2. evne til symbolsk tilegnelse af disse redskaber
(kulturel kapital),

bestemmer

direkte og indirekte,

gennem den position, som de kollektive klassifi-
kationer tilstår den,

- 1) de forestillinger, som hver agent har om sin position, og
- 2) strategierne for “selvpræsentation” med Goffmans
udtryk, det vil sige for iscenesættelse af agentens po-
sition.”

Rent sprogligt har vi altså en sætning, som siger at klas-
seeksistensbetingelser (subjekt) bestemmer (verbum)
dels de forestillinger, dels de strategier (objekter), som
klassen har og anlægger, og indimellem er der så en
række præciserende indskud. Hvad vil Bourdieu sige
med alt det? På sin vis er det en klassisk bourdieusk
pointe, som også kan udfoldes således:

1. Positioner bestemmer (eller styrer) positionerin-
ger.
2. Positioner kan forskeren fastslå ved at analysere

statistiske fordelinger.

3. De statistiske fordelinger, som skal analyseres,
udtrykker Bourdieu på en meget generel og ab-
strakt måde som økonomisk og kulturel kapital:
 - a. ved økonomisk kapital forstås: “evne til ma-
teriel tilegnelse af redskaber til materiel el-
ler kulturel produktion”, idet ’evne’ her skal
forstås både som en magt og en ret, lidt lige-
som kompetence på dansk, som også både
kan betyde ’evnen til faktisk at kunne gøre
noget’ og retten til det, omend ordet i reglen
bruges i enten den ene eller den anden betyd-
ning. Økonomisk kapital er med andre ord
den grad af magt og ret, som en klasse har
til at disponere over en del af det materiel-
le produktionsapparat i form af mennesker,
maskiner og virtuelle ressourcer i form af
penge.
 - b. ved kulturel kapital forstås: “evne til sym-
bolsk tilegnelse af disse redskaber”, f.eks. en
classes evne til at forstå, hvordan man bru-
ger disse materielle ressourcer.
4. Samlet set vil forskeren altså efter endt analyse
have et samlet billede af, hvordan de forskel-
lige klasser defineres af deres relative position
i forhold til disse fordelinger af økonomisk og
kulturel kapital; ’relativ position’ vil sige, at po-
sitionen er differentielt bestemt, altså bestemt af
ren forskel.
5. Dette system af differentielt definerede positioner
bestemmer (eller styrer) så positioneringerne.
6. Ordet ’bestemmer’ er imidlertid modificeret
af adverbierne “direkte eller indirekte”. Hvis
en classes eksistensbetingelser ’direkte’ be-
stemmer dens positioneringer, må det betyde,
at positioneringen (f.eks. den del af strategien
for selvfremsstilling, som hænger sammen med
størrelsen, kvaliteten og beliggenheden på ens
ejerbolig, og som resumeres i dens pris) har
en direkte sammenhæng med positionen, dvs.
den økonomiske kapital i form af indkomst og
formue, som klassen har magt og ret til at råde
over. Den bestemmende relation kan siges at
være ’indirekte’, når f.eks. den forestilling, som
agenten har om sin position (“operaforestillin-
ger er ikke for folk som os”), kan siges at være

udtryk for en (statistisk set) objektiv afskårethed fra deltagelse pga. mangel på økonomisk og kulturel kapital.

7. Den direkte eller indirekte bestemmelse modificeres desuden af udtrykket "gennem den position, som de kollektive klassifikationer tilstår den", som må opfattes som en art prisme-virkning: Den bestemmende relation mellem position og positionering er ikke en individuel en-til-en-relation for den enkelte klasse, men indgår i et kollektivt system, hvor det er *systemet* af positioner, som hænger sammen med *systemet* af positioneringer – og derfor brydes relationen mellem den enkelte klasses position og den enkelte klasses positionering gennem det systemiske prisme, som den kollektive klassifikation udgør.
8. De positioneringer, som interesserer Bourdieu i denne sætning, er dem, der angår den enkelte agents perception af sig selv i klassestrukturen og den enkelte agents selvfremstilling som uundgåelig del af klassestrukturen (man kan i ordet 'représentation' høre de samme to betydninger som i ordet 'forestilling' på dansk: altså "forestilling om" og "teaterforestilling", hvor sidstnævnte forstås som agentens selvfremstillende optræden).
9. Her begynder tingene at blive indviklede, fordi de bliver refleksive (eller rekursive): Enhver agent har en forestilling om sin plads i det system af differentielle positioner, som udgør klassestrukturen, og denne forestilling er i sig selv et produkt af positionen i klassestrukturen. Det samme gælder selvfremstillingsstrategien (dvs. klassepositionen som teaterforestilling, så at sige): Iscenesættelsen af hvem man er, er uundgåeligt en iscenesættelse af ens differentielle position, og denne iscenesættelse er i sig selv et produkt af den differentielle position. Uden at tænke klassestrukturen som sådan forholder den enkelte agent sig således direkte og indirekte til den som helhed, idet både det, vedkommer tænker om sin egen plads i den (og de handle måder i form af strategier for selvfremstilling, som udspringer deraf), og de kategorier, som vedkommende bruger til at tænke denne

forestilling om sin plads i den og disse strategier for fremstillingen af den, er produkter af denne differentielle sociale position.

Som den, der skriver denne udlægning af, hvad Bourdieus sætning siger, er jeg ikke den rette til at sige, om udlægningen gør den klarere, eller om den ikke snarere mudrer tingene til, så det hele drukner i ord og bliver endnu mere ubegribeligt. Det er her, jeg tænker, at Bourdieu selv havde det samme problem. Han ville gerne sige, at den sociale verden består af relationer, som bestemmer, forbinder sig med og forudsætter hinanden, men for at sige det, skal man sige det hele på én gang, dvs. egentlig tilføje en forklarende ledsætning hver gang, man har sagt noget, og hver ledsætning skal selvfølgelig tilføjes yderligere ledsætninger, fordi de også taler om ting, som er relationelt forbundne, bestemte og forudsatte eller forudsættende, og så fremdeles – og lynhurtigt er man ude i endeløse sætninger, som desperat forsøger at få en lineær diskurs til at ud-sige den sociale verdens endeløse indbyrdes forbundethed. Og her bliver den komplekse syntaks til en slags desperat nødvendighed: På den ene side vidner den om umuligheden af at sige tingene som de er (nemlig at ethvert fænomen er relationelt forbundet med og historisk og differentieret i forhold til alle andre fænomener etc.), på den anden side giver den en konkret indsigt i og træning i at holde sammen på et kompleks af relationsstrukturer, selv om den aldrig kan sige dem alle sammen på én gang, men må nøjes med nogle stykker ad gangen.

Kompleksiteten er med andre ord begrundet i en form for pædagogisk opfattelse af, at hvis folk reelt skal forstå, hvordan den sociologiske videnskab bryder med hverdagens substansstænkning gennem den relationelle tænkning, må de tvinges til og trænes i at tænke på en anden måde. Og det kan man gøre ved at skrive tekster, som kræver en aktivt reflekterende tilegnelse, en epistemologisk årvågenhed, som også sætter selve tilegnelsesevnen på spil, således at man på én gang må forstå de sagsforhold, som præsenteres, og forstå, hvordan man forstår dem rigtigt, dvs. gennem de rigtige forståelsesredskaber. Sådan forsvarede Bourdieu sig eksempelvis ved udgivelsen af *La Distinction* mod beskyldningen om at skrive i en sociologisk jargon (se *Men hvem skabte skaberne?* Akademisk Forlag, 1997, s. 42.).

Dette forhold mellem en pædagogisk begrundet fremstillingsstrategi og det fremstillede er imidlertid ikke tvingende nødvendigt, og på et tidspunkt må Bourdieu vel have sandet, at det ikke altid fremmede forståelsen – og derfor forsøgte han sig med andre veje. Samtalebogen med Wacquant fra 1992, *Réponses* eller *An Invitation to Reflexive Sociology* (*Refleksiv sociologi*, 1996), kan vel siges at være et eksperiment med en – som den engelske titel siger – mere inviterende måde at fremstille tingene på, som resten af forfatterskabet fortsatte.

Det vil imidlertid også sige, at teksten fra 1978 er udtryk for en bestemt fase af Bourdieus ideer om, hvordan han bedst kommunikerede sit budskab; den kan også ses i sammenhæng med ønsket om at opbygge en position, der kunne anerkendes som videnskab eller filosofi på højeste niveau, hvor en kraftig dosis kompleksitet muligvis kunne være fremmende. Og da den anerkendelse var indtrådt, f.eks. med de bøger, som på sin vis også var designet til at ydmyge konkurrenterne – *La Distinction* (forklaringen af de kultiveredes smag), *Homo academicus* (forklaringen af forsknings- og universitetsfeltets positioner) og *La Noblesse d'Etat* (humanvidenskabernes dominerede position) fra hhv. 1979, 1984 og 1989 – og professoratet ved Collège de France (1982), kunne han begynde at tage mere afslappet på kompleksitetsprætentionen. Fordi den er en fase i forfatterskabet, og fordi den også er begrundet i en pædagogisk opfattelse, findes der derfor grunde til at bevare kompleksiteten i oversættelsen – også fordi en mere udlæggende oversættelse har sine vanskeligheder.

Carsten Sestoft

Ph.D., Specialkonsulent, Aarhus Universitet

Nyhedsbrevet #51

Loïc Wacquants besøg i Danmark, 30.-31. maj 2013

Loïc Wacquant, foto fra hans hjemmeside
<http://loicwacquant.net/>

Med vanligt hektisk engagement besøgte Loïc Wacquant Danmark den 30. og 31. maj 2013 og gav i den forbindelse to forelæsninger og to seminar-oplæg: Den første forelæsning blev afholdt på SFI og her gik Wacquant på tværs af sit forfatterskab og præsenterede sammenhængen mellem bøgerne *Body and Soul*, *Urban Outcast* og *Punishing the Poor* og den endnu ikke udkomne *Deadly Symbiosis*. Den anden forelæsning blev afholdt på Institut for Samfund og Globalisering, RUC, og her præsenteredes *Urban Outcast* i anledning af at denne netop var udkommet på Nyt fra Samfundsvidenskabernes som Byens udstødte (under stærk medvirken af Hexis-medlemmerne Anders Mathiesen, Kristian Delica og Troels Schultz Larsen, der foruden faglig redaktion også har skrevet forord til den danske udgave). De to seminarer var placeret på hhv. Afdeling for pædagogik på KUA (arrangeret af Trine Øland) og AAU i Sydhavnen (arrangeret af Simon Turner og Steffen Jensen). KUA-seminaret bestod i at kommentere på det kollektive forskningsprojekt *Professional interventions as a state-crafting grammar addressing "the immigrant"* og relatere det til den model til analyse af relationer mellem stat, politik, klasse og symbolsk magt, som Wacquant nok tydeligst fremfører i *Punishing the Poor*. Aalborg-Sydhavnen-seminaret bestod med udgangs-

punkt i en præsentation af Wacquants artikel "Designing Urban Seclusion in the 21st Century" (*Perspecta: The Yale Architectural Journal* 43, 2010: 165-178), der formidler aspekter af Byens udstødte, navnlig en topologisk model over forskellige former for og relationer mellem socialgeografiske afsondringer, der tager sit udgangspunkt i henholdsvis Frankrig og USA, men som Wacquant fremførte som en heuristisk-generisk model til videre studier.

Hvert arrangement havde altså sine særskilte fokusområder (samt publikum, form og receptions måde), men med tydelige indholdsmæssige fællestræk, som her kort skal nævnes. For det første en vedvarende gentagelse om at studere bymæssige marginaliseringsfænomener komparativt (historisk og nationalt) og med et blik for, hvordan relationerne mellem de forskellige felter som særligt strides om symbolsk magt – det bureaukratiske, journalistiske, politiske og videnskabelige – konstituerer sig og virker i forhold til symbolske, sociale og geografiske differentieringsmekanismer.

I tæt sammenhæng hermed fremhævede Wacquant for det andet, at hans analytiske arbejde tager afsæt i (og på visse punkter udfordrer og udvider) Bourdieus sociologi og epistemologi med vægt på principper som klart at adskille analytiske begreber fra hverdagslige (med 'ghetto' som det centrale eksempel), at konstruere det videnskabelige objekt relationelt, at betragte praksisformer og strukturer som historiske og at være opmærksom på symbolske magtformers konstituerende effekter.

For dem, der er bekendte med både Byens udstødte og videreførelsen af den underliggende arv fra Bourdieu i Wacquants arbejder var det måske mest interessant, når han afveg fra sine manuskripter. Her var det tredje fællestræk en fremhævelse af måden han arbejder med kategorien race på – et perspektiv han skitserer i artiklerne "For an Analytic of Racial Domination"

(Political Power and Social Theory 11, 1997: 221-234, "Race as Civic Felony" (International Social Science Journal 181, Spring 2005: 127-142) og "The Puzzle of Race and Class in American Society and Social Science" (Benjamin E. Mays Monographs 2-1, Fall 1989: 7-20). Denne afstikker førte bl.a. omkring historiske komparative bemærkninger om forskellene på kinesiske, brasilianske, franske og amerikanske race-kategorier, om forskellene mellem race-kategorier baseret på slægt og blod og det analytisk frugtbare i at betragte 'race' som et historisk og socialt konstrueret klassifikationsprincip (på samme måde som klasse og køn), der hævder at være baseret på biologisk arv og påberåber naturen som legitimeringsprincip.

/Christian Sandbjerg Hansen

Elster, Eia, 100.000 norske kroner og et galt stillet spørgsmål

Som beskrevet og kommenteret af Donald Broady i Nyhedsbrevet # 50 (Praktiske Grunde nr. 1-2/2013) har den norske komiker Harald Eia sammen med den Bourdieu-kritiske sociolog Jon Elster haft udlovet 100.000 (norske) kroner til den der mest overbevisende kunne besvare en prisopgave med følgende opgaveformulering:

[1] Hvordan kan en strategi være ubevidst?

[2] Hvordan kan handlinger forklares af sine utilsigtede virkninger?

Svarene må knyttes til nogle af Bourdieus analyser i *La distinction*.

Til bedømmelse af de ikke mindre end 44 indkomne besvarelser var der blevet sammensat et panel bestående af Cathrine Holst (formand), Fredrik Engelstad, Annick Prieur, Aanund Hylland og Bjørn Kvalsvik Nicolaysen. Resultatet af konkurrencen blev rapporteret udførligt i dagbladet Morgenbladet 27. september 2013 (www.morgenbladet.no). Vinder blev den 33-årige filosof og politolog Olav Elgvin, der jf. Morgenbladet ikke er kendt for sin indsigt i hverken Bourdieus eller Elsters teorier, men som iflg. Twitter kan lide "katte, god musik og Ben & Jerry is". Elgvins besvarelse havde et finurligt twist, idet den viste, hvordan Bourdieu kunne forsvares med Elsters eget begrebsapparat, men i øvrigt ikke gik nærmere ind i de steder i *La distinction*, som Elster havde udpeget som problematiske. Af

bl.a. denne grund støttede Annick Prieur ikke valget af Elgvin, men pegede i stedet på Magne Flemmen, forsker ved sociologisk institut på universitetet i Bergen, som vinder. Det skyldes jf. Prieuers begrundelse først og fremmest Flemmens grundighed: "Flemmen giver både en overbevisende kritik af præmisserne i opgaveteksten og en dybtgående redegørelse for hvad det er Bourdieu faktisk har skrevet i de omtalte tekstpassager. Argumentationen styrkes af, at han også demonstrerer godt kendskab til Elsters forfatterskab. Flemmen anerkender, at Bourdieus ordvalg 'ubevidste strategier' ikke var særlig heldig, men giver en indsigtsfuld udlægning af, hvad Bourdieu faktisk mente med begrebet ved at knytte det til hans praksisforståelse. På denne måde nuanceres både begrebet om det ubevidste og begrebet om strategier og gavebyttediskussionen er et særdeles velvalgt eksempel til at illustrere pointen." Både Elgvins og Flemmens besvarelser kan læses i deres helhed i Morgenbladets udgave fra 27. september 2013 tillige med panelets begrundelser og kortere versioner af en række af de øvrige bidrag.

Blandt opgavebesvarelserne var også følgende fra Hexis' Carsten Sestoft, der ligesom Flemmen forholder sig kritisk til selve opgavens præmisser:

Svar på Elsters udfordring vedr. ubevisste strategier og funktionalistisk forklaring

- af Carsten Sestoft

Det følgende er på sin vis ikke en besvarelse af prisopgaven. Dens to spørgsmål er forkert stillede og kan derfor ikke besvares. Nedenfor forklarer jeg hvorfor.

(1) Hvordan kan en strategi være ubevisst?

Selve spørgsmålet om, hvordan en strategi kan være ubevidst, beror på en misforståelse af Bourdieu: Strategier er forskerens teoretiske rekonstruktioner (også kaldet modeller) af den praktiske logik i de sociale aktørers adfærd. Adfærden er det, man kan observere empirisk, og modellen eller den teoretiske rekonstruktion er med Max Webers ord en "denkende Ordning" af denne empiriske virkelighed. Om de sociale aktører er bevidste om, at deres handlinger er strategiske i Bourdieus betydning, har i princippet ikke noget med sagen at gøre: Hvis de er bevidste om dem som strategier, er de kynikere, hvis ikke er de blot socialt handlende i

praksis. Strategier kan derfor ikke være ubevidste: Det er en syntaktisk og logisk forbindelse af to termer, som hører til hver sit perspektiv, forskersubjektets og de objektiverede sociale aktørers.

I forhold til Bourdieus diskussion af sprogbrug i *La Distinction* side 285 giver det følgelig ikke mening at sige, at det, at intellektuelle tager sig friheder i forhold til sproglige regler, er en ubevidst strategi, der har til formål at blokere adgang til eliten for mindre sprogligt formående. Det er en strategi i Bourdieus betydning som en model, der rekonstruerer adfærden (at tage sig sproglige friheder) teoretisk som en adfærd, der faktisk langt hen ad vejen holder mennesker med mindre sproglig kapital ude, og som forudsætter den objektive egenskab hos de intellektuelle, at de har en maksimal sprogbeherskelse. Modellen er med andre ord ikke så meget en forklaring af adfærden som en beskrivelse af den – et ”behavioural pattern”, som Elster så fint skriver i sin anmeldelse af *La Distinction* (London Review of Books, vol.3 nr. 20, 1981), tilsyneladende uden helt at forstå, hvad han i grunden siger. For her kan man spørge sig: Hvem fremtræder et adfærdsmønster netop som et mønster for? Det er for iagttageren, ikke for den sociale aktør. Og hvem er bevidst om mønsteret? Det er forskeren og ikke den sociale aktør. Det er her udtrykket ”tout se passe comme si”, som Elster tager op i sin anmeldelse, kommer til sin ret. Når ’alt sker som om’, betyder det, at det fra forskerens perspektiv kunne se ud som om den observerede adfærd kunne forklares ved, at de sociale aktører anlægger bevidste strategier af den beskrevne art; men det ville være en skolastisk projektion af forskerens kategorier ind i aktørerne og dermed en sammenblanding af forskerperspektivet og aktørperspektivet. Det er netop den sammenblanding, Elster foretager uden at være klar over det.

Bourdieus teoretiske rekonstruktioner af strategier adskiller sig ikke nødvendigvis særlig meget fra andre rationelle rekonstruktioner af den tilsyneladende rationalitet i empirisk observeret adfærd. Der er blot den forskel, at Bourdieu er bevidst om ikke at projicere den rationelle rekonstruktion ind i hovedet på de sociale aktører ved at hævde, at modellen er årsagen til de observerbare handlinger og dermed forklarer dem. Det belyses i hans dispositionelle handlingsteori, som i korthed går ud på, at mennesker inkorporerer verdens objektive strukturer i en varig praktisk sans kaldet habi-

tus, som genererer social handling i forhold til konkrete sammenhænge. Alt dette er nærmere forklaret i de tre første kapitler af Bourdieus *Le Sens pratique* (Paris, 1980), som fremstiller den dispositionelle handlingsteori gennem en kritik af ’objektivismen’ (eksemplificeret med Lévi-Strauss) og subjektfilosofisk handlingsteori (eksemplificeret med Sartre); her skulle Elster, som henviser til *Le Sens pratique* i sin anmeldelse, have fulgt lidt grundigere med.

(2) Hvordan kan handlinger forklares av sine utilsigtede virkninger?

Elster viser med andre ord ikke, at Bourdieu forklarer adfærdsmønstre ved deres utilsigtede virkninger, og det skyldes, at han med sin sammenblanding af forsker- og aktørperspektivet ser forklaringer, hvor der ikke er nogen. Eksemplet, der henvises til i opgaveformuleringen, er endda særligt mærkeligt. I note 27 på side 487 af *La Distinction* står følgende, her i Elsters præcise oversættelse fra hans 1981-anmeldelse:

”It is not uncommon for the demands of personal salvation – evening classes or docility towards superiors – to come into conflict with the demands of collective salvation – union solidarity etc. – for practical reasons and also because they spring from two totally opposed visions of the social world. Efforts at retraining or at internal promotion (competitions etc.) would not be so positively sanctioned were it not that, in addition to technical upgrading, they also guarantee adherence to the institution and to the social order.”

Her siges, at der kan være en praktisk konflikt mellem aftenskole og fagforeningsaktivitet. Der er ingen synlige grunde til ikke at forstå det helt konkret: Både aftenskole og fagforeningsarbejde vil ligge i fritiden, ikke i arbejdstiden, og den tid, der bruges på det ene, kan ikke bruges på det andet. I notens andet punktum siges det, at efteruddannelse sanktioneres positivt og det ikke kun, fordi arbejdskraften bliver kompetenceudviklet, men også fordi viljen til efteruddannelse er et vidnesbyrd om en tilslutning til institutionen og den sociale orden. Det siges ikke i citatet, hvem der sanktionerer den positivt, men det er svært at se, at det kan være andre end arbejdsgiverne: Arbejdsgiverne har al mulig grund til at glæde sig over medarbejdere, som bruger deres fritid på at dygtiggøre sig til arbejdet i

organisationen i stedet for at være i konflikt med dem gennem fagforeninger. I alt dette er der ikke noget mystisk. At sige som Elster, at adfærd – dvs. det at gå på aftenskole – forklares ved at den skaber en hindring for solidaritet, forekommer ubegribeligt: En banal og konkret konstatering af, at A og B ikke kan være tilfældet samtidig, er ikke en forklaring på hverken A eller B, og den indebærer slet ikke, at B forklarer A eller omvendt.

Elster har med andre ord reelt ikke nogen eksempler på, at Bourdieu forklarer adfærd med dens virkninger – af den simple grund, at Bourdieu ikke gør det.

Overordnet virker det som om kilden til misforståelserne især er, at Elster forsøger at forstå Bourdieus redegørelser ud fra en af de handlingsteorier, som Bourdieu netop forsøger at undslippe med sin dispositionelle handlingsteori, inkl. dens underliggende forskel på praktisk handling og teoretisk rekonstruktion af den. Det er så meget mere mærkeligt, som afstanden mellem Elsters og Bourdieus forståelse af social handling ikke behøver at blive opfattet som særligt stor, sådan som William James Earle argumenterer for i sin artikel ”Rationality/irrationality :: Elster/Bourdieu” (The Philosophical Forum, Vol. 44, nr. 3, 2013).

Praxeologisk sygeplejevidenskab

Bogen Praxeologisk sygeplejevidenskab - hvad er det? En diskussion med det subjektivistiske og det objektivistiske alternativ af Karin Anna Petersen og Staf Callewaert, 276 s., trykt 2013 (ISBN: 979-87-9920-507-3), er udkommet på forlaget Hexis.

Termen ‘praxeologi’ er hentet fra en artikel af Bourdieu om tre forskellige former for teoretisk viden: den fænomenologiske, den objektivistiske og den praxeologiske. Bourdieu betegner sin egen empiriske videnskab som praxeologisk. Forskergruppen PRAXEOLOGI låner termen fra Bourdieu og har som ambition at grundlægge og undervise i sygeplejevidenskab, med basis i humanvidenskab og social erfaringsvidenskab. Det handler om en selvstændig sygeplejevidenskab, ikke om en sygeplejesociologi. Når begrebet ‘praxeologi’ bruges til at arbejde med sygeplejevidenskab, er sigtet videnskab OM sygepleje, men også FOR sygepleje som praksis. Det betyder, at overvejelserne i denne bog om praxeologisk sygeplejevidenskab er relevante ikke kun for forskningen, men også for grunduddannelsen og praktikken!

Pris: 189 DKR. og som e-book 89 DKR.

Købes via BOD Books on Demand: <http://www.bod.dk>

Videnskab og magt i det filosofiske felt

Pelle Oliver Larsen, der arbejder med universitetshistorie og historiografi på Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet, færdiggjorde i 2010 ph.d.-afhandlingen Professoratet. Videnskabelige magtkampe i det filosofiske fakultet, 1870-1920. Afhandlingen kan snart erhverves i bogform fra Museum Tusculanums Forlag, men har egentlig længe fortjent at blive omtalt her. I afhandlingen, der bygger på et omfattende empirisk arbejde med inddragelse af trykte og utrykte kilder fra en lang række både offentlige og private arkiver i Danmark, Norge og Sverige, undersøger Pelle Oliver Larsen Det Filosofiske Fakultet ved Københavns Universitet 1870-1920 i et magtperspektiv. Jf. afhandlingens resumé er udgangspunktet Bourdieus feltteori, og fokus ligger først og fremmest på ansættelsessagerne, der analyseres som faghistoriske knudepunkter hvor det for eftertiden afgøres hvad der tæller som god videnskab. Videnskab er imidlertid en social praksis, og afhandlingen demonstrerer at sådanne ansættelsessager bedst forstås når både videnskabsinterne og videnskabseksterne perspektiver inddrages. Hvor hovedvægten ligger, er et empirisk, ikke et teoretisk spørgsmål, som må undersøges gennem analyser af den videnskabelige praksis; besvarelsen afhænger af hvilken autonomi det videnskabelige felt har. Afhandlingen argumenterer for at denne autonomi blev stærkere gennem perioden.

Enkelte af periodens ansættelsessager er velkendte. Det gælder i særdeleshed de langstrakte forhandlinger om et professorat til Georg Brandes, der begyndte i

1871 og først afsluttedes 30 år senere. Denne vigtige sag, der handler om spændingerne mellem videnskabelige og politiske bedømmelseskriterier, gennemgås i syv afsnit fordelt over forskellige kapitler. Herigennem sættes sagen imidlertid ind i en større universitetshistorisk kontekst. Samtidig analyseres også andre, hidtil ubelyste ansættelsessager som ligeledes afdækker forskellige magtkampe. Endelig forstås disse usædvanlige sager på baggrund af et helhedsbillede: Afhandlingens første tre kapitler analyserer således spillereglerne gennem bredt anlagte, systematiske undersøgelser af materialet.

I første kapitel, 'Karrieren', analyseres karrierevejen: eksamen, doktordisputats, private forelæsninger, stipendier og endelig docenturet. Usikkerheden betones som et grundvilkår, og betydningen af protektion i fakultetet fremhæves.

Afhandlingens følgende to kapitler, 'Disputatsen' og 'Ansættelsen', undersøger nærmere fakultetets behandlinger af sådanne sager der fra aspiranternes perspektiv var vigtige skridt på karrierevejen. I begge tilfælde havde de nærmeste fagkyndige i fakultetet størst indflydelse, men fakultetet som sådan spillede også vedvarende en rolle. Begge kapitler indeholder analyser af konflikt og konsensus i fakultetet og af bedømmelseskriterierne; videnskabskriteriet var enerådende i disputatssager og dominerende i ansættelsessager, og de videnskabelige normer i disputatsbedømmelserne kortlægges. Der peges i 'Disputatsen' desuden på en diskussion af betydningen af religion, køn og nationalitet; sidstnævnte spillede en særlig fremtrædende rolle i forbindelse med de islandske docenter ved fakultetet.

De to sidste kapitler består til gengæld af dybtgående analyser af enkeltsager. I kapitel 4, 'Staten', analyseres en række ansættelsessager hvor statsmagten udfordrede universitetets videnskabelige magt. Fakultetets videnskabelige konflikter med staten blev imidlertid efterhånden færre, og efter Estruptiden (1875-94) havde fakultetet reelt den videnskabelige magt til selv at besætte lærestolene. I 'Feltet' flyttes fokus til fakultetets indre kampe. Kapitlet analyserer hvorledes der blev kæmpet om feltets grænser, især i forhold til det politiske felt, men også det religiøse. Udgangspunktet er Jon Gissels doktordisputats om Steenstrup (2003), hvori fakultetets kampe, særlig Steenstrups konflikter med kollegaen Erslev, anskues fra Steenstrups synsvin-

kel og i et politisk-ideologisk perspektiv. Kapitlet argumenterer for at den ideologiske indfaldsvinkel er for snæver til at indfange konflikternes karakter; kun hvis konservatismen fastlåses i en position fra den danske guldalderromantik, giver det mening med Gissel at tale om at de radikale besejrede de konservative ved universitetet og fakultetet.

Afhandlingens hovedvejleder: Lektor Claus Møller Jørgensen, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet. Bedømmelsesudvalg: Lektor Per Dahl (formand), Institut for Æstetiske Studier, Aarhus Universitet Professor John Peter Collett, Forum for Universitetshistorie, Universitetet i Oslo, Universitetshistoriker emeritus Ejvind Slottved, Københavns Universitet.

praktiske grunde

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab

Praktiske Grunde udgives af foreningen *Hexis - Forum for samfundsvidenskabelig forskning* og ud- kommer elektronisk med fire numre årligt.

Praktiske Grunde er et tværfagligt internordisk forum for analyse af sociale og kulturelle praksis- former, deres sociale genese, strukturelle betingelser, virkemåder og relation til magt- og dominansforhold.

Praktiske Grunde er til for at fremme den kritiske dialog mellem de mange forskellige forskere og studerende, der på forskellige måder og i forskellige sammenhænge arbejder med inspiration fra den franske sociolog Pierre Bourdieu og beslægtede forskere. Tidsskriftet redigeres således med afsæt i følgende basale videnskabelige grundantagelser:

- videnskabelig viden har både en teoretisk og en empirisk dimension
- det videnskabelige objekt er konstrueret gennem et brud med førstehåndsforståelsen
- at tænke i relationer giver bedre virkeligheds- modeller end at tænke den i substanser
- virkeligheden er historisk og fortiden virker i nutiden, både kollektivt og individuelt.

Praktiske Grundes tværfaglige redaktion består af et dansk, svensk og norsk redaktionspanel. Tidsskriftet bringer fagfællebedømte forskningsartikler, oversættelser af centrale fremmedsprogede tekster og anmeldelser. I tidsskriftets nyhedsbrev optages mindre essays, debatindlæg, bogomtaler, meddelelser om konferencer, seminarer, studiegrupper o.l. Praktiske grunde publicerer på dansk, svensk, norsk og engelsk.

Redaktion

Redaktør: Kim Esmark; Danmark: Ole Hammerslev, Anders Høg Hansen, Carsten Sestoft, Emmy Brandt, Ulf Brinkkjær, Marianne Høyen; Sverige: Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson, Ida Lidegran; Norge: Kristian Larsen, Johannes Hjellbrekke

Advisory board

Loïc Wacquant, Univ. of California, Berkeley & Centre de sociologie européenne, Paris; Lennart Rosenlund, Universitetet i Oslo; Jan Frederik Hovden, Universitet i Bergen; Tore Slaatta, Universitetet i Oslo; Martin Gustavsson, Stockholms Universitet; Mikael Palme, Stockholms Universitet; Annick Prieur, Aalborg Universitet; Mikael Rask Madsen, Københavns Universitet; Lene Kühle, Aarhus Universitet; Peter Koudahl, DPU; Ida Willig, Roskilde Universitet; Lisanne Wilken, Aarhus Universitet; Yves Dezalay, CNRS, Paris; Antonin Cohen, Université de Picardie, France; Frédéric Lebaron, Université de Picardie, France; Remi Lenoir, Director of the Centre de sociologie européenne, Paris; Niilo Kauppi, CNRS, Strasbourg; Franz Schultheis, Universität St. Gallen; Michael Vester, Leibniz Universität Hannover; Bryant Garth, Southwestern University, USA

Vejledning til forfattere om manuskripter

Manuskripter til *Praktiske Grunde* indsendes elektronisk som vedhæftet fil i Word-format til praktiskegrunde@hexis.dk eller en af redaktørerne. Praktiske Grunde publicerer på dansk, norsk, svensk og engelsk. Efter fagfælle-vurdering indsendes et rettet og korrekturlæst manuskript som vedhæftet Word-fil. Med artiklen skal følge:

- engelsk abstract (max. 150 ord, husk engelsk titel)
- 5-8 keywords på engelsk
- forfatteroplysninger: navn, akademisk titel og/eller ansættelsessted, evt. e-mail

Opsætning og skrifttype

Brug standardopsætning. Skrifttype Times New Roman 12 pkt. Brug gerne overskriftstypografi(er). Brug gerne afstand mellem afsnit, men som 'afstand før' i typografien, *ikke* ved at indsætte tomme linjer.

Forkortelser, talord, termer

Rent sproglige forkortelser følger almindelig retskrivning. Årstal skrives med talord, f.eks. 1989, 1980'erne, '80'erne, 1800-tallet. Termer på originalprog kursiveres (f.eks.: ... med begrebet *Herrschaft* sigtede Weber til...).

Figurer og tabeller

Skal være i et breddeformat af 7,5 eller 16 cm. De skal være nummererede og have en beskrivende rubrik. Figurer skal om muligt medsendes i vektorformat (tegnet i fx Adobe Illustrator eller i et freeware-program som Inkscape. Hvis forfatteren ikke kan levere dette, vil figuren om muligt blive rentegnet. Figurer skal medsendes på separat fil, men må også gerne indsættes i teksten.

Citater og citationstegn

Citater på indtil 4 linier anbringes i løbende tekst mellem "dobbelt anførselstegn". Citater på over 4 linier sættes separat i teksten, indrykket og uden anførselstegn. Ved markering af begreber og andet, som ikke er egentlige citater, bruges 'enkelt anførselstegn' (f.eks.: ... der var tale om en 'statsliggørelse' af tænkningen...).

Henvisninger

- angives via forfatternavn, udgivelsesår og evt. side-tal i parentes indlagt løbende i hovedteksten: (Zahle 1996), (Bourdieu 1971: 45). Flere forfattere adskilles med semikolon: (Zahle 1996; Petersen 2007). Flere referencer af samme forfatter fra samme år alfabetiseres: (Bourdieu 1982a, 1982b).

Noter

Praktiske Grunde opererer med løbende numeriske fodnoter. Brug ikke flere noter end nødvendigt.

Litteraturliste

- opføres alfabetisk efter hovedteksten, udformet med Chicago manual of style som forlæg:

Bog:

Honneth, A. 2006. Kamp om anerkendelse. København: Reitzel.

Ældre bog i nyt optryk eller senere oversættelse:

Weber, M. 1978. Economy and society. Berkeley: University of California Press [1922].

Bog med mere end en forfatter:

Prieur, A. og C. Sestoft 2006. Pierre Bourdieu. En introduktion. København: Reitzel.

Flere bøger / artikler af samme forfatter fra samme år:

Bourdieu, P. 2005a. Viden om viden og refleksivitet. København: Reitzel.

Bourdieu, P. 2005b. The social structures of the economy. Cambridge: Polity Press.

Artikel i redigeret bog (antologi/samleværk):

Hanks, W.F. 1993. Notes on Semantics in Linguistic Practice. In Bourdieu. Critical Perspectives, red. C. Calhoun, E. LiPuma & M. Postone, 139-155. Cambridge: Polity Press.

Artikel i videnskabeligt tidsskrift:

Lenoir, R. 2006. An Intellectual and Personal Encounter. Retfærd. Nordisk juridisk tidsskrift 3/114: 7-22.

Nummer af tidsskrift, evt. med angivelse af tema:

Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab 1-2, 2010. Tema: Bourdieu og staten. www.hexis.dk.

Artikel i dagblad:

Information 2007. Kritisk sociologi på anklage-bænken. 10. september.

Henvisning til hjemmeside:

Hexis. <http://www.hexis.dk/forfattervejledning.html> [29. febr. 2011].